image
not
available

4

1837
ARTES SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

TUEBOR

CIRCUMSPICE

GIFT OF
REGENT L. L. HUBBARD

Hubbard
Imag. Voy,
PT
5674
.S8
B5
1721

Digitized by Google

Digitized by Google

Beschryving van het Magtig Koningryk
KRINKE KESMES:
Zynde een gedeelte van het onbekende
ZUIDLAND.
t' Amsterdam by Nicolaas ten Hoorn 1721.

Digitized by Google

BESCHRYVINGE

Van het magtig Koningryk

KRINKE KESMES.

Zynde een groot, en veele kleindere Eilanden daar aan horende;

Makende te zamen een gedeelte van het onbekende

ZUIDLAND.

Gelegen onder den Tropicus Capricornus.

Ontdekt door den Heer

JUAN DE POSOS

En uit deszelfs Schriften te zamen geſtelt

Door H. SMEEKS.

Tweden Druk.

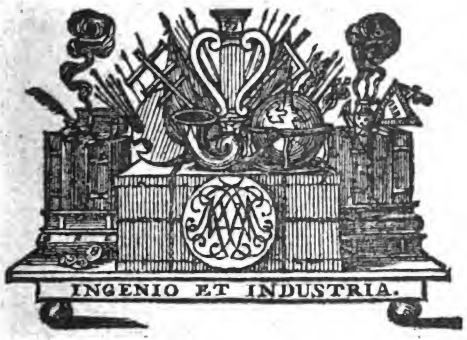

Te AMSTERDAM,

By NICOLAAS TEN HOORN,
Boekverkooper, over 't Oude Heeren Logement, 1721.

MEW 12 Je 24

VOOR-REEDEN.

VAn wat nut de ontdekkingen der verafgelegene Landen, voor de Europiaanſe Natien altoos geweeſt zyn en nog zyn, zal niemand onbewuſt wezen, ten ware hy een afgezonderde kluizenaar was, die in de eenzaamheit als buiten de Waereld leefde. De groote voordeelen, welke het magtige Spaanſe Ryk uit hunne Volkplantingen in de nieuwe Waereld nog daaglyks geniet, gaan alle geloof te boven: en om zo verre niet af te weiden, men behoefd het oge maar te ſlaan op de heerlyke en menigvuldige ſchatten welke de Nederlandſe Maatſchappyen uit het Ooſten en Weſten t'huis brengen.

De voordeelen, dien de een en de andere genieten, heeft verſcheidene Natien aangeport om langs dergelyken weg mede deel aan de uitheemſe koſtelykheden te hebben, zonder haar in 't minſte de onderneeming

Digitized by Google

der gevaarlyke togten te ontzien, om eens haar gewenſcht oogmerk hier inne te bereiken. Onder alle andere natien, welke na de Spaanſe ontdekkingen, hier in gearbeid hebben, is niemant verder gekomen dan de Hollanders; volkeren die hun kennis der Zeevaart, dapperheit in Oorlog, en ſneedigheit in de Koophandel, zodanig met hun geluk in ondernemingen hebben weeten te paren, datze alle andere hier in de loef af ſteeken.

Hun werkzame geeſt heeft na zo gelukkige ontdekkingen echter niet konnen ruſten, maar t'elkens nieuwe waaghalzen voort gebragt, om nog verder te zoeken. Het onbekende ZUIDLAND, heeft lang het voorwerp van der zelver toeleg geweeſt; doch niet tegenſtaande alle aangewende voorzigtige middelen, en wat verder tot ontdekkinge van Landen kan toegebragt werden, nochtans viel altoos die onderneming vrugteloos uit, en was verlore moeiten.

Voor-

VOOR-REEDEN.

Voor eenige Jaren had de Ooſtindiſe Kompagnie het Schip de *Goude Draak* van Batavia derwaards gezonden, om de innerlyke ſtand van dat Land te ontdekken; t'ontbrak hier niet aan veelerleye Natien, welke mede gevoerd wierden, om door hare verandering van ſpraak de tale der inwoonders van 't land te kennen, neffens andere zaken tot een land ontdekking nodig; maar overmits dit vaartuig door een geweldige ſtorm op die kuſt verbrei zeld wierd, had deze onderneming geen gevolg. Men vaardigde niet te min het Schip de *Wakende Boey* van Batavia af, om de Schipbreukelingen van de *Goude Draak* af te halen. Maar wanneer dit by 't wrak kwam, vond men niemand, en moeſten de Bevelhebbers van 't Schip, na verlooren arbeid in 't naſpooren gedaan te hebben, onverrichter zaake weder te rug keeren. Zekere jongen van de *Wakende Boey*, zich landwaard in begevende, geraakte verdwaald, en van het aan

Digitized by Google

land gegane volk af, die, te vergeefs eenige tyd na de Jongen gezogt te hebben, weder zeil gongen. Deze Jongen behelpt zich een langen tyd met het gene hy uit het wrak te zamen ſleepte, levende in eenzaamheit als een Koning zonder onderdanen, tot hy eindelyk, door de ſtrand bewoonders van 't Zuitland gevangen werd; doch op een zeldzame wyze de baarblykelyke dood ontkwam, en in de vryſtad *Taljouja-El* by den Koning gebragt werd. Hier veſte hy zyn woning, en onderwees de jeugd als Schoolmeeſter.

De Heer *de Poſos* met een Schip van Panama naar de Flippynze Eilanden den ſteven wendende, werd door hard weer en geweldige ſtormwinden tot voor 't *Zuydland* gedreven, en ſtapte met 24 man te lande, om die Landſtreek t'ontdekken; 't geen hem eindelyk zo wel gelukte, datze alles ondervonden wat het Eiland, Regering, Volk, Godsdienſt, Koophandel enz. betreft. By deze ge-

gelegentheit vond hy ook de Jongen, die van de *Wakende Boei* aan land was gegaan, en nu reeds een man op zyn dagen, welke hem de aantekeningen van zyne zeldzame togt ter hand ſtelde.

De Lezer zal in 't vervolg veele zeldzaamheden vinden, welke waarlyk niet gering zyn, zo ten aanzien van de goede Politie, de arbeitzaamheit des Volks, de Oorlogstogten, 't leven en afhankelykheit der ſtrandbewoonders, en zeer veel andere aanmerkenswaardige zaken, doormengt met ſpreuken van derzelver wyze en geleerde luiden; Hoge Schoolen, en andere nutte leſſen meer, die genoeg zyn om nieusgierige onderzoekers gaande te maken: niet tegenſtaande de Koning van *Krinke Keſmes* als een hoofdwet verboden had, dat hy gene Europiaanſe Natien, aan zyn Land wil dulden: waar toe dien Vorſt zyn byzondere reden ſchynd te hebben.

De ſchryver heeft ook eenige aan-

tekeningen gemaakt wegens de ſtromen, Havens, Hoofden enz. van 't *Texel-ſtroom*, met eenige ſtellingen om onze landen voor verder inbreuk van 't water te dekken. Hy heeft ook een niet onkundige beſchryvinge van de *Scheeps Scheurbuik* gedaan, met eenige aanwyzing om die kwaal te konnen voorkomen enz.

Voor de reſt behoefd den Leezer gene hoogdravende ſtyl te verwagten, vermits de Schryver meer op de zaak zelf als op eene ſierlyke ſchryfwyze gelet heeft; en het den Zeeman meer eigen is zakelykheden voor te ſtellen, dan een opgepronkte taale te gebruiken. Doorleeſt, merkt op, en doet 'er u voordeel mede.

H. SMEEKS.

Chirurgyn te Zwolle.

INHOUD.

DER

HOOFTSTUKKEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Schryver werd Soldaat. Raakt met andere op Zee, en maakt vriendſchap met de Ondermeeſter. Komt te Kadix; gaat naar Roſes, en komt weder te Kadix. Komt weder in 't Vaderland, tot Gorkum in Guarniſoen, word Schryver, en leert het Kuypen. Leerd de Matheſis, wert Onderſtuurman, gaat naar Kadix daar hy op een Kantoor komt: ontmoet ſyn oude Vrind te Kadix.

TWEEDE HOOFDSTUK

Beſluit van den Schryver om naar Porte Bello en Carthagena te gaan: werd in een Spanjaard veranderd. Vertrekt naar Porto Bello, voorvallen aldaar, en weederkomſt te Kadix. Tweede togt naar America.

komt

Digitized by Google

Komt te Porto Bello en Panama; en andermaal te rug te Kadix. Trekt naar Holland. Koopt zyn Vader de koſt, en reſolveert weer naar America te trekken. Komt tot Amſterdam, en vind by geval zyn ouden Vriend. Verzoekt van deeſe de zeeve ſtellingen van 't Zuidland, zo als hy die aan de Heer Burgermeeſter had overgehandigd. Een nette beſchryving van de Scheurbuik, en Scheepsververſing.

DERDE HOOFDSTUK.

Redenering van den Reyziger met zyn ouden Vriend over d'ontdekking van 't Zuidland. Trekt weer naar Spanjen, en van daar weer naar Holland. Komt tot Amſterdam, en ontbied de Meeſters: beziet het Texel, en redeneering daar over. Stellingen wegens de Texelſtroom aan de Regering gepreſenteerd. Vertrekt weer naar Spanjen, en verder naar Kartageno, Porto Bello, en Panama. Trekt naar de Philippynen: lyden zwa-

Digitized by Google

zwaare ſtorm, en komen aan 't Zuidland.

VIERDE HOOFDSTUK.

Ontdekkers van het Land, uitgezonden; toeruſting van den Schryver. Ontdekken een Stadt. Spreeken Volk. Komt in de Stad Taloujaël. Drinkt Akalou. Het Eiland werd Krinke Kesmes genaamt. Bediening van den Garbon. Allerley Europiſche en Aſiatiſche Taalen op Krinke Kesmes bekent. De Garbon belaſt den Schryver alles aan te teekenen.

VYFDE HOOFDSTUK.

Den Schryver teykend alles aan: Groote van 't Hoofd-Eiland. Hoe de Zuidlanders aan de Taalen gekoomen zyn. Twiſt der Geeſtelyken. Nieuw Geloove door Sarabaſſa opgeſtelt, en door Cham Hazi beveſtigd. Eſopus Rave. Twee algemeene Klooſters of Eilanden. Beſchryving van't Eiland Nemnan, en Wonvure. Van de Ziel en't gevoelen. Of't Zuur in't Lichaam komt. Spreuken van hunne Godsdienſt, en de Opvoeding.

SES-

Digitized by Google

SESDE HOOFDSTUK.

De Schryver ſpreekt een Hollander, welke met het Schip de Wakende Boey in 't jaar 1655, op 't Zuydland gekomen, en aan Land gebleven was. Wonderlyk voorval van den zelven; en Beſchryving van de Strand-bewoonders van't Zuidland. De Hollander komt in Krinke Kesmes. Ontmoetinge aldaar. Komt in de Stadt Taloujaël, zynde een Vryſtadt, en werd aldaar Schoolmeeſter en Vryman. Den Schryver bezigtigd de Stadt Elho: wonderlyken Tooren of Pyramide: Badſtove; Stadhuis: zeldzame Trouwkaamer, Paleys van den Gouverneur; Vreemde Dieren: Vermakelyke en koſtelyke Waterleidingen, Watervallen, Figurenenz, waar van den Schryver eenige afteekend

SEVENDE HOOFDSTUK.

Den Garbon komt weeder by den Schryver, en laat hem veel wonderlykheden zien; als de Piramide of Vrytooren, met alle deſſelfs binnen-ver-

cier-

Digitized by Google

cierſelen, welke beſchreeven werden, Zaal der Liefden. Spreuken van Sarabaſſa, uit het Pedeſtal der ſtilzwygenheid. Zaal der Wetten van Poele Krinke Kasmes, en haare Beelden van de Dronkenſchap; gebruik der zelve, en veroordeelen van een Dronkaard, Spreuken van Sarabaſſa van de Dronkenſchap. Zaal van de Godsdienſt zeer heerlyk. Beſchryving vande Adyta of Heilige der Heylige. Vry-kaamer en't plat daar de Vryheid-eiſſcher op vlugt. De Garbon beloofd een Beſchryving en Kaart van Poele Krinke Kesmes. Vier Eeren poorten, en der zelver Beſchryving, welke voor haare punttyden of Epocha verſtrekken. Ouderdom des Weerelds. Vertrekt naar 't Schip.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Den Schryver krygd order om met den Garbon naar 't Schip te keeren; alwaar komende het zelve met genoegen beſchoud. Tenten aan Strand, Ruyters aan 't Strand. Ryden naar eenige Dorpen, en een Stadt. Den Schry-

Digitized by Google

Schryver bekomt een Kaart van Krinke Kesmes, dog kanſe niet verſtaan. De Garbon en den Kapiteyn geeven malkander geſchenken, Knepko wat het is; is de Mebiken aan de Rivier Berbice. Wyn naa den Koning gezonden: wat Koopmanſchap aan Strand gebragt werden. Den Handel begint. Moeilykheid van den Garbon. Groote winſten. Beſluit om weer naar Panama te zeilen. Den Schryver werd met een Regiſter van ſijne Brieven van 't Zuidland, hem door den Garbon ter hand beſteld, begiftigd. Vertrek en komſt in 't Vaderland.

Digitized by Google

Beſchryvinge van het magtig

KONINGRYK KRINKE KESMES,

Zijnde een groot, en veele kleindere Eilanden daar aan horende:

Makende t' zamen een gedeelte van het

ONBEKENDE ZUIDLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Schryver werd Soldaat. Raakt met andere op Zee, en maakt vriendſchap met de Ondermeeſter. Komt te Kadix; gaat na Roſes, en komt weder te Kadix. Komt weder in 't Vaderland, tot Gorkum in Guarniſoen, word Schryver, en leerd het Kuypen. Leerd de Matheſis, wert Onderſtuurman, gaat naar Kadix daar hy op een Kantoor komt: ontmoet zijn oude Vrind te Kadix.

DE noodt breekt wetten. En noodt en nuttigheid, doen een mens ook veelmaals van raadbeſluit veranderen. Ik die in de Wereld met weinig geld,

en geen vrind, die magt of fatſoen beſat, begaafd was, moſt met mijn ſeſtiende jaar, mijn fortuin ſoeken. Mijne Ouders, geringe Ambagtslieden, voeden my egter op in Godsvreeſe, of om beeter te ſeggen in Gods-liefde, en in deugd te oeffenen, na de Roomſe wijſe. Zy hadden my reedelijk wel leeſen, ſchrijven, en reekenen laten leeren.

In plaats van my te oeffenen in eenig ambagt, moſt ik in 't jaar 1674. met believen van mijne Ouders, voor Soldaat dienſt nemen in 't Regiment van den *Graaf van Hoorn*; wy wierden dien ſomer op 's Lands-vloot geplaatſt. Den *Admiraal de Ruiter*, zeilde met zijn vloot na *Martinique*, en den *Admiraal Tromp* na *Roſes*. Onſe Kompagnie raakte op het Schip, het *Wapen van Eſſen*, een ſnedig Fregat; wordende gecommandeerd door den Kapitein *Brouwer* van Edam: het voerde vijftig ſtukken kanon, met twee honderd en tien mannen Scheeps-volk; en van ons Regiment derdehalve Kompagnie Soldaaten. Onder de twee honderd en tien man Scheepsvolk waren ook een Oppermeeſter, een Secunde, en twee Ondermeeſters; waar van eene van de twee laatſten, in *Overyſſel* gebooren was. Ik een geſwel op mijn regter ſchouder krijgende, geneesde hy my dat voor niet, dus kreeg ik gemeenſaame kennis aan hem,

hem, zo veel mijn geringe ſtaat toe liet. Hy ſtudeerde byna geduirig, en leende my verſcheide reisboeken, van de eerſte reiſen der *Hollanders* naar *Ooſtindien*, dien ik voor tijdverdrijf las. Door dit leeſen wierd mijn luſt tot leeſen nog meer aangezet. Maar tot *Kadix* komende (na dat wy de Eilanden van *Belle Iſle* en *Narmontiers* in de bogt van *Vrankrijk* ingenomen en weederom verlaaten hadden) raakten alle de Soldaaten van ons Regiment van ons Schip op andere Scheepen.

De geheele Vloot trok Straatwaard in, naar *Roſes*: het wapen van *Eſſen* met het Schip de *Koningin Chriſtina* van 't *Noorder-quartier* bleven voor *Kadix*, het nauw van de Straat, en verder op de Spaanſe Silvervloot kruiſſen, die daar verwagt wierde. Dus moſt ik tot mijn grote droefheid, een Vrind die my zo nodig was, nevens het vermaak van leeſen miſſen. Dog ik had van hem geleerd, dat het zeer nut en eerlijk was, met het teegenwoordige vergenoegd te zijn: dat is, men moet zig na den tijd voegen, dat ik door nood geperſt doen moeſt. De Vloot uit de Straat weeder keerende, kwam ons Schip, met eenige andere, onder den Vice Admiraal *de Haan* in de Bay van *Kadix* weeder ten Anker, daar wy het wapen van *Eſſen* en de Koningin *Chriſtina* weder vonden. Ik had

geen geleegentheid om aan haar boord te komen, dog verſogt mijn Kapitein, dat als de ſloep aan land voer, dat ik dan meede mogte vaaren, om de Stadt eens te beſien; dat hy my toeſtond. Dien ſelven dag voer ik met de ſloep na de Stadt. Ik daar noit geweeſt hebbende, ging de Stadt al ſoetjes wandelende beſien, zonder geld, of kennis, dus al voortgaande kwam ik op de markt, daar ik mijn ouden Vriend, en goeden Meeſter zag. De blijdſchap gaf my vleugelen aan mijne voeten, ik vloog hem na, en greep hem in mijne armen, de traanen ſchooten uit mijn oogen, en ſchreijende, zei ik, o! God dank mijn lieve Meeſter, dat ik u geſond weeder zie. Hy my anſiende, wierd ontroerd, hy vraagde my wat ſchort u? waarom ſchreid gy? Ik antwoorde van blijdſchap, om dat ik u geſond weeder zie. Hier op nodigde hy my met hem te gaan, en vroeg of ik al gegeeten had? Neen zeide ik, het is nu twee uuren na de middag, te vier uuren moet ik weer na boord, daar zal ik wel wat eeten krijgen. Hy vraagde my na onſe reiſe, die ik hem al gaande vertelde, ook dat wy zeer veele zieken op ons Schip hadden. Hy vraagde vorder, of ik ook ziekte of accidenten geduurende de reis gehad hadde, en of ik nog wel met mijn Kapitein ſtond? Ik antwoorde

woorde dat ik altijd geſond was geweeſt, en dat mijn Kapitein my verlof had gegeeven om aan land te mogen gaan, en de Stadt *Kadix* eens te zien, dat hy aan geen ander Soldaat wilde toeſtaan. Dat behaagden hem zo wel, dat hy my twee ſtuivers gaf, zeggende gaat daar by dien Bakker, dien hy my wees, en haal my voor die twee ſtuivers brood, dat ik aanſtonds deed, en hem dat met eerbiedigheid willende overgeven, zeide hy, gy zuld dat op eeten, en daar is een quartjen, (zijnde een vierdepart van een rijksdaalder, of van een Spaans ſtuk van achten) verteerd dat op mijn geſondheid, en zo onſe Sloep na u boord gaat, zal ik u nog bedenken.

Denkt hoe blyde dat ik was, want ik had geen geld gehad, als van te voren eer dat ik in Zee was gegaan tot nu toe. Ik zei met een zugt, ag! mijn goede Meeſter, dit, en al wat gy aan my gedaan hebt, hoope ik dat Godt u loonen zal, ik wil God voor u bidden, ik wil al voor u doen daar ik bekwaam toe ben, gebruikt my tot u dienſt, ik zal 't altoos gedenken, en als ik kan u weder vergelden. Den Meeſter zeide, maakt zulk een getier niet, gaat nu u 's weegs, God geeve ons beide behouwen reis, als ik u in 't Vaderland weder ontmoete, dan beloove ik

u alle vriendtchap en dienſt te doen, die in mijn magt is; gaat heen, en vaart wel.

Hy ſcheide van my, ik zag hem zo lange na, tot hy een ſtraat inſloeg. Ik verzugte, en wenſte hem in mijn herte alle heil en zeegen. Ik ging voor twee ſtuivers wijn tot mijn brood drinken, en voer ten vier uuren met onſe ſloep weer naar boord toe.

Na eenige daagen moeſten wy door ordere van den Vice-Admiraal de *Haan* uit de Bay vertrekken. Het wapen *van Eſſen* met 8 a 10 Oorlogſchepen, en de *Smirnaſe* Vloot en andere Koopvaarders onder 't voornoemde Konvoi van de *Haan*, daar laatende. Ik hoorden naderhand in 't Vaderland, dat zy by vergiſſing in 't verkeerde Kanaal hadden geweeſt, alwaar 't wapen *van Eſſen* zijn groote ſteng en kolderſtok verloor, moetende het roer met talis regeeren.

Ik in 't Vaderland gekomen zijnde, wierden wy in de Stadt *Gorkum* in Guarniſoen gelegt. Mijn Kapitein maakte my Schryver van zijn Kompagnie, zo dat ik geen wagten behoefde waar te neemen.

Mijn Ouders hadden my deugdig op gevoed, door deugd en naarſtigheid, won ik de herten en liefde van alle mijne Officieren en Soldaaten. Ik overdagt zeer dikwils mijn tegenwoordigen ſtaat, en alzo ik geen Vrinden

Digitized by Google

den had, voorzag ik dat ik niet vorder als Sargeant, door gunst van mijn Kapitein (op zijn alderbeste uitvallende) zoude konnen opklimmen.

Alzo ik weinig te doen had, ging ik eerst om tijdverdrijf, daarna uit lust en iver altijd ter Kerken; dit wierd by my een gewoonte, zo dat ik geen eene Misse of Predikatie verstuimde. Dit behaagde mijn Kapitein wonder wel, die daarom ook mijn soldie verhoogde tot op drie gulden. Ik kon van twee gulden leeven, en zond daarom aan mijn Ouders alle maanden vier gulden. Dit behaagde, en loonde my God en de menssen, want God zeegende my op een uitneemende wijse, met vergeldinge volgens zijn vijfde gebod.

Mijn Kapitein niet gierig zijnde, gaf my zijne half gesleeten kleeren. Nu kwam ik voor den dag als een Kadet, en kreeg daar door, als om mijn geduurig te Kerken gaan, kennis aan een Priester; een zeer eerlijk, geleerd en oud man: Hy mijn levens loop verstaan hebbende, noode my om alle maandaagen, en vrydaagen, des middags by hem te komen eeten, dat ik aan nam, en deed, waar door mijn Kapitein my nu nog meer beminde als voor desen.

Ik had mijn quartier by een Kuiper, een

oud eerlijk Borger man, alwaar ik voor tijdverdrijf hem hielp hoepels ſchillen, ontbasten, of wit maaken; ik kreeg om tijdverdrijf een ſchootsvel voor, en kreeg zulk een luſt in 't kuipen, dat ik niet alleen een band wel konde leggen, maar ſtaaven bereiden, een putſe, emmer, anker &c. maaken.

Ik had te meerder luſt hier toe, om dat ik in *Spanjen* verſtaan had, dat de *Spanjaards* zeer jeloers zijn, om vreemde Natien mede te neemen na *America*, ja dat het haar by Plakkaat verbooden is; maar dat zy by gebrek wel een Meeſter kuiper, of Trompetter van een vreemde naatie meede naamen. Ik dagt, het mogt my nog te pas komen.

Mijn Prieſter dit hoorende, en mijn meining afvraagende, gebood my, dat ik voortaan nog twee daagen in de week kuipen zou, en mijn overige tijd in de Matheſis of Wiskunſt beſteeden; dit noemden hy de Ziel van alle Weetenſchappen: dog hy recommandeerde my, niet buiten den wille van mijn Kapitein te doen; deeſen was ik gewend alle avonden op te wagten, en mijn dienſt aan te bieden. Mijn goede Kapitein zogt, en deed nevens den Prieſter alles goeds voor my, zo veel hun mogelijk was.

Mijn Prieſter was met my zo ingenomen, dat, als wy alleen waren, hy mijn altijd Gods-

Gods-kind noemde, om dat ik mijn Ouders zo lief had en goed deede, en hem, en mijn Kapitein gehoorſaam was: hy verſorgde my een goed Mathematicus, lit van zijn Kerke, welke my voor niet, en egter met luſt en iver, zodaanig onderwees, dat ik met verſtand, de ſes eerſte Boeken van *Euclides* af deed. Daar na leerden hy my de Algebra, de regte, en de klootſe drie-hoeken, en op 't laaſt de geheele Stuurmanſchap van *Gietermaaker*; dit laaſte viel my zeer ligt, om dat ik de waare fundamenten al geleerd had. Ik deed tot *Rotterdam* een Stuurmans examen, tot zeer goed genoegen van den Examinateur en toehoorders.

Mijn goede Kapitein, (hoewel ongaarne) gaf my op 't vriendelijk verſoek van den voornoemden Prieſter mijn afſcheid, welke beide my ook, zo door haar zelf, als door hun Vrinden behulpſaam waren, van my te beſorgen, dat ik op een Koopvaardyman van *Rotterdam*, voor Onderſtuurman naar *Spanjen* raakte. Tot *Kadix* komende, maakten ik kennis met een rijk Koopman, daar wy goed voor in hadden; hy handelden ſterk op *America*. Deeſen mijnen ommegang behaagende, verſogt my by hem te willen woonen, zo om op zijn Komtoir te ſchrijven, als om opſigt op zijn Koopmanſchappen te neemen.

Op 't eerſte verſoek, ontſloeg my mijn Schipper, met alle vrindſchap, alzo zijn oude Stuurman die voortijts met hem gevaaren had, aldaar ſchaaloos, los, of huurloos was, om dat zijn Schip voor eenige daagen door ſtorm op *los puercas* was gebleeven. Deeſen trad in mijn plaats te Scheep, en ik by mijn Patroon, daar ik na zijn genoegen, en mijn vermoogen leefde. Na anderhalf jaar, kon ik de *Spaanſe* Taal volkoomentlijk ſpreeken, leeſen, en ſchryven. Mijn Patroon was my dikwils aan, dat ik in zijn dienſt, met de Gallioenen na *America* zoude gaan, beloovende my veele zaaken, welk alles ik in bedenken nam.

In 't jaar 1678. in Maart, tot *Kadix* een ſtraat paſſeerende om na een van onſe Pakhuiſen te gaan, zag by geluk mijn ouden Vrind den Meeſter. Ik ylden hem agter na, groete hem beleefd: dog hy my aanſiende, betuigde my niet te kennen, om dat ik na de *Spaanſe* moode zeer wel gekleed was; met mijn mantel, deegen, en ponjard wel opgeſchikt. Wanneer ik my bekend maakte, was hy zeer wel voldaan, dat het my zo wel ging. Ik verſogt hem een glas Engels bier met my te willen drinken, dat hy vrindelijk deed. Wy in de herberg komende, was het onderwerp van ons diſcours, van ons eerſte reis in 't jaar 1674. Daar na wat ons zeederd

zeederd dien tijd al weedervaren was. Eindelijk kwamen wy te ſpreeken van *America*.

De Meeſter, wiſt ik, was altijd een groot lief hebber geweeſt van platte Land-en Zeekaarten, want hy voerde zelf een Atlas meede, door hem zelf met waaterverf afgeſet, of verligt. Voorts zo vele reisbeſchryvingen als hy wiſt te bekomen, van zulke als hy nog niet geſien had, deſe las hy met groote opmerkinge.

Ik ſtelde hem mijne zaaken voor, zo kort als ik konde; na alles wel overlegt te hebben, raaden hy my, dat als ik voor Factoor van mijn Patroon derwaarts konde komen, op een eerlijk tractement, ik zulks doen zoude, doch dat ik my aan geen lange jaaren zoude verbinden, maar dat ik ten langſten na een jaar verblijf weer met de Zilvervloot na *Spanjen* zou mogen keeren, of langer te blijven, naar mijn keur. Zulk een reis na *America* oordeelden wy te zaamen, dat my voordelig zou zijn, en my ligt in't toekomende een rijkdom toe brengen. Ik overweegde dit by my ſelf, en kwam daags daar aan, aan zijn boord: hy was op't Landsſchip *den Prins te Paard*, dat gecommandeerd wierd door de Kapitein *Jan Minne van Haarlem*, die als Kommandeur, de *Smirnaſe Vloot* naar *Smirna* zou Konvojeren. Wy als goede

de vrinden malkander ontmoet hebbende, ging ik met een Bark weerom na de Stadt. Wy kwamen daaglijks by malkander, zo aan land, als aan boord, want de *Smirnaſe* Vloot bleef drie weeken in de Bay.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Beſluit van den Schryver om naar Porto Bello en Carthagena te gaan: werd in een Spanjaard veranderd. Vertrekt naar Porto Bello, voorvallen aldaar, en weederkomſt te Kadix. Tweede togt naar America. Komt te Porto Bello en Panama; en andermaal te rug te Kadix. Trekt naar Holland. Koopt zyn Vader de koſt, en reſolveert weer naar America te trekken. Komt tot Amſterdam, en vind by geval zyn ouden Vriend. Verzoekt van deeſe de zeeve ſtellingen van't Zuidland, zo als hy die aan de Heer Burgemr. had overgehandigd. Een nette beſchryving van de Scheurbuik, en Scheeps-ververſing.

MYn beſluit naar *Porto Bello* te trekken nu willende werkſtellig maaken, reſolveerde ik in dienſt van mijn Patroon, en niet in die van de Koning derwaards te trekken. Doch om die te volvoeren was raad noodig,

noodig, alzo weinig andere als geboren *Spanjaarts* toegelaaten worden om daar na toe te moogen gaan; behalven dat by gebrek een Meester kuyper of Trompetter wel meede genomen word. Ik sprak het Spaans zo goed als het Neerlands. Geen *Spanjaard* kon aan mijn taal hooren dat ik een vreemdeling was: daarom reisde ik dikwils in dienst van mijn Patroon, te lande van *Kadix* na *Mallega*. Ik was gewend mijn weg te neemen over die plaatsen daar mijn Patroon op handelde. Dies nam ik gemeenlijk mijn weg van *Kadix* op *Porto de St. Maria*, van daar op *Xeres de la Frontera*, dan op *Medina Sidonia*, van daar op *Martos*, zijnde een fraai Dorp in *la sierra de Ronda*, dat ten naasten by half wegen tussen *Kadix* en *Mallega* legt. Hier woonden een Weerd of Hospes, daar ik altijd logeerde, genaamd *Juan de Posos*. Deese was eenigsins verwandt aan mijn Patroon: Ik en hy noemden malkanderen altijd Cousijn, zo dat veele Boeren niet beeter wisten of wy waaren vrienden; dit geschieden half uit boerterye, en half uit geneegendheid. Nu begonden wy malkanderen in ernst zo te noemen. Ik had een brief aan hem van mijn Patroon, dien hy in mijn weerom reis van *Mallega* na *Kadix* zoude beantwoorden, gelijk hy ook deede. Want in mijn weerom reis behandigde

hy

hy my een brief aan mijn Patroon, daar in noemde hy my zijn Neef, met de naam als de zijne *Juan de Poſos*, en recommandeerde my aan mijn Patroon met allen ernſt, ten einde hy my goed zoude doen.

Ik te huis komende, overhandigde deeſen brief aan mijn Patroon. Nu was ik in een Spaanſe boeren ſoon veranderd.

Mijn Patroon, die ook zeer ſterk op *Sivilia* handelde, zond my derwaarts by zijn Neef, een magtig rijk Koopman, die met hem in kompagnye op *America* handelde. Ik bragt een brief aan hem van mijn Patroon, en een van mijn nieuwe Spaanſe Neef den Boeren waard *Juan de Poſos*. Hy ontving my met alle liefde en goedheid, en deed my alles wat ik kon verwagten.

Ondertuſſen dat ik tot *Sevilie* was, wierd alles klaar gemaakt, zo de koopmanſchap, als mijn perſoon aangaande.

Ik vertrok dan met de Gallioenen in't jaar 1679. Bevel hebbende, dat ik eerſt tot *Porto Bello*, en dan tot *Carthagena* moeſt huis houden, daar ik behouden aan kwam, en mijn zaaken tot vergenoegen van mijn Patronen verrigtede. Ik bleef twee jaaren tot *Porto Bello*, daar ik met de Indianen veel verkeerde, ook nam ik een Indiaan tot mijn knegt; en alzo ik veel by de Indianen land-

waard

waard in, een ſtillen handel dreef, leerden ik de Landtaal, dat my behaaglijk en veeltijds voordeelig was.

Hier zoude ik een beſchryving van *Porto Bello* en de landen daar om heen konnen maaken, en vorder *America* beſchryven, zo verre ik ben geweeſt, maar dit is mijn oogmerk niet, om dat zulke beſchryvingen zo veel gedaan, als uitgeſchreeven zijn, en ik dien aangaande niet nieus aan den dag zou brengen.

Ik kwam dan, na twee jaren tot *Porto Bello* gewoond te hebben, tot *Cathagena*, van waar ik na verloop van een jaar, weeder tot *Kadix* met een goede handeling die mijn beide Patroonen wel behaagden, behouden aan kwam, in 't jaar 1682.

Behalven mijn bedongen gagie, deeden mijne beide Patroonen my nog een aanmerkelijke vereeringe, met aanbiedinge, indien ik weder derwaards wilde, zy niet alleen mijne gagie conſiderabel wilden verhoogen, maar nog daar en boven, dat ik een zeeker voorafbepaalde gedeelte in de Koopmanſchap zelf zoude hebben. Dit was bedenkens waard.

Nu was ik al zo ver opgeklommen dat ik credit had, by mijn Patronen en andere Koopluiden; want ik wierd aangemerkt als een eerlijk man, die als onder Koopman, Boekhouder, of groot Meeſter knegt ageerden,

Digitized by Google

den, want ik handelde veel geld voor mijn Patroonen, en ook eenigſins voor my zelf.

Mijne Patronen kwamen met my over een, dat ik in 't jaar 1684. weer na *America* zoude vertrekken, maar met meerder magt en vryheid, als te vooren op mijn eerſte togt gehad had. Ik vertrok dan in 't gezeide jaar; en kwam behouden weeder tot *Porto Bello*. Mijn Patroonen hadden hier een eigen Huis, en twee Pakhuiſen; waar in ik als vooren mijn verblijf nam.

Ik heb gezegt, dat ik in mijn eerſte togt veel ſtille handel landwaarts in deed, dat ik nu weer aan ving, om dat de Indiaanſe taal die ik grondig verſtond, my geen klein voordeel aan bragt. Ik kreeg dan luſt, door de winſt aangemoedigd, hoe langer hoe dieper landwaard in te handelen, tot dat ik eindelijk beſloot om *Panama* aan de Zuidzee te gaan beſoeken; om te ſien wat ik daar voor handel zoude konnen doen. Ik wiſt dat al het Silver van *Peru* daar wierde ontſcheept, en dan over land van daar na *Porto Bello* gebragt; dit my anmoedigende, vertrok ik over land van *Porto Bello* na *Panama*, om daar te weeſen teegen dien tijd als de Silvervloot van *Peru* aldaar is gewend aan te komen. Daar komende, dede ik goeden handel. Hier hoorden ik, dat van *Panama* ook

handel

handel gedreeven wierd over de Zuidzee, in de *Philippijnſe* Eilanden. Ik had wel luſt om daar heen te reiſen, maar derfde my zonder laſt van mijn Patroonen, zoo verre van haare goederen niet afzonderen: daarom ging ik met mijn koopmanſchap weeder over land na *Porto Bello*. Nu was het in 't jaar 1688.

Alle jaaren zond ik mijn negotie met de Gallioenen over met goede winſt, tot ik in 't jaar 1694. zelf meede over kwam. Ik wierde met alle liefde en geneegendheid van mijne Patroonen ontvangen, en ik genoot van haar wat ik begeerde. Wy in 't voorſte van 't jaar 1695. te zaamen gereekend en alles vereffend hebbende, zoo ſchoot voor my een brave ſomma over, zoo van mijn bedongen loon, als van mijne gedaane koopmanſchappen. Ik kreeg luſt om over *Porto Bello* en *Panama*, de *Philippijnſe Eilanden* te gaan bezoeken; en alzoo ik geen geneegendheid tot trouwen had, wilde ik mijn Ouders in mijn Vaderland nog eerſt gaan zien, ten einde, zoo zy nog leefden, ik haar mogte verſorgen. Dog wierd belet zoodaanig, dat ik niet eer als in 't jaar 1696. in Mey eerſt in *Holland* kwam. Ik reisden voort na mijn oude en lieve Ouders. Daar koomende, verſtond ik dat mijn Moeder overleeden was. Mijn Vader was oud by de zeſtig jaar. Ik ging

Digitized by Google

na zijn wooning, hy kende my niet meer, ik my bekend maakende, was de oude Man zoo verblijd, dat hy my omhelſende, beſturf aan mijn hals; wy ſchreiden te zaamen. Na dat wy beide bedaard waaren, liet ik wel op diſſen, verhaalden hem mijn weedervaaren en voorneemen; namelijk dat ik hem voor zijn leeven verzorgen wilde, 't welke de grootſte oorzaak van mijn overkomſte was. Ik kogte hem dan de koſt in een goed Gaſt-of proveniers-huis, leggende nog ſes honderd guldens voor hem op lijf-rente, en hem voort verzorgende van alles wat hy noodig had.

Hy verblyden hem in zijn oude daagen, dat ik hem zoo wel verzorgd had, en ik verheugde my nog meer, dat God my geleegendheid gegeeven had, van mijn lieven Vader zoodaanigen dienſt te konnen doen; ik had hem met een goed herte lief, zoo als een deugdig kind ſchuldig is. De tijd van mijn vertrek naaderde en kwam, ik nam affcheid van mijnen ouden lieven Vader, dat niet zonder ſchreyen van heete traanen aan weerzijden toeging, want hy weetende dat ik geſind was om weeder na *Weſtindien*, en miſſchien verder na de *Philippynen* te gaan. Ons affcheid neemen geſchiede van weerkanten met veel teederhertigheid, vermits ik de oude Man lief had; ik vereerden hem nog twintig Ducaten

caten met eenige Rijksdaalders, en dus ſcheidenwe vergenoegd, dog bedroefd van malkander.

Ik kwam tot Amſterdam in de maand Juny 1696. Hier vond ik mijn ouden trouwen Vriend voor de deur van *N: Viſſcher* ſtaan, ſiende na een nieuw uitgekoomen Kaarte. Ik hem al lacchende de hand toereikende, kenden hy my voort. Wy omhelsden malkander met hert en armen, en gingen terſtond na een Herberg, een kaamer alleen eiſſende, daar wy van vier tot agt uuren bleeven. Noit konden twee broeders malkander vrindelijker ontmoeten, als wy met goede herten deden. Wy vertelden malkander ons wedervaren. Ik had zoo lang in Weſtindien geweeſt. De Meeſter had al een Vrouw met drie Kinderen, en was Meeſter in een zeer vermaakelijke Stadt, daar hy gebooren was. Wy gingen te zaamen na zijn Herberg, daar ik by hem ſliep; wy hadden den geheelen nagt zoo veel malkander te vertellen, dat wy nauwlijks tijd tot ſlaapen over hadden. Dog de Meeſter moetende binnen twee a drie daagen weeder na zijn huis vertrekken, moeſten wy onſe ernſtige zaaken kort verhandelen.

Ik vraagde de Meeſter om welke reeden hy tot Amſterdam was? hy antwoorde, dat hy daar was gekomen om eenige Medica-

menten te koopen, alzoo hy als een halven Apotheker meede handelde; maar dat hy voornaamelijk was gekoomen, om eenige ſtellingen tot het ontdekken van 't Zuidland voor geld te demonſtreren, dat hy die aan een zeer voornaam en beroemd wijs Heer in de Regeeringe had overhandigd, met verzoek dat hy tot de demonſtraatie mogte worden toe gelaten. Dien voornaamen Heer de ſtellingen ziende, keurde die zeer goed, en vraagde of hy die wel konde demonſtreren. Het antwoord van de Meeſter was, dat hy tot dien einde in Amſterdam gekoomen was. Waar op dien Heer had gezegt, gy komt te laat, de *Vlaamink* is daar al na toe; de Meeſter antwoorde daar op, ik koom niet om meede te vaaren, maar om voor een zeekere ſomme deeſe ſtellingen te demonſtreren, goed of geen geld.

Daar meede ging hy heen, en in paſſant zag hy een Kaarte voor 't Huis van *N: Viſſcher*, daar hy die beſiende ik hem vond ſtaan.

Ik verſogte hem des morgens die ſtellingen te moogen zien, en uit te ſchryven, welk hy my zeer garen toe ſtond, en voort zijne papieren aan my overhandigde.

Digitized by Google

De ſtellingen waaren de volgende zeeven.

Conſideratien over naader aandoeninge van 't Zuidland; waar in gelet word op naarder reguleering.

1. *Van Paſſen, Octroyen, en Zeinbrieven.*
2. *Van de Scheepen, haare groote, hoedaanigheid, en monture.*
3. *Wat Manſchap en Inſtrumenten meede te neemen.*
4. *Op aandoeninge van vreemde Kuſten, en om binnen in dat land te koomen.*
5. *Hoe, en op wat wijſe met de Menſſen handel te Zoeken, ofte krijgen.*
6. *Van Amonitie, Victalie, Medicijnen, en Ziekten.*
7. *Te toonen, dat Matrooſen en Soldaaten met minder geld als bedongen hebben, konnen betaald, en vergenoegd geſteld worden.*

Ik verwonderde my, dat hy niet ter examen wierde toegelaaten, te meer, om dat hy zeide, dat hy dit tot genoegen zoude demonſtreren, of by faute van dien, dat hy geen geld zoude begeeren.

Ik merkte het zesde Articul met aandagt aan, my dogt dat zulke zaaken my zelf wel te paſſe zouden koomen, zoo voor my, als ten aanſien van mijn goede vrinden Ik

verzogt mijn goeden vriend, dat hy my een beſchryvinge van de Scheeps-Scheurbuik, nevens een ververſſing altijd binnen Scheepsboord te konnen hebben, tot verkwikking en voorkooming van ziekten, zoo als hy hem in dit zesde articul verklaarde, wilde ter hand ſtellen. Dat hy my voort, en gewillig toe ſtond, gevende my terſtond uit zijne papieren, het Kapittel van de Scheeps-Scheurbuik &c. Dog onder beding dat ik geene medicijnen mogte openbaaren, maar die aan mijn eigen lighaam, en als onbekend aan mijn goede vrinden zoude moogen gebruiken.

Het Kapittel van de *Scheeps-Scheurbuik* was het volgende.

(a) Mijne bedenkingen, die ik eertijds op mijn voorige togten op Zee, over de *Scheeps-Scheurbuik* gehad hadde, zoo van haare oorzaaken, voortkoomingen, als geneeſinge, wierden hier nu meerendeels bekragtigd. Zeer nauw had ik nog te Scheep zijnde, agt gegeeven op de Scheeps-Siekten in 't gemeen: maar byzonder de *Scheeps-Scheurbuik*, welke zig gemeenlijk op volgende wijſe openbaarde.

De *Scheurbuikige* wierden eerſt loomagtig, met weinig trek tot eeten, hun gezigt ſtond droe-

(a) van de Scheeps-Scheurbuik.

droevig, zy waaren huiverig, als of zy zomtijds binnen-koortſen hadden, ook wel koortſig: haar mond ſtonk, om dat haar maagzap bederfde, het tandvleis wierde aangedaan, dat ſwellende, bloed en rotting wierd, en ligt bloedende. Zy ſweeteden veel, de pis was rosagtig, en de adem wierd allensjes benauder.

Eenige, wiens maag-zap nog ſcherper wierd, vraaten wel vier mannen koſt; de pols ſloeg niet altijd doorgaans, maar was veeltijds onwis, zy wierden maager.

Uit dit alles is bevatbaar en klaar, dat de *Scheeps-Scheurbuik* is *een kwaade voedinge des lighaams*, zoo als veele geſchreeven hebben. De *Oorzaak* is dikte, en lijmigheid van 't bloed, of zenu-zap, of die beide. Deeſe beſetten, en verſtoppen de ingewanden, vaten, en klieren.

Welke lijmig vogt, ſcherper wordende, bijt, knaagd, maakt pijn, honger, en andere toevallen.

Deeſe niet geneeſende, volgt onvermijdelijk de dood.

De *Fermentatie*, *effervescentie*, vlugge zoute zuir ſwavelige, zout ſwavelige, en ſwavelige zoute deeltjes, met een lengte van &c. &c. &c. Want zy behooren meer tot de *Chimiſche*, en *Philoſophiſche* ſtellingen,

als tot de waare ervaarentheid der geneeſinge van de *Scheeps-Scheurbuik*, dus vind men de beſte Stuurluiden altijd aan land. De ervarendheid is hier, als ook in de meeſte doeningen, de beſte leermeeſtereſſe.

Binnen Scheeps-boord dan; worden in de *Scheurbuikige*, de te dikke en lijmige vogten gebooren, uit volgende drie oorzaaken.

1. *Door gebrek van waater onder de vogten te hebben.*

2. *Door 't eeten van oude, ſchimmelige, of bedorven ſpijſe.*

3. *Door ſtil zijn en zig niet te oeffenen.*

Men lijd *gebrek van waater onder de vogten*, om volgende oorzaaken.

1. Door 't nuttigen van te weinig waater.

2. Door 't nuttigen van bedorven, of rottend waater.

3. Door 't eeten van al te drooge koſt.

4. Door te veel ſweeten, door loom of makheid, of

5. Door te veele, ofte ten ſterken arbeid.

6. Door al te heeten lugt.

Ik meen de beſpiegelinge van zoo veele deeldjes onſer zappen minder aan te roeren, als nu de moode is. Ik weet dat ons bloed uit een dunne wei, of vlocibaar nat, met ronde

ronde roode balletjes, en langagtige dunne draadjes te zaamen gezet is.

Voorts dat in deese mengeling, geest, waater, swavel, zout, en aarde is, ontkenne ik niet. Want de Gal word uit het bloed afgescheiden, zoo wel, als een meenigte andere vogten.

Maar besiet gijl, of bloed, hoe weinig of geen Galle is daar onder te zien, te proeven, of te ruiken, zoo lang als 't bloed wel gemengd is.

Even gelijk als de booter onder de melk, zoo lang zy in de borsten ofte uyers zit, niet toonbaar is. Maar uitgemelkt zijnde, en dat haar stilstand met bykooming van de lugt, een ontbindinge in haar te zaamenstel gemaakt ofte veroorzaakt heeft.

(b) Hier is dan de kwaade menging. Want *kwaade menging* is, als de deeldjes onser vogten, op die plaatse niet bewoogen worden, daar zy in een gesonden stand, na haar gemeenen reegel, en haar order moesten geplaatst zijn; zoo dat op d' eene plaats meer dun, en op een andere plaats meer dik, of andere deelen te veele, of te weinig geplaatst zijn.

Even gelijk als in melk, die gemolken zijnde, en stil staande, veele lugt-deelen ontvangd, waar door de aardagtige deelen

(b) Wat kwaade menging is.

van de wei en de room van die beide afgeſcheiden word.

Deeſe wanorder drukt de geeſtige of vuirige deeltjes zoo zeer, dat zy de verdikte, taye ſlijmerige vogten, niet konnen verdunnen, maar die geſtuit wordende, zoeken die eenen oopenen weg, en zy raaken zoo buiten het lighaam.

Zulken ſtilſtand, kan immers in de beweegende vogten onſes lighaams niet zijn, of die zouden moeten rotten, ſtinken, verſterven, en dus de dood te weege brengen.

Dat Zeemans lighaam kwaalijk gevoed, en dan maager word, dat meene ik dus te gebeuren:

De maage is de keuken des lighaams. Deeſe beſluit in haar binnenſte altijd een *ferment*, of maag-zap, het welk te zaamen is geſteld uit overgebleeven gijl, ſpog, en klier-zap, dat uit des ſlokdarms en maagklieren geduurig uit lekt.

Dit maag-zap is altijd zuur, en kleinſt de ſpijſe door zijn ſcherpte, by form van uittrekkinge, eeven gelijk als loog of brandewijn de verf uit ſaffraan trekt, of zoo als men zommige waaterverven tinctureert.

Dit maag-zap door gebrek van waater, en het nuttigen van oude of bedorven ſpijſe, word daar door nog meerder zuur, ſcherper,

per, en dikker, of lijmiger, zet hem dan vaſt in de ploijen der maage, en belet dan zoo den honger in 't begin der ziekte. Deeſe ſlijm vermeerderende, beſet ook de dermen, waar door de ſpijſe in de maage niet wel gekookt wordende, geeft dan kwaade en weinige gijl. Zulke gijl dan nog in de dermen koomende, kan daar van, maar zeer weinig in de daar zijnde melkvaatjes geperſt of gezoogen worden, om dat die meeſt haare mondjes, met de voornoemde taye ſlijm bezet, en als geſlooten zijn.

Ziet dus word de Zee-man maager, door gebrek van voedſel. Indien nu deeſe *Scheeps-Scheurbruik* niet wel word behandeld, het zy door onkunde, of by gebrek van middelen, dan moet die van kwaad nog arger worden, en veele toevallen veroorzaaken. Dat dus in zijn werk gaat.

Het ſlijm zet hem hoe langer hoe vaſter in des maags ploijen, en word hoe langer hoe dikker, krijgd dan daar door zijn vaſt of ſtilzitten, een ſoort van verrottinge, zoo als uit den aaſſem blijkt. Want alle gemengde vogten verderven of verrotten door ſtil ſtaan.

De verrottinge, is een ontbindinge, van eenige te zaamen geſette deeltjes, deeſe in haar eerſte enkelheid brengende.

Ofte,

Ofte, het is, een algemeene vernietiging, en verbreekinge des eerſten ſtands der menginge, en hegtinge der deelen.

Deeſe vogten worden daar van tijd tot tijd al ſcherper, en nog ſcherper aandoende de vlieſen en kliertjes der Maage, met een prikkelende bijtinge, of ſteekinge, die de mondjes der kliertjes beſchaadigen.

Dan laaten de kliertjes haar zap uit lekken, waar door de dikke ſlijm los weekt, en dan los zijnde, by brokken of lappen na de darmen marcheeren.

Nu is, en word, het binnenſte Maagvlies op veele plaatſen zeer veel ontblood. Daar op bijt, en knaagd, het al te ſcherpe Maag-zap: dat den grooten honger dan veroorſaakt. En naar maate dat de Maag veel ontblood, en het Maag-zap ſcherper is, daar naa voegd hem, den bynaa onverzaadelijken honger, en zoo veel te meer, als daar gebrek van gijl in 't Lichaam is. En dat weederom naa dat 'er meer of minder gijl-vaatjes verſtopt zijn.

Ik heb geſien, dat zoo een vent, een geheele bak, en nog meer poes-pas op vrat.

Word dit ſcherpe Maag-zap overvloedig, dan beſtormd het ook de darmen, en maakt dan alle zoorten van loopen, ofte af-gangen, als toevallen van deeſe *Scheeps-Scheurbuik*. Op volgende wijſe. Het

Het is zeer waarſchijnlijk, en door *Leeuwen-hoek* getoond dat de ſlijm, die van binnen de darmen bekleed, beſtaat, uyt verſcheyden zoorten van vaatjes, welke zeer teer zijn.

Het voornoemde ſcherpe Maap-zap, nu in de dermen geſtort wordende, bijt, of werkt eerſt, op de zenuagtige vliesjes, der gezegde teere vaatjes dat de buyk-krimpinge maakt.

Voortgaande, doorknaagd het de teederſte vliesjes van de waater-vaatjes, uit welke haar inhoudend zap lekkende, nevens dat uyt de geſchondene kliertjes in de darmen: daar haar met den drek mengende, maakt die dun en vloeybaar. Dat men dan loop, of weeklijvigheyd noemd.

Het vogt nog ſcherper, en lymiger wordende, door knaagd, dan ook de gijl-vaatjes, welke uytlekkende gijl, haar dan met den drek mengende, noemd men dat dan de graeuwe loop.

Het zondigend vogt nog al ſcherper wordende, dan moeten de bloedvaatjes een beurt krijgen, deeſe dan ook doorbeeten zijnde, vloeyd het bloed in de darmen, en zig onder den drek aldaar mengende, geeft dat dan de naam van roode loop.

En dan nog niet geholpen wordende, dan gaat

gaat dit onbedwingbaare, allerſchaadelijkſte, ja doodlijk vogt, op de darmen los, deſſelfs vlieſen breekende, jaa lappen daar af knaagende en zoo de darmen doende zweeren, dat dan de naam heeft van darm-ſweer of *tenasmus*.

Hier ſtaan nu de waare oorzaaken van de *Scheeps-Scheurbuik*, en loopen, of doorgangen (die haar veeltijds by de *Scheeps-Scheurbuik* voegen) bloot, en ontdekt.

Nu is het kunſtje, of men die Zee-duyvels, als gerigtelijk Scheeps-boord kan doen ontzeggen; en dan voorkoomen, dat men niet genoodſaakt is, die onwillige, of ongaarne gaſten, teegens dauk te moeten ontvangen en huysveſten.

Dog zulks met een *heerlijke ververſing*, niet geheel konnende beletten, dat men dan deeſe ſchroomelijke ziektens, ras en veylig kan geneeſen, met weyniger omſlag als gewoonlijk gedaan word.

Eerſt meene ik de zaaken aan te toonen, waar door men zoude konnen beletten, (immers het grootſte gedeelte, en meerder als voor deeſen) dat zulke ſchaadelijke vogten, de *Scheeps-Scheurbuik* &c. veroorzaakende, niet of zeer zelden, in des Zee-mans bloed, of vogten konnen koomen. Ofte egter, daar nog in ſluipende, dat men dan de ingekoomen vogten, gemakkelijker kan doen verhuyſen,

huyſen, als voor deeſen, en dus het Scheeps-Volk kan gezond houden en bewaaren op zulk een lange reys. Nu dan tot de zaak. Ik heb gezegt, dat de eerſte oorzaak die het bloed verdikt, is gebrek van water.

Om daar geen of minder gebrek aan te hebben, op zulk een lange reys als deeſe naar 't Zuidland, moeſten onſe Reeders ons geen gemeene Vaaten meede gegeeven hebben, om Orten, Boonen, Grut, Meel &c. in te bergen; maar in plaats van zulke die daar toe in't gebruik zijn, moeſt men neemen, goede Leggers of zoo genaamde Verkens, welke van Grut, Orten &c. ontleedigd zijnde, kon men die weeder met waater vullen; deeſe vaten zijn daarom niet bedorven, maar konnen altijd weeder even goed, zoo voor waatervaaten, als anders, op alle reiſen dienen, en zoo men meer ruimte in't Schip hebben moeſt, zoo koſt men na goed vinden zoo veele noodig waaren, ſloopen en bewaaren.

Wanneer men ook diſtilleer-keetels meede neemt, die dubbeld of dik vertind zijn, en men die niet te leedig van waater, of te hard met vlam ſtookt, dan word het overgehaalde waater niet kooperig, en by gevolg niet ongezond.

Dus kan men voor een groot gedeelte het

het gebrek van waater voor koomen.

Het nuttigen van bedorven, ſtinkend, of rottend waater, dat al lijmig is, eer men het drinkt, en nog meer lijmigheid in de Maage is voortbrengende, kan men voor 't grootſte gedeelte voor koomen, met alle daagen wat waater op te kooken.

Want men heeft het hout voor 't hakken, hier door word het klaare van 't onklaare, of 't vuile kwaade, van 't ſchoone goede afgeſcheiden, en alle ſtank vervliegd door 't kooken. Men moet om 't volk gezond te houden, op zoo een lange reis geen moeiten ontſien.

Ook zet men op 't halve dek, een groote graauwe Keulſe pot, het waater daar in ſtaande, vervliegd veel van zijn ſtank, en zinkt de modder na beneeden op den bodem.

De al te drooge koſt kan men vervogtigen, als men geen gebrek aan waater heeft.

Het te veel ſweeten, komt door al te ſterken arbeid, door ten heeten lugt, of door ſwakheid.

Al te ſterken arbeid kan men maatigen, als men genoeg, en gezond Volk heeft.

De al te heeten lugt verhaaſt den omloop, om dat zy de vogten zoo wel verdund als den al te ſterken arbeid, en doet daar door den Zee-man flaau en magteloos zijn, door

al

al te ſterken of te grooten uitdampinge en ſweetinge, waar door de vogten kragtig verminderen, en dus word 'er gebrek van vogten in het lighaam gebooren.

Het ſchaffen van oude bedorvene ſchimmelige koſt, maakt ook dik, lijmig, en ſcherp bloed, dog dat is onafſcheidelijk van zulk een lange Zuidlandſe reis.

Dit zou men eenigſins konnen verbeeteren, als men wat meerder agt deed geeven op alle ſpijſe, en die dikwils deed roeren, verlugten, verſchieten, uitſoeken, of ſchuddende vrijven in ſakken, eeven gelijk als de Spoore-maakers haar vertind goed zoo glad maaken.

Dit was een werk voor de Scheurbuikige, om haar zelf wat te beweegen.

De kromhouts-gaſten, die haar tijd meer in de kooy, als op het dek doorbrengen, zulke zijn eerder en meerder de *Scheeps-Scheurbuik* onderworpen, als rappe knappe Zeeluiden. Door leuy zijn, en veel leggen, verſlijmen de maag-zappen en andere vogten, om dat het lighaam niet bewoogen wordende, de maage die uitwendige drukkinge miſt, welke uitwendige drukkinge veel helpt tot de geſting, of tinctureering der gijl, die in de maage geſchied. De uitwendige beweeging, ver-

wakkerd ook den omloop onzer vogten.

Hoe hem yemand ſterker en meerder beweegd, hoe de vogten wermer en dunder worden, en raſſer of ſneller omloopen. Op de zulke kan de *Scheeps-Scheurbuik* zoo ligt niet vatten.

Men kan 't Volk ten allen tijden en plaatſen alderlei werk geeven, elk na zijn ſtaat of geleegendheid.

Op de reis onderweegen, liet men eenige arbeiden aan 't hout en andere zaaken, dat tot het te bouwen Fort dienſtig was.

Op de Galeijen laat men de Slaaven kanon-kogels ſchuuren om niet leedig te zijn. Den ſwabber diend by geleegentheid aan ſommige tot zoo een goede en dienſtige exercitie, als het ſtokvis beuken aan andere.

Het rammaſſen in *Indien*, word zeer gezond geagt, dit kan 't Volk malkander doen: het Opperhoofd kan 't Volk altijd laaten tooveren als 't hem beliefd.

Nu moeſt 'er een middel bedagt worden, welke kragtig is het bloed en vogten in een goede ſtaat te houden; dat is, dat men geen gebrek aan vogten lijd, dat onſe vogten niet verkouden, verſlijmen, en dat zy ook niet te los van te zaamenhang zijn. Dat de vogten haar egte en regte menging behouden, zoo als zy in gezonden ſtand zijn.

Want

Digitized by Google

Want te weinig vogt, en te weinig wermte, dat verdikt en verſlijmd alles. Al te loſſe zaamenhang, of al te dunne vogten, verſweet men al te veel in de heete climaaten, zy laaten dan haar dikker deelen in de vaaten, die de zelve verſtoppen. Daar van daan koomen dan *Scheeps-Scheurbuik*, *Loopen*, *Koortſen*, *Waaterzugt*, &c.

Hier is aanmerkelijk, dat men ziet dat de *Scheeps-Scheurbuik* door ververſſing en arbeid, beeter en raſſer geneeſen worden als door Medicijnen.

In 't Noorden eet men Salaad van leepelblaaden, waar van 't Volk ras geneeſd.

In 't Zuiden zoeken wy vers waater, Limoenen, Orangieappels, vrugten, groente, vers vlees, dat onſe *Scheurbuikige* ook haaſt tot gezondheid brengt.

DERDE HOOFDSTUK.

Reedeneering van den Reyziger met zyn ouden Vriend over de ontdekking van 't Zuidland. Trekt weer naar Spanjen, en van daar weer naar Holland. Komt tot Amſterdam, en ontbied de Meeſter: beziet het Texel, en redeneering daar over. Stellingen weegens de Texel-ſtroom aan de Regeering gepreſenteerd. Vertrekt weer naar Spanjen, en verder naar Kartagena, Porto Bello, en Panama. Trekt naar de Philippynen: lyden zwaare ſtorm, en koomen aan 't Zuidland.

ONſe redeneering van het Scheurbuik afgebrooken hebbende, en weeder tot die van 't Zuidland overgebragt, was mijn vraag aan mijn Vriend, wat gedagten hy had van de reiſe van de *Vlaamink*, weegens de ontdekkinge van 't Zuidland? Hy antwoorde, my dunkt dat de *Vlaamink* het verwagten van ſijne Reeders niet zal konnen beantwoorden, en dat de *Hollanders* zoo weinig van hem te verwagten hebben, als de *Engelſen* van haaren *Dampier*.

Ik vraagde de reeden waarom? Hy antwoorde, voor 't eerſte zijn deeſe togten om 't *Zuid-*

't *Zuidland* te ontdekken, niet wel na mijn dunken aangeleid, en daar 't fundament niet goed en is, wat kan men van den opbouw verwagten? Voor 't tweede, hebben de *Engelſen* en *Hollanders* misgetaſt, in 't verkieſen van Mannen om deeſe ontdekkinge te doen. Hoe! misgetaſt zeide ik? het zijn immers zulke braave Zee-luiden als men zou moogen vinden. Dat is zonder teegenzeggen waar zeide mijn Vriend, en hoe zy beeter Zee-luiden zijn, die haar jeugd en vorder tijd by der Zee met goede opmerkinge verſleeten hebben, zoo veel te onbekwaamer oordeele ik haar om Landen inwendig te konnen ontdekken. Ik vraagde waarom? Hy antwoorde, ik zal u mijn gedagten daar van zeggen, en u toonen, dat het inwendig Land ontdekken, met de Zeemanſchap niets gemeen heeft. Ziet, alle weetenſchappen hebben zeekere grond-beginſels welke yemand eerſt moet kennen, eer hy zig behoorde te vermeeten, die te behandelen, ofte aan anderen voor te ſtellen, en daar toe (om dat wel te doen) word vereiſcht de Natuire, de Onderwijzinge, de oeffeninge, en dan nog tijd. Eerſt zal ik u zeggen wat een goed Zee-man is, die een Schip als Opperhoofd commandeerd. Zulk eenen is, die met goede opmerkinge

van der jeugd afgevaaren, de Stuurmanſchap geleerd, het Schip en volk wel gade geſlaagen heeft, die nu buiten dronkenſchap en korſelheid zijn dingen wel doet, en dan het voordeel van zijne Reeders wel in agt neemt. Alle deeſe hoedaanigheeden in een Zee-man alleen zijnde, is vry wel, en zulke zijn van d' alderbeſte zoorte, en daar ſtaan de beide genoemde voor geboekt.

Nu moet ik u nog zeggen waar zulke alderbeſte Zee-luiden bekwaam toe zijn, of wat zy konnen doen.

Ziet mijn Vrind, gy moet een commandeerend goed Zee-man in zijn Schip aanmerken, byna als een goed Ingenieur in een beleegerde Stadt, zijn doen is, als hy alle uitwendige rampen voorkoome, of weere zoo veele hem doenlijk is. Zeer dikwils zal een oud bevaaren goed Zee-man een ſtorm voorſien, of zoo hem die al te haaſtig overvalt, kan hy knap goede ordre ſtellen tot Scheeps beſte, hy zal voorſigtig zijn in 't aandoen van vreemde kuſten, zoo door geduurig te laaten peilen, als wel op de nabyheid der ſtranden, en diens ſteilte of vlakte gaade te ſlaan. Hy zal altijd op de brandinge letten, en zoo wel op de vaſte, als op de Zee-en Land-winden agt geeven. Hy zal de bekwaamheid der gronden zoo wel als

de

de ſtrand, of geleegendheid der bayen, havens, en rivieren aanmerken. Hy zal niet zonderlings onderneemen, als met overleg en raad van ſijne Officieren. Hy zal het Schip brengen aan zulk een kuſt als ſijn Reeders hem belaſt hebben. Voorts dat hy onderweegen geduurende de reis goede ordre ſtelle op 't regeeren van 't Scheeps-volk, en goede opzigt doet neemen op alle Victuali, Amonitie en Koopmanſchappen, eindelijk dat hy hem als een Vader over het Scheeps-huisgeſin gedraagd.

Hier heb ik nu gezegt, alle, ofte de meeſte goede hoedaanigheeden van een goed Zee-man.

Maar een Land inwendig te ontdekken, hangt (als gezegt heb) niet af van de Zeemanſchap, want dat heeft geheele andere gronden en fundamenten. Dat zou zulk een man als den ouden Heer *Vander Stel*, Gouverneur aan de *Kaap*, beeter konnen uitvoeren als een Zee-man; hy gaf daar proeven van als hy het Land der *Kaffers* inwendig wilde ontdekken.

Want hy het land vry ver ingetrokken zijnde, wierd hem door ſijn Tolken gezegt, dat hy hem ter dood moeſt bereiden, alzoo 'er twee der aldervermaarſte toovenaars naa hem toe kwaamen, om hem dood te tooveren.

Hy liet die twee ſwarte tovenaars by hem koomen, liet haar door zijn tolken vraagen, of zy tovenaars waaren? het antwoord was jaa. Hy vraagde haar voorts of zy wel waater konden doen branden, en dan vuir drinken? en zy antwoorden neen. Hy liet hem ſtraks een glas Brandewijn geeven, en ſtak'er de brand in, en dronk het op. De heeren Toovenaars dat ziende (en geen Brandewijn kennende) pakten haar bieſen, en gingen voort.

Op een ander tijd als een zeer groote meenigte Swarten uit nieusgierigheid, hem en ſijn bagagie te na kwaamen, liet hy haar zeggen, dat hy een God was, en by aldien de Swarten niet achterwaarts deinsden, hy de geheele Wereld zou verbranden. Hy deed een ring boſſekruid om ſijn bagagie en Volk ſtroyen, en ſtak 'er de brand in. De Neegers dat ziende, gingen op 't rekken, en zonden ſtraks twee aanſienlijke Neegers als in Ambaſſade aan de Heer *Vander Stel*, hem biddende in de naame des Volks, dat hy de Weereld wilde verſchoonen, en niet verbranden, en dat zy hem vorder baaden dat hy haar Land beliefde te verlaaten.

Hier kwam *Vander Stel* geen Zee-manſchap, maar verſtand en ſtudie te pas.

Wy zouden hier verder over geſprooken heb-

hebben, maar wierden belet door 't koomen van eenige Vrinden. Wy braaken onſe reedenen af en gingen wat wandelen. Mijn Vriend vertrok na twee daagen van *Amſterdam* naa ſijn huis, en ik naa twaalf daagen naar *Spanjen*. Ik tot *Sivilien* koomende, was onſe beſte Komtoir-knegt overleeden, ik moeſt op 't Komtoir voort ſijn plaats bekleeden. Naa omtrent vijf vierendeel jaars, wier mijn Patroon weer een bekwaam Perſoon aangediend, dien hy met mijn goedvinden aan nam. Nu kreeg ik wat ruimer tijd, om op mijn aanſtaande reis te denken. Mijn beide Patroonen en ik, kwaamen over een, dat ik in 't jaar 1698. weer met de Gallioenen naar *Porto Bello*, en van daar over land naa *Panama* zoude reiſen, en indien ik luſt had naa de *Philippijnen* te gaan, zoude dat in mijn keur ſtaan. Maar ik moeſt in 't voorjaar van 1698. nog eerſt een reisje naa *Holland* doen voer mijn Patroonen. Ik tot *Amſterdam* koomende, reisden voort naa mijn lieve Vader, maar die goede Man was voor ontrent agt weeken overleden. Ik weer tot *Amſterdam* koomende, ſchreef aan mijn Vriend, (want nu wiſt ik waar hy woonde) dat, indien hy niet te verzuimen had, of hy dan by my tot *Amſterdam* beliefde te koomen, alzoo ik

over agt a twaalf daagen weeder na *Spanjen* moeſt vertrekken. Ik wilde hem zeer gaarne over mijn aanſtaande reis eens ſpreeken, want van *Texel* op *Spanjen*, van *Spanjen* op *America*, en van *America* op de *Philippynen*, was een zeer ſwaare reis, en wel goede raad en bedenkens waard. Hy kwam op mijn ſchrijvend verzoek tot *Amſterdam* in onſe oude Herberg my vinden, hy was vermoeid om dat hy herd weer op Zee had gehad. Hy hem wat geruſt, en wat genuttigd hebbende, vraagde ik hem wat hy nu van de *Zuidlands* ontdekkers gehoord en vernoomen had? Hy zeide dat ſijn voorzegginge was waar geworden, dat zy zonder iets uitgeregt te hebben, het *Zuidland* hadden verlaaten. Ik vraagden waarom? Hy antwoorde, om dat zy goede Zee-luiden waaren, zonder meer, zy konden de kuſten als goede Zee-luiden vinden, zonder meer uit te rigten.

Vooreerſt: *Dampier*, dat een Man is in de Zee-manſchap ſchrander en zeer opmerkende, vergiſten hem hier zeer kragtig. Hoort toe. Hy kwam aan't *Zuidland*, hebbende gebrek van waater, dat hy daar ook niet bekoomen konde, hy zag een *Zuidlander*, dien hy wilde vangen; dog hem dat mislukkende, kwaamen daags daar aan agt

of

of tien *Zuidlanders*, daar hy een Man met een houwer opafzond, die het te kwaad krijgende, ſchoot *Dampier* een *Zuidlander* onder de voet, en moeſt doen zonder waater weeder vertrekken. Dit was nu wel op ſijn Zee-mans, of op ſijn Soldaats gehandeld, maar niet om waater te krijgen, of om het Land inwendig te ontdekken. Ziet in plaats van een *Zuidlander* te vangen, moeſt hy twee digte Tee-boſſen met Spaanſe wijn gevuld hebben, en daar nog aanhangen, een Lindje, Schelletje, Belletje, Kettingtje Koraalen, of een Spiegeltje, of wat anders. Hebbende de van verre ſtaande *Zuidlanders* een teeken gegeeven van te blijven ſtaan, dan moeſt een man alleen uittreedende, zulk een met Spaanſe wijn gevulde, en vorder toegetaakelde Tee-buſſe, tuſſen de *Engelſen* en *Zuidlanders* (als een geſchenk) neergezet hebben, dan een *Zuidlander* gewenkt, geroepen, of geweeſen, dat hy dat zoude haalen, dit geſchiedende, en de Matroos weer naa ſijn Volk keerende, dan zoude een *Zuidlander* die Tee-bus immers haalen, en die by ſijn gezelſchap brengen.

Dampier dat ziende, moeſte haar dan uit ſijn Tee-bus toegedronken hebben. De *Zuidlanders* den Spaanſen wijn proevende, zoude die haar beeter geſmaakt hebben als zil-

tig

tig waater, daar op moeſt *Dampier* weer een man gezonden hebben half weg, met een a twee pijpen Tabak, die weeder een *Zuidlander* konde uitgewenkt hebben, om te zien, of hy als de *Noorder-Americanen* met hem de vrede *Calumet* wilde rooken en danſſen &c.

En op honderd andere manieren konde *Dampier* vrede en waater van de *Zuidlanders* bekoomen hebben. Hy kon aan de *Zuidlanders* laaten zien, goud, ſilver, geſteenten, ſtoffen &c. of andere zaaken, of koopmanſchappen. Indien zy dat kenden, zoo was van drie zaaken eene waar; als eerſt hun Land moeſt dat voortbrengen, of zy hadden buittenlandſen handel, of het was uit een gebleeven Schip daar gekoomen. Daar *Dampier* ſijn zaaken dan moeſte naa geſchikt hebben. Hier uit kond gy zien dat deeſe ontdekkingen niet tot de Zee-manſchap behoord, maar een geheele andere grond en ſtudie moeten hebben.

Belangende nu de *Vlaamink*, ik heb menſchen zelf geſproken, die met hem daarwaarts zijn geweeſt. Welke my verhaalden, dat ik in het gedrukte Journaal niet en vinde aangeteekend; te weeten, dat doen dien kloeken Zee-man de kuſt van 't *Zuidland* aan deed (dat wel een minder konde gedaan

daan hebben) dat hy zoo verheugd was, dat hy, om ſijn blijdſchap te betoonen, ſijn Schut rondom los brande, vuur-pijlen opſchoot, en vuur-werken liet aanſteeken.

Welke de *Zuidlanders* zodaanig verſchrikten, dat zy geen een menſch konden te zien of te ſpreeken krijgen. Dog zy kreegen nog eenige ſwarte Swaanen, welke zy den Gouverneur van *Batavia* vereerden, die de zelve zeer gunſtig ontfing. Had nu de *Vlamink* geweeten wat wonderen hy met ſijn blixemend en donderend Buiskruid konde gedaan hebben, hy had dat zoo ligt niet doen ſien en hooren aan de *Zuidlanders*.

Dien Zeeman had niet gedagt wat dienſten het buſſekruid gedaan had aan *Franſisco Ybarra*, die door kunſtjes en buſſekruid, een groote ſchat vergaarde uit de Stadt *Elijvapary*, jaa die zoo aanmerkelijk was dat *Don Villa Garcia* meeſt daarom de gezegde Stadt aandeed, welke was geleegen in de Provintie *Paria* in *Zuid-America*.

Die een vreemd Land wil ontdekken, daar de Menſchen als wilden geen ofte weinige politie hebben, die moet voor zulke Menſchen ſchroomelijk, en wonderlijke Miraculen konnen doen, op zijn tijd en plaats, want die maaken hem zoo aanſienlijk, als eene die door valſche Miraculen een nieuwe

nieuwe Religie zoude willen beveſtigen. Ziet in de Print-verbeelding op de titul, daar is by my een grimmigen Leeuw, een Slang, Vos, en Aap. Deeze natuiren, moet een Land-ontdekker hem konnen eigen maaken, en hem als *Thetis* konnen veranderen, hem na den tijd voegen. Maar een vreemd Land aandoende, daar de Inwoonders naa goede wetten, en zeeden leeven, daar moetmen anders handelen. Het koomen van eene van mijne Kooplieden, beletten ons verder van deeſe zaaken te ſpreeken.

Wy bleeven nog twee daagen by malkanderen tot Amſterdam, als wanneer mijn Vriend weeder moeſt vertrekken, naar zijn huis. Ik beloofden hem een dag verhaal in mijn aanſtaande Reis te ſchryven, en voornaamelijk yets van de *Philippynen* te zullen opſtellen, en overzenden, indien ik daarwaarts trok. Dus ſcheiden wy als goede Vrienden van een, wenſchende malkander al wat wenſchelijk was.

Ik vertrok naa twaalf daagen naa't *Texel*, aan boord van een Spaans-vaarder, daar mijn Patroonen deel aan hadden, zoo wel aan 't Schip als aan de Laading. Wy laagen in *Texel* nog dertien daagen, eer dat de wind goed waayde, en wy in Zee raakten. Ik nam in die tijd geleegendheid, om de *Texel-*

ſtroom,

ſtroom, deſſelfs Stranden, en Hoofden met aandagt te beſien, te meer om dat men my zeyde dat de *Texel-ſtroom* hoe langer hoe grooter, ofte wijder wierd, dat my dagte dat zeer ſchaadelijk konde zijn voor *Noord- en Zuid-Holland*, voor *Vitregt* en *Gelderland*, zoo wel als voor *Overyſſel* als *Vriesland*. Dat men in die zaake indien het moogelijk was, behoorde te voorſien. En dat men zorge behoorde te draagen, dat de Zeegaaten niet grooter, en de Eylanden in de *Zuyder-Zee*, *Urk*, en *Enſt* niet kleinder wierden.

Ik ſprak ſomtijds met eenige Loodſen over deeze zaak, welke in 't gemeen dat ondoenlijk oordeelden, en nog zoo veel te zwaarder als het *Texel-ſtroom* wijder word. Ik ſchreef dit alles nog uit *Texel* aan mijn Vriend, ten einde hy daar voordeel uit mogte trekken, om dat hy veel zijn werk maakte van nieuwe vindingen, zoo van zulke als van andere zaaken, dat ik van hem gehoord en geſien had.

Hy zond my voort een antwoord met een Vis-kaag wederom, met ſtellingen, die hy my ſchreef uitgevonden te hebben, maar wilde die nog om reeden niet bekend maaken, maar dat hy op ſijn tijd, als het hem goed dagte, die zoude demonſtreeren, goed of geen geld.

Sijne

Sijne ſtellingen waaren waarelijk goed; maar ſijne demonſtratien heb ik niet geſien, zoo dat daar van niets kan oordeelen.

Sijne ſtellingen luiden van woord tot woord als volgd.

Stellingen welke den Perſoon . . . . . meend te konnen demonſtreeren, en daar door te toonen, dat veele en ſwaare koſten konnen verminderd worden, van die jaarlijks tot behoudinge van de *Noord-hollandſche kuſt*, en Hoofden in de *Texel-ſtroom* worden beſteed.

Daar toe zal ik het volgende demonſtreeren, op conditien goed, of geen geld.

1. *Hoe een van onderen gebrooken Hooft kan herſteld worden, daar men niet heyen kan.*
2. *Hoe men andere beſchadigde Hoofden herſtellen moet.*
3. *Hoe men een Hoofd kan onderſoeken, en regt weten wat daar aan ſchort.*
4. *Door weinig onderſoecken te ondervinden, of het mogelijk is in de Texel-ſtroom Land te winnen, en te konnen behouden, dan of men verlieſen moet.*
5. *Dat men weeten kan met alle winden, op welke plaatſen aan de ſtrand, en welke hoofden het meeſte lijden moeten. Te toonen hoe zulks voor te koomen is met de minſte koſten.*

6. *Als*

Digitized by Google

6. *Als ook dat men toonen kan, wanneer een nieuwe bouwinge van eenige werken, of verbeeteringe van eenige oude in Texel zullen gemaakt worden, wat kragt of uitwerkinge die konnen of moeten hebben eer men die boud.*
7. *Dat het ook klaar kan aangetoond worden, welk fatzoen en maakzel van hoofden het beſte, noodzaaklykſte, en profitabelſte zyn.*
8. *Als meede op welke plaatſen men de ſtroom van het ſtrand zoude konnen weeren, dan of zulks onmoogelyk is.*
9. *Te toonen, de voornaamſte werktuigen die tot het bovenſtaande uit te voeren, bekwaam zyn.*

Ik deeſe geleeſen hebbende, oordeelden die zeer dienſtig voor den lande, en wanneer mijn Vriend die tot genoegen konde demonſtreeren, dan kon hy daar een goede ſomme meede winnen. Ik ſchreef derhalven aan hem, dat hy daar meede voort zoude vaaren; dog kreeg tot antwoord, dat hy geen vrienden had in de Regeering, maar dat hy dit alles mechanice konde demonſtreeren en uitvoeren, goed of geen geld.

Ik raakten na dertien daagen leggens in 't *Texel*, van daar in Zee, en na ſeventien daagen zeilens in de Bay van *Kadix*. Alwaar ik van

mijn ouden Patroon zeer minlijk wierde ontfangen.

Ik reisden verſcheide maalen heen en weeder van *Kadix* na *Sivilia*, om over mijn aanſtaande reiſe iets vaſt te ſtellen.

Naa veele overweegingen beſlooten wy, dat ik naa *Kartagena*, van daar naa *Porto Bello*, en verder na *Panama*, en zoo my het goed dagte naa de *Philippijnen* te gaan, met veele Koopmanſchappen. Ik zoude nu een groote part in deeze Negotie hebben, alles naa mijn eigen ſin beſtieren en behandelen, mits beloovende, dat ik op mijn reiſe niet zoude trouwen. Alle Negotie op *America* van mijn beide Patroonen, daar ik nu ook deel in had, beſtierden ik op haare Kantooren.

In 't Jaar 1698. was alles klaar, onze goederen ingeſchept in het Schip *Buen Jeſus*, dat eerſt op *Kartagena* moeſt loſſen.

Ik, na dat op alles order geſteld had, hield met mijn beide Patroonen en haare vrienden, met nog eenige Kooplieden die ook op *America* handelden, een vrolijk afſcheidmaal, daar wy louter ons verheugden. Daags daar aan nam ik mijn afſcheid van alle mijne goede bekenden, en kwam naa drie daagen aan boord, daar van den Kapitein *Don Rodrigues de Paita*, en verdere Offiçieren wel wierd ontfangen.

Wy

Wy raakten na weinige daagen in Zee en behouden tot *Kartagena*. Hier vond ik een verwarde ſtaat op ons Komtoir, om dat den Boekhouder of onzen directeur aldaar overleeden was; daarom had ik veel werk om alles weeder in order te brengen, en eenige pleidoyen die daar door kwamen te rijſen, voort te zetten. Dat niet minder als in tien maanden wierd afgedaan.

Het Komtoir weeder met een braaf Man voorzien hebbende, vertrok ik naa *Porto Bello*. Daar ook eenigen tijd moeſte blijven, eer dat ik naa *Panama* konde vertrekken. Dog alles weeder tot een goeden ſtaat gebragt hebbende, begon ik mijn Inlandſchen handel, als voordeelen, meeſttijds tuſſchen *Porto Bello* en *Panama* reiſende, alwaar groote winſten deed, want alle Jaaren zond ik merkelijke zaaken over, en weer andere Koopmanſchappen ontfangende, was ik altijd zeer yverig, tot in het Jaar 1702. als wanneer ik tot *Panama* zijnde, vond daar een Schip van de Provincie *Mexico* dat op de *Philippijnen* bevragt was. Ik had een Komtoir tot *Panama* toegeſteld, daar ik twee knegten hield, ik nam uit het zelve tien duizend ſtukken van agten in baar geld, en beſloot daar meede naa de *Philippijnen* te gaan, om daar *Chineeſe* en *Japonſe* waaren te koo-

pen ; mijn Komtoir zond ik met de twee knegten naa *Porto Bello*, waar van eerlang tijding kreeg dat wel gearriveert waaren.

Ik heb in mijn voorgaande verhaal geen dag-regiſter gehouden van dag tot dag, en meen in dit volgende dat ook niet te doen, alzoo mijn oogmerk maar is, aan mijn Vriend bekend te maaken, wat ik (by geluk of ongeluk in 't Zuidland koomende) gehoord en geſien heb. Laatende alle die voor my daar van geſchreeven hebben, in haar geheel, elk zijn geloof en oordeel vry ſtellen, dat my niet kan ſcheelen. Als ik mijn Vriend zijn vermaak voldoe, en hy dit met een goed herten van my aanneemd.

Wanneer onzen Kapitein alles klaar had, gaf hy ordre, om des anderen daags 's morgens t' zeil te gaan; alle man moeſt aan boord, en kwaamen nog eenige vrienden ons aan boord bezoeken, die, na dat in de kajuit wel getracteert waaren, des avonds weer naa Land voeren, met ons alle een hertelijke vaar-wel en behouden reis te wenſchen.

Den volgenden morgen met den dag was 't anker op, wy raakten onder zeil, onze koers Weſt ſtellende, dat met goed, en weinig kwaad weer zoo al heen liep, tot wy naa ſeeven-en-veertig daagen, het Eiland *S. Pedro* aan deeden, dat ruim tien graaden be-

benoorden de Midlijn leid, hier kreegen wy goede ververzing, zoo van waater, vee, als vrugten en ook eenige vis. Hier laagen wy elf daagen om ons te ververſſen, en uit te ruſten.

Wy gingen van *St. Petro* met moy weeder onder zeil, dog naa vier daagen zeilens kreegen de wind uit den N. W. de lucht betrok, en begon hert te regenen, met een zwaare donderbuy. Onſe boovenzeylen wierden ſtraks ingenoomen en beſlaagen. De Zee ging Heemel-hoog, de wind nam hand over hand zoo toe, dat wy't voor de wind moeſten af laaten loopen, als wanneer de wind tot in 't N. liep, en eeven hart bulderde.

Hoe nu het Beeld van *S. Jago* voor den dag moeſt, en wat zaaken onſen Prieſter daar meede aanving, komt hier niet te pas om te verhaalen, dog *S. Jago* wilde geen mirakul doen, de wind wierd hoe langer hoe harder. Nu liepen wy eens Zuiden, dan eens Z Z. W. of wat Weſtelijker, hebbende altijd een betrokken lugt. Dit weer bleef ons neegen daagen by, daarom konden onſe Stuurluiden niet weeten waar wy waaren; de meeſte vreeze was dat wy des nagts by duiſter op het een of ander Land konden vervallen. Ik dagt wel veel maalen, og! was ik weer tot *Panama*. Den tienden nagt bedaarden het

weer, en zaagen met den morgenſtond eenige Sterren en Land aan Stuurboord, ſes mijl van ons, daar wy naa toe hielden. De lugt betrok weer, zoo dat wy geen hoogte konden neemen, dog bereikten des agtermiddags een ſchoone Haaven, waar in een luſtige Rivier haar ontlaſte, hier vonden wy goede Ankergrond. Elk was blijde, en ik niet bedroefd. Hier wierd goede wagt gehouden, en de geheele nagt een Man in de groote, en een Man in de Fokke-mars op de uitkijk. Elk verlangden om 't zeerſte na den dag. Des morgens als 't ligt op daagde, vertoonde hem aan ons een zeer luſtige Lands-douwe, zaagen veele Vogelen aan land, en ook veel Vis om ons Schip van verſcheiden zoorten. In den raad wierd beſlooten, dat men met de Boot dertien wel-gewaapende Mannen aan Land zou zetten, om het Land te ontdekken, of het vaſte Land, of een Eiland waar, en of het bewoond was of niet &c. Zy zouden beſchuit voor twee daagen meede neemen. Ondertuſſchen zou men met de Boot en Sloep, met onſe kleine zeegen, aan ſtrand gaan viſſen, terwijl vijf-en-twintig wel-gewaapende Mannen de Viſſers zouden dekken.

Onze dertien Man aan Land gebragt hebbende, marcheerden zy Landwaard in, naa

een

een Berg die naa giſſinge vier of vijf uuren gaans van 't ſtrand was, doende zig geheel groen en zeer çierlijk op.

Wy gingen terwijl aan 't Viſſen, met Sloep en Boot, altijd wel op onze hoede zijnde, zoo met Schildwagten uit te zetten, als anders. Wy vongen in drie trekken een geheele Scheeps-zood, daar wy alle genoeg aan te eeten hadden. Hier zag ik verſcheide vreemde ſlag van Viſſchen, die wy niet en kenden, waar onder ook waaren *Baarſen*, *Aalen*, *Snoeken*, en *Salmen*, waar meede al het Scheepsvolk haar zeer vrolijk maakten; en wierd beſlooten den volgenden dag weeder te viſſchen, dat ook met de zelve uitſlag geſchiede.

Het vierde glas in de agtermiddags-wagt kwam ons uitgeſonden Volk weederom aan ſtrand, die wy zeer haaſt aan boord haalden. Welke zeiden, op den Berg geweeſt te zijn, maar hadden geen Steeden, Huiſen, nog Menſchen geſien; maar dat egter meenden een ſtompen Tooren geſien te hebben, zoo verre het oog bereiken konde, dog zonder zeekerheid, alzoo van geen verrekijker voorſien waaren. Wy maakten ons weeder vrolijk met de Vis.

Het weer helderde op, en wierd in de Raad beſlooten, dat ik des aankoomende

morgens, met wel gewaapende vier-en-twintig mannen dien gezeiden tooren zoude zoo moogelijk was, ontdekken, alle de manſchap had in den Oorlog gediend, en zouden in cas van attacque door een oud ervaaren Sargeant gecommandeerd worden; my was de ontdekking en Commande daar toe aanvertroud. Dog des morgens zeer heldere Sonneſchijn zijnde, wierd belaſt onſe reis tot des agtermiddags te ſtaaken, zoo lang tot onſe Stuurluiden de hoogte genoomen hadden; het welk des middags geſchiede, en bevonden dat wy waaren regt onder *Tropicus Capricorni*, dat is drie-en-twintig en een halve graad byzuiden de Middellijn, op de lengte van hondert vier-en-ſeevendig graaden, reekenende den eerſten Meridaan door de *Pico op Tereniffa*. Hier uit wierd beſlooten, dat wy aan, of ontrent het *Zuidland* moeſten weeſen.

VIERDE

VIERDE HOOFDSTUK.

Ontdekkers van het Land, uitgezonden; toeruſtinge van den Schryver. Ontdekken een Stadt. Spreeken Volk. Komt in de Stadt Talounjaël. Drinkt Akalou. Het Eiland werd Krinke Kesmes genaamt Bediening van den Garbon. Allerley Europiſche en Aſiatiſche Taalen op Krinke Kesmes bekent. De Garbon belaſt den Schryver alles aan te teekenen.

NA het middagmaal wierden alle die tot deeſe togt uitgekooſen waaren, boven geroepen, en elk een Tas als een Handgranadiers-tas op zijd gehangen, waar in ſes pond Biſchuit, nevens, Kruid en Lood, meede wierd ons gelangd elk een Snaphaan, en Scheeps-houwer, met twee vaadem Lont om 't lijf, om daags vuur te hebben tot te rooken. My wierde door een Slaaf mijn proviſie naagedraagen.

Dog op den raad van mijn ouden Vriend, voerden ik voor my zelf meede een kleine leederen weide-tas, in drie deelen verdeeld, welke ik altijd wanneer ik aan Land ging, om Kuſten of Landen te beſien, met een

platte leederen riem over mijn regter ſchouder onder mijn rok droeg. Hier in had hy my geraaden altijd te draagen in een wel toegebonden blaaſe, een kooperen doosje ad agtien a twintig ſtuivers, daar in is een Compasje, Brandglas, en Spiegeltje, dit zoude ik leggen in een ſilver Beckertje met een dekſel; in een ander blaas zoude ik een kooperen doosje hebben, dat men aan beide zijden kan op doen, aan de eene zijde met tontel gevuld, in de andere zijde een langwerpig vuurſlag, drie vuurſteenen, een ſtukje ſwaavel, om altijd ſwaavelſtok te konnen maaken, neevens vijf a ſes ſwaavelſtokken, wat bindgaaren, met ſes a ſeeven ſpijkers; in de derde verdeeling van mijn tas moeſt ik hebben een verrekijker, nevens drie a vier biſſchuiten, met een flesjen van blik vol brandewijn. Op mijn wandelſtok in plaats van een knoop had ik een knap handbijltje, daar agter een haamer aan was. Verſtaat dat ik met deeſe montuure niet aan Land ging daar Steeden of Dorpen waaren, want dan liet ik mijn Weitas te Scheep, dog mijn handbijl was altijd mijn wandelſtok.

Wy gingen naa 't ſchaffen aan Land, van alles wat dienen kon zeer wel voorſien, vijfen-twintig man ſterk, nevens drie Slaaven die nog eenige noodzaakelijkheid droegen.

Wy

Wy marcheerden ook W. aan tot op den gezegden Berg, die geheel met Boomen beſet was van veelderley zoorte, wy gingen den Berg over, al naa 't W. omtrent twee uuren, tot dat hy naa 't W. daalden. Wy om door 't vuur niet verraaden of verſpied te worden, keerden een half uur weer Boswaard in, waar wy een goed vuur maakten, daar rondom gingen zitten, en goede Schildwagten uitzetten. Onſe Slaaf droeg een bijle meede, die ons zoo wel als mijn handbijl en houwers te pas kwam.

Nu deed het ingewand van mijn kleine Weitas al dienſt, want hier kon ik terſtond ſwaavelſtok maaken, dat ons wel kwam, op mijn compasje waaren wy door 't Bos geraakt, van mijn verrekijker hadden wy goede verwagting &c.

Hier ruſten wy deeſen nagt op goede bedden van takken, by een goed vuur, wy vernaamen geen onraad, wy waaren nu ſes uuren gaans van onſe Scheepen. In den morgenſtond gaf ik order, dat niemand zou ſchieten buiten mijn laſt, om niet ontdekt te worden. Den ſtompen tooren die daags te vooren geſien was, vernaamen wy niet. Wy trokken den Berg neederwaarts, daar een ſchoon Boſch ſtond, naa drie uuren gaans kwaamen wy ten einde en door het zelve, aan

aan een groote Vlakte met goed gras bewaſſen, met Rivieren doorſtroomd; dit dal had rondom hooge Bergen, alle met Boſſchen beſet, dat een zeer vermaakelijk geſigte was. Wy ſetten ons op de rivierkant om te ruſten, en te eeten. Hier een uur vertoefd hebbende, beſlooten wy naa en op den hoogſten berg te trekken, die N. W. van ons lag. Wy kwamen aan den voet van den Berg weeder in een Boſch, naa vier uuren gegaan te hebben. Het was nu ruim middag, wy hadden nu al ſeeven uuren gemarcheerd, en eenige begonden moede te worden, wy beſlooten dien dag daar te blijven, en des avonts, een half uur N. W. aan, in 't Boſch, den berg op te marcheren, en daar onze Leeger-plaats te maaken, om den aankoomende nagt daar te ruſten. Wy zaagen Boſchwaard in eenige Verkens, Herten, Bokken, en eenige dieren die wy niet en kenden, als ook verſcheiden groote Slangen. Wy lieten die alle gaan, om dat wy niet wilden ſchieten, waar door wy ligt ons zelven ontdekken konden, of de Inwoonders vervaart of toornig zouden hebben konnen maaken.

Wy zaagen ook verſcheide Vogelen van veel 'erley zoort, en onder andere twee groote als Reigers, die hoog in de lugt vogten, dat

dat wel een half uur duurde, en ons groot vermaak toebragt.

Ten vijf uuren marcheerden wy een half uur Boschwaard in den Berg op, daar wy by daag op de kant van een rivier ons Leegerplaats uitgekooſen hadden, wy maakten voort vuur, en hieuwen takken tot onſe bedden. Hier waaren wy nu dertien en een half uur van ons Schip, wy reſolveerden om nog eenmaal zoo verre Landwaard in te marcheeren, en dan niet vindende, weer naa Boord te keeren. Ik zetten drie ſchildwagten uit, en liet nog ontrent een half uur gaans om ons leeger-plaats recognoſceren, dog deeſe bragten niet nieus, als dat zy veel Wild hadden geſien, zoo bekend als onbekend. Naa 't ſchaffen een pijp gerookt hebbende, ſtelden ik order op de ſchildwagten, die alle half uuren zouden afgeloſt worden, daar meede wy ons te ruſt leiden, en ſliepen geruſt tot aan den daageraad, naa 't gebed gedaan was, kreeg elk een klein ſoopje, van dat onſe Slaaven meede droegen. Wy marcheerden den berg op in anderhalf uir. Wy trokken door dit Boſch al N. W. aan, een uur lang, als wanneer wy op deſſelfs hoogſte waaren, hier hielden wy halte, en keeken ſneedig uit, zaagen regt W. van ons een zeer witte klip, ik mijn verrekijker

ker krijgende, zag zo my dagt een ſtuk van een ſtompe witte Tooren, op of agter de klip, mijn verrekijker ging rond, elk was nieuſgierig, dog wy konden niet daar van beſluiten, om dat de diſtantie te verre was. Wy rookten eens, en beſlooten in het naaſte Boſch onſe nagtruſt te houden, wy trokken den berg af, de valeye door, tot in het boſch, daar wy vijf uuren over doende waaren. Nu in 't boſch weeſende, konden wy de witte klip of heuwel niet zien.

Naa zulke ſterke marſchen begonden eenige over haar voeten te klaagen. Wierden gereſolveerd, deeſen dag en den aankoomenden nagt hier te ruſten. Hier ruſtende by een kleine riviere die uit het weſten kwam, beſlooten wy dat eene onzer Slaaven, den aankoomenden morgen goed tijd de Rivier zoude langs gaan zoo hy konde, tot aan deſſelfs oorſpronk, en zoo hem die tot buiten het Boſch bragt, en hy de witte klip konde begaan, dat hy daar zoude opklimmen, wel geduurig toeſiende aan alle kanten of hy ook menſchen zag, indien hy menſchen zag, zou hy voort boſchwaard in vlugten, en de rivier langs weer by ons koomen; deeſen Slaaf hiete *Pedro Raſſo*, hy was een goede vlijtige en getrouwe Slaaf. Ik gaf hem wat Tabak, een pijp, en een ſtuk brandende lont,

lont, met wat Biſchuit, beloovende hem nog een ſoopjen op morgen. Hy zeide dat niet moede was, dat wel voort wilde gaan, maar verzogt een houwer meede te neemen, dat hem toegeſtaan wierd. Ik gaf hem een ſoopje, daar meede teeg *Pedro Raſſo* te gang. Onſe drie Slaaven droegen elk een kort met Arrak, en Tabak, een met wat Olie, Brood en Zout, de derde had Kruid en Loot.

Ik had in mijn Weitas ook altijd een doosje met ſeemele, en daar in vishocken. Wy om tijdverdrijf maakten Lijnen of Snoeren van bindgaren, daar hoeken aan doende met wat ſpek, vongen een braave zoode, dog konden die niet kooken, maar braaden die aan houten ſpeeten, en draaiden eenige voor 't vuur aan bindgaarens, tot zy gaar waaren, wy aaten die met goede ſmaak. Des nagts ſliepen wy geruſt, en des morgens vingen wy weeder een zoode, zommige van ons viſten, andere maakten die ſchoon, voorts wierden die gebraden, en ſtraks op gegeeten. Mijn horologie ſtond nu op tien uuren, wanneer onzen *Pedro* als verbaasd tot ons kwam loopen, roepende van verre al, een Stadt! een Stadt! een Stadt!

Wy alle op in een ronde kring, waaren nieusgierig hem te hooren, maar hy hijgden door zijn herd loopen zoodaanig, dat niet konde

konde ſpreeken, ik deed hem aanſtonts neederzitten, en een loopjen geeven, als wanneer hy wat bedaarde, en begon dus te ſpreeken. Ik ging giſter deeze rivier langs, die bragt my aan de witte klip, daar zy haar oorſpronk uit neemd; ik klom de klip op, en zag een Stadt zoo my dogt, het was al vry duiſter, ik ging in 't gras neer ſitten om een weinig te ruſten, als wanneer het nog duiſterder wierd, (want de Maan was nog niet op) doen zag ik veele ligten, ook veele die haar beweegden, als of 'er Menſchen met ligt over ſtraat gingen, ik dit geſien hebbende, vertrok weer in 't Boſch, daar ik my onder een grooten Boom te ſlaapen leide; de Maan ging op, ik weer op de klip, dog kon doen niet zien, ik weer Boſchwaard in, en verlangde zeer naa den morgen, als wanneer ik met den daageraad weer op de Klip klom, hier bleef ik zitten tot de Zon op gong, doen kon ik de Stadt zeer wel zien, daar zijn verſcheyde Toorens, alle booven ſtomp of plat, veele groote en kleine Huiſen, ook booven plat, deeſe zijn alle van ſteen geboudt. Aan de Ooſt-zijde van de Stadt zag ik een breede weg daar over paſſeerden veele Menſchen met Beeſten. Ik weer van de klip, at mijn Biſchuit, wagte nog een uur, keek nog eens van de klip, als ik een Man my

my zag naaderen, dies ik vertrok, en ben nu hier gekoomen. Wy beſlooten naar lang raad gepleegd te hebben, naa de witte Klip toe te gaan, en te zien hoe men 't maaken zouw; zoo gezeid, zoo gedaan, wy verzaagen onſe Roers, en *Pedro* voor aan, trokken voort, nu was 't elf uuren, ten twee uuren waaren wy uit het Boſch, en te half drie op de Klip, nu waaren wy vier-en-twintig en een half uur van ons Schip op mijn horologie gegaan, en drie en een halve dag van 't Schip geweeſt. Wy op de Klip koomende, vonden deſelve met gras bewoſſen, gingen zitten en rookten eens, en verwonderden ons alle over de goede gezigten daar om heen, wy waaren nu nog een half uur van de Stadt, en konden van hier de Stadt vlak zien, dog door mijn verrekijker nog beeter, met groot vermaak. Wy zaagen (als *Pedro* gezegt had) Toorens, groote en kleine gebouwen, alle booven plat, en van ſteen geboud.

Hier zittende, hielden wy raad wat te doen, of naa de Stadt te gaan, of weer naa 't Schip te keeren, en onze ontdekking aan boord bekend te maaken.

Maar terwijl wy naa de Stadt ziende, met malkander ſpraaken, zag eene van ons om, die met een ſchreeuw riep over al!

over al! terſtond was elk met zijn roer op, en waaren terſtond vijf geleeden, elk van vijf man gemaakt, want elk wiſt zijn plaats, waar hy weezen moeſt; hier ſtonden agtien of twintig Menſchen by ons, dog zonder geweer.

Zy ons zoo haaſtig, als verbaaſd ziende op rijzen, begonden te lacchen, en wy, om dat zy geen geweer hadden bedaarden haaſt.

Onder mijn Volk was een *Arabiër*, die meede volmaakt *Turks*, en ook *Perſiaans* ſprak, ik ſprak *Hollands*, *Spaans*, en *Indiaans*. Ik belaſten onſen *Arabiër*, *Zelein* geheeten, dat hy haar zoude aanſpreeken, en haar vraagen, in wat Land wy waaren, hoe de Stadt genaamd was die voor ons lag. Hy vraagde dat in *Arabis*, *Perſiaans*, en *Turks*, dog niemant antwoorde.

Deeſe Inwoonders bezaagen ons met groote opmerkinge, niemand van haar ſprak een woord. Ik die de troep commandeerde, had een blaeuwe pluim op mijn hoed, een van haar trad na my toe, hy groeten my met een buiging, en zag naa de pluim, en ſcheen daar van als verwonderd te zijn. Ik dat merkende, nam die vliegens van mijn hoed, hem die beleefdelijk aanbiedende, dog hy weigerde die aan te neemen.

Ik verzugte, en zei teegen een Spanjaard die

die agter my ſtond, in 't Spaans, ag! konden ons deeſe menſchen verſtaan, zy ſchijnen eerlijke luiden te zijn. Daar op omhelſden my deeſen man; hy vraagde my in goed Spaans, van waar wy gekoomen waaren? van wat Volk? en wat wy hier in deeſe Landen zogten.

Ik ſprong op van vreugde! en antwoorde, wy koomen uit *Europa*, afgeſonden van de Republijk of Regeering van *Genua*, om vreemde Landen te ontdekken, met die Inwoonderen in vreede en liefde te handelen, en voor onſe medegebragte *Europiſche* waaren te ruilen, of voor geld te koopen van des lands Koopmanſchappen, die wy noodig oordeelden. Ik derfde niet zeggen dat wy *Spanjaarts* waaren, want die Landaard is in veele plaatſen niet al te wel geſien.

Den *Zuidlander* zeide, dat aanſtonts kennis van onſe komſt aan de Regeering zou doen, welke dan op alles order zouden ſtellen. Zy vertrokken, wy bleeven. Naa twee uuren kwam de Man weeder met een waagen, daar op voor ons eeten en drinken was, dat afgelaaden wierd.

Onder het aflaaden zei de man, gylieden hebt keur, of gy te zaamen weeder naa u Schip wilt keeren, of met ons naa de Stadt gaan, beide ſtaat u vry, en u lieden zal geen leed geſchieden.

Ik verzogt een weinig tijd van beraad, dat toegeſtaan wierd. Het Volk in een ronde kring om my ſtellende, naamen raad, en wierd beſlooten, dat ik met nog ſes man in de Stadt zou gaan. Ik zoude by my neemen onſe Quartiermeeſter, die lange met de *Engelſen*, en ook met de *Franſen* gevaaren had, ſprak daarom goed *Engels* en *Frans*, onſen *Arabiër* ſprak *Arabis*, *Turks*, en *Perſiaans*, onſe Ondermeeſter ſprak *Latijn* en *Italiaans*, een Matroos die lang in *Indien* geweeſt had, kon goed *Maleys*, tot deeſe nam ik nog twee brave Soldaaten by my, ons ander Volk zoude weeder naa 't Schip keeren. Dit beſluit bekent gemaakt hebbende, wierd goed gekeurt.

Den *Zuidlander* zeide, men zal u lieden Leids-mannen meede geeven, deeſe zullen u door een korter en beeter weg, als die is waar langs gy hier gekoomen zijt brengen, zy zullen u onderhoud en herberg doen hebben, u Schip zal geviſiteert worden, en gy, nog zy, hebben niet te vreeſen, gy alle zult met vriendſchap ontfangen en bejegend worden, zoo gy Schip-breukelingen zijt dan moet gy alle hier blijven, en onder ons wonen, zoo niet, zult gy weer vertrekken, zonder dat u leed of onregt zal aangedaan worden.

Nu was 't op mijn horologie vijf uuren agter-

agtermiddag, Wy gingen zitten eeten, men ſchaften ons in houten bakken geſooden en gebraaden Vlees en Vis, ook gekookte Rijs, neevens ſchoon water om te drinken.

Na de Maaltijd ſtonden wy rond, en kreegen elk ontrent een mutsje Arrak. Terſtond wierde alles opgenomen, en kwaamen drie Mannen, hebbende elk een lange witte ſtok in de hand, deeze ſtelden onſe agtien Mannen in zes geleederen, de ſlaaven liepen daar by, zy begonden terſtond voort te trekken, wy hadden geen tijd haar meer te zeggen, als, onthaald die Menſchen wel. Agter haar reeden twee Mannen, hebbende elk een kiſtje op de zijde, aan een breede riem hangen. Wy vermoeden dat het ſchrijvers waaren. Wy wierden ook voort naa de Stadt gebragt, waar wy veele toekijkers vonden, elk was nieuſgierig ons te zien, dog wierd haaſt ruim baan gemaakt, wy wierden in een braaf huis gebragt, daar wy tot onſe groote verwonderinge een Taafel met Stoelen omſet vonden op de Europiſe wijſe: in de kaamer ſtond een Ledekant, met Bed, Deekens, en behangſel wel voorſien, aan de muur een Spiegel, en nog vier Schilderyen.

Onſen Leidſman heeten ons welkom, en zei wy zouden goedsmoets zijn, ons zou

geen kwaad weedervaaren, hy zou gaan order ſtellen op ons onderhoud, en wat verder te doen ſtond. Naa verloop van ontrent twee uuren, kwam hy weederom met drie Slaaven, die aan mijn Volk elk uitdeelden een dikke Deeken, met een houten blokjen tot een hoofdkuſſen, (op ſijn Japans) dit was elk ſijn kooy, ik kreeg laſt op 't leedekant te ruſten.

Pen, Inkt, en Papier wierd op de taafel gelegt, en ons gezegd, dat zoo wy iets begeerden, wy dat moeſten op ſchryven, dat aan een Slaaf geeven, die dat zoude brengen daar 't weeſen moeſt, en onſen Leidsman zou ons den volgenden morgen komen ſien.

Wy gingen ſitten rooken, hebbende verſcheiden diſcoerſen onder malkander; wy eiſchten waater om te drinken, dog zy bragten ons kookend waater, met eenige wortelen, dit wierd getrokken als Thee, welke drank ons by uitneementheid verfriſten.

Wy hadden nu drie nagten onder den blooten Heemel geſlaapen, dies verlangden elk naa zijn ruſt, wy deeden een gebedt, en begaaven ons te kooy. Wy ſliepen alle zeer geruſt, tot wy des morgens met den dag door een Slaaf opgewekt wierden, die ons weederom dien warmen drank voor-

voorzette, en daar op elk wat Arrak gaf.

Ik verlangde onſen Leids-man te zien, om uit hem te verſtaan, de geleegentheid en naam van dit Land; ik wenſten ook wel te weeten, de Natuure, Zeeden, en Handel der Inwoonders &c.

Een uur naa Sonnen opgang kwam onſen Leids-man tot ons, vraagende of wy wel geſlaapen hadden? wy antwoorden jaa. Hy vraagden voort of wy al *Acalou* gehad hadden? wy zeiden ons was warm wortelwaater met Arrak gegeeven. Dat is goed zeide hy, zulke wortels noemt men hier *Acalou*.

Voorts vraagden ik, of het my geoorlofd was, hem te vraagen naa de geleegentheid des Lands, deeſe Stadt, ſijn naam, naa eenige zeeden en handel der Inwoonders &c. Jaa dog zeide den Man, vraagd alles wat u beliefd, ik zal u antwoorden wat ik weet. Mijn heer zeide ik, ik wenſte dan te weeten, of dit vaſt Land, of een Eiland is, en welke naam het draagd, hoe deeſe Stadt genaamt word, hoe men u noemd, en welke u bediening is.

Dit Land dat wy bewoonen is een groot Eiland, wy noemen het in onſe taale KRINKE KESMES. De Stadt daar wy in zijn hiet *Talonjaël*. Mijnen naame is *Kaſcha*.

Mijn bediening is *Garbon*. Het woord *Garbon* is *Opſiender* te zeggen, mijn doen is, dat ik alle ſtraten, ſteegen, weegen, bruggen fonteinen, rivieren, &c. zoo in deeſe Stadt, en een half uur daar buiten moet beſigtigen, al wat daar aan ſchort terſtont doen maaken: ook zoo wanneer hier Vreemdelingen koomen, die te doen oppaſſen, daar van kennis aan de hooge Overigheid geeve, en haar beveelen naakoome.

Ik zeide verwonderd te zijn, dat ik hier een kaamer zag, welke op de *Europiſche* manier gemeubileerd was, want ik had geſlaapen in een welbehangen Leedekant, op een *Europiſch* Bedde met ſijn toebehooren, ik zag Taafel, Stoelen, Spiegel en Schilderyen. Hoe! zeide den *Garbon*, gy zult u nog meer verwonderen, wanneer gy hoort dat hier alle *Europiſche* en *Aſiatiſche* Taalen geſprooken en geleerd worden, men zal u Boeken laaten ſien in het *Portugees*, *Spaans*, *Frans*, *Italiaans*, *Hoog-en Needer-duits*, *Engels &c.* Boeken in 't *Perſiaans*, *Maleis*, *Sinees*, *Japans*, &c.

En nog is verbooden by ſtraffe des doods, dat geene van onſe Naatie mag buiten 's lands reiſen. Wy zenden geen menſchen met *Perſiaanſche* kleederen uit, om te weeten wat in *Europa* of *Aſia* te doen is. Wy hebben alle

alle volmaakte kennis van haar Godsdienſt en Zeeden, daar zy zoo op ſtoffen. De Wetten van *Moſes*, de geboorte van *Chriſtus*, de Hegeira van *Muhamet*, zijn van ons alle bekend.

Ik ſtond als verbaaſd! en zei hoe is het moogelijk, indien geen een van u Natie mag buiten 't land reiſen, dat gylieden kennis van zoo veele zaaken, in zoo verre geleegene Landen kond hebben. Ik zal 't u zeggen zei den *Garbon*, maar gy, zegt my u naam en doen eerſt. Ik heete zeide ik, *Juan de Poſos*, mijn Vader was uit het Dorp *Martos* in de *Sierre de Ronda*, in de Provintie van *Andaluſia*, dog ik ben in *Holland* gebooren en opgevoed, ik heb mijn eigen Koopmanſchap. Zoo ſpreekt gy dan ook *Hollands* vraagden hy. O jaa! was 't antwoord, dat is mijn Moeder taal. Dan zal ik u by een Man brengen die met u *Hollands*, gelijk ik met u *Spaans* ſpreeken zal. Doen vraagden hy wat mijn doen was? Ik ben een Koopman die mijn eigen Negotie doe, ik betaale mijn vragt en koſt aan de Kapitein van 't Schip, zeide ik voor de tweedemaal. Daar op hy zey, my dunkt dat gy eerlijk en nieuſgierig zijt, ik zal u voldoen zoo veel ik kan. Daar ſtaat Pen, Inkt, en Papier, ſchrijft alles wat gy hoort en ziet in 't kort op, zelf onſe

diſcourſen, die gy kond, weeder te Scheep zijnde, in order brengen. De meeſte reisbeſchrijvingen worden uit korte opſtellen gemaakt, ook veele uit de memorie, dog daarom zijn de zulke de beſte niet.

VYFDE HOOFDSTUK.

Den Schryver teykend alles aan: Groote van't Hoofd-Eiland. Hoe de Zuidlanders aan de Taalen gekoomen zyn. Twiſt der Geeſtelijken. Nieuw Geloove door Sarabaſſa opgeſtelt, en door Cham Hazi beveſtigd. Eſopus Rave. Twee algemeene Kloofters of Eilanden. Beſchryving van't Eiland Nemnan, en Wonvure. Van de Ziel in't gevoelen. Of't Zuur in't Lichaam komt. Spreuken van hunne Godsdienſt, en de Opvoeding.

OM mijne vergunning te gebruiken, nam ik pen en inkt, en begon aanſtonds te ſchryven wat tot nu toe al gepaſſeerd was, en vraagde hem, hoe wy ons diſcours zouden beginnen? Hy antwoorde, onſe *Godsdienſt* en onſe *Wijsheid* beſtaan alle in Spreuken, die wy uit *Europiſche* en *Aſiatiſche* boeken hebben uitgetrokken; van deeſe

deese zal ik u eenige ter hand stellen, en dan een Landbeschryving van dit ons Land met sijne kleindere Eilanden &c. Dog voor af zal ik uwe nieusgierigheid voldoen, van u te zeggen, hoe die zaaken aan ons in dit Land zijn overgebragt, en hoe wy aan onse Godsdienst gekoomen zijn.

Dit Eiland *Krinke Kesmes* met sijne onderhoorige Eilanden, zijn zeer magtig, want *Krinke Kesmes* is alleen 400. uuren gaans in sijn omtrek, want het is omtrent vierkant, en elken zijde hondert uuren gaans lang. Dit is alzoo lang bewoond geweest als *Sina*, want wy reekenen onse Koningen van twintig-duisend jaaren volgens onse Chronijken. Wy gelooven niet als de *Europers*, dat de Weereld voor vijf a ses duisend jaaren soude geschaapen zijn, waar over zy twisten. Deese Natie aanbad in voortijden de *Sonne*, *Balone*, en haaren Koning, zonder meer andere Goden te kennen. Tot dat naa uwe reekeninge van de geboorte *Christi* duisend en dertig, als wanneer hier een Persiaansch Schip kwam te stranden, welke Schip van *Bender Abassi* of *Cambron* bevragt was na *Mecca*, met veel kostelijkheid, onder andere waaren daar op veele Boeken van verscheide Taalen en Faculteiten, gelijk als *Persiaanze*, *Maleize*, *Turkze*, *Latijnze*, *Italiaanze*, en veele andere. Ook

Ook vond men daar onder *Hebreeuſche Bybels*, *Griexſe Teſtamenten*, en *Arabiſche Alkorans*. En gelijk zig veele Menſchen jaarlijks naa *Mecca* begeeven, den eenen uit Godvrugtigheid, den anderen om Gewin. Zoo bevonden haar in dit Schip meer dan drie honderd Menſchen, zoo *Perſiaanen*, *Indiaanen*, *Turken*, *Arabiërs*, daar onder ook veele Chriſten Slaaven, zoo *Grieken*, *Italiaanen*, *Hollanders*, &c. Het volk, met de geheele Scheeps-laading wierd geborgen, en was alles vervallen aan onſen Koning doen regeerende, *Chamhazi* genaamd.

Dit was het eerſte Schip dat in dit Land ooit gezien was in eenige eeuwen. Het Volk en goederen wierd tot den Koning in onſe Hoofd-Stadt *Kesmes* gebragt. Den Koning deed hen by malkander bewaaren, en goede leevens onderhoud verſchaffen. Hy deed ſijn Wijzen uit alle Provincien t'zaamen roepen, om met haar te raadpleegen, wat men met haar zoude doen.

Daar wierd beſlooten, dat alle die eene taal verſtonden by malkander zouden blijven; dog den Koning met ſijne Wijzen konden niet eene verſtaan, dies kreeg men de Boeken, en liet Man voor Man daar in leeſen, hier onder waaren veele gauwe *Arabiërs*, die dit merkten, dies zogten zy daar eenige *Arabiſche*

biſche Boeken, en *Alcorans* uit, klopten op haar Borſt, en wijſende naa den Heemel, als willende te kennen geeven, dat dit haar Wet-boek was, men leyde al de *Arabiſche* boeken by de *Arabiërs*, zoo ook de *Maleijers*, *Perſiaanen* &c. Doen moeſt Man voor Man weeder leeſen, en ook ſchryven, die dat wel konden, wierden een Rok met een roode Mouwe aangetrokken, en een roode Muts op haar hoofd geſet, al de geene welke niet Leeſen, en Schrijven konden, kreegen een Rok met eene blaauwe Mouwe, en een blaauwe Muts op.

Voorts beſloot den Koning, en zijn Wijſen raad, dat men de *Arabiërs* zoude ter hand ſtellen twaalf gaauwe Jongelingen, die onſe Land-taal wel Leeſen en Schryven konden, deeſe zouden in een beſlooten Huis de *Arabiſche* taal leeren verſtaan, Spreeken, Leeſen, en Schrijven, deeſe gaauwe *Arabiërs* met haar *Arabiſche* Boeken wierden geſonden naa de Stadt *Araſo*, alwaar haar twaalf Jongelingen aan bevoolen wierden. Zoo zouden de *Perſiaanen* ſes Jongelingen de *Perſiaanſche* taal in de Stadt *Tenbar* onderwijſen; de *Turken* moeſten het ſelve doen in de Stadt *Sannaſa*. Vier Joodſche *Rabbijnen* kreegen laſt in de Stadt *Jitdu* ſes Jongelingen de *Hebreeuſche* taal te leeren. De *Indiaanen* kree-

kreegen ook ſes Jongelingen om het *Maleis* te verſtaan, in de Stadt *Raima*. Onder de Slaaven waaren vijf geleerde *Grieken*, vier gaauwe *Italiaanen*, en drie ſneedige *Hollanders*; deeſe kreegen ook elk ſes Jongelingen, de *Grieken* moeſten naa de Stadt *Palotata*, de *Italiaanen* naa de Stadt *Valdapa*, en de *Hollanders* naa de Stadt *Aminaſta*.

Maar wat geſchiede? naa twee jaaren, wanneer den Kooning ſijn grooten Raad weer vergaaderde, beval hy dat men de Jongelingen ondervraagen zoude, en zien hoe verre zy in de Taalen gevorderd waaren. De *Arabiers*, *Perſiaanen*, en *Turken* kwaamen eerſt voor den dag, en wierd bevonden, dat elk zijne Taal Verſtond, wel Sprak, Leeſen en Schryven kon: want zy hadden den *Alkoran* in onſe Taale overgeſet; maar de *Perſiaanſche*, *Turkſche*, en *Arabiſche* Studenten raakten voort in 't diſpuit over haar geloof; zy hadden met de Taal ook het *Muhametaans* geloof aangenoomen. Zoo hadden ook de *Jooden* en *Chriſtenen* gedaan. Den Koning deed al de overgeſette Boeken viſiteeren, en neerſtig doorſien. Dat haar het beſte van allen behaagde, was het *Nieuwe Teſtament der Chriſtenen*; maar dat geheel in ſijn Land in te voeren, wierd afgekeurd, zoo om geen te grooten opſchudding te

te maaken, als om dat de *Grieken*, *Italiaanen*, en *Hollanders* het ook niet eens konden worden. Den Koning dan raad houdende wat men doen zou, zoo ſtond den ouden Philoſoof *Sarabaſæ* op, die in dit Land weinig minder als *Confucius* in *Sina* agting had. Welke zeide met believen van den Koning, ik heb daar in dat *Chriſten-Boek* twee Goddelijke Spreuken gevonden; de eene zeid, *Hebt God lief booven al, en u naaſten als u zelven;* de andere luid aldus, *geeft Gode dat God is, en den Keiſer dat des Keiſers is.* Hier in is alles begreepen, wat tot geluk van een Koning, het Volk, en een Land ſtrekken kan.

Dit zou men in bedenking neemen. En wierd beſlooten, dat men een groote algemeene Kerk zou bouwen, en daar in zoo veele Prædikſtoelen ſtellen, als 'er nieuwe Secten waaren, hier zou geprædikt en gediſputeerd worden, welk geloof het beſte was voor den Koning en deeſe Natie.

Maar, in plaats van diſputeeren en malkander te onderrigten, kwam het altijd op kyven en ſchelden uit. Elk ſchreeuwde dat hy ſijn Wetboek van God had. Elk ſcheen zorg voor ſijn zaaligheid te draagen. Dus konden zy malkander niet (alleen niet) bekeeren, maar hadden over de minſte zaaken altijd

altijd verſchil; dus ſcheiden zy noit zonder kyven of ſchelden, jaa zy wierden zoo vol paſſien, of zy al lange den Geeſtelijken ſtaat bediend hadden.

Om deeſe moijelijke kyvagien en ſcheldingen voor te koomen, wierd by elken Prædikſtoel een klok gehangen, die den Prædiker of diſputant zou trekken als 'er gehoor moeſt gegeeven worden, of dat men ſwijgen zou als 'er gekeeven of geſcholden wierd.

Aan de Ooſt-zijde was de *Arabiſche* ſtoel, tuſſchen de *Perſiaanſche* en *Turkſche*, om al te met tuſſchen beide te ſpreeken.

Daar teegen over aan de Weſt-zijde, was de *Hollandſche Gereformeerde* ſtoel, tuſſchen de *Roomſche* en *Griekſche* geplaatſt.

Aan de Noord-zijde, waaren de drie ſtoelen der *Hebreeuſche Jooden*, voor de *Phariſeen*, *Eſſeen*, en *Zaduſeen*.

Teegen over de zelve aan de Zuid-zijde, waaren de ſtoelen der *Mooren*. Den Koning *Chamahzi* had bevoolen, dat elke Secte van elke Hoofd-religie, zig onder malkander eerſt zouden verdraagen. Daar naa zouden de Hoofd-religien met malkander diſputeeren.

Deeſe klokken, die tot een vreedig oogwit daar gehangen waaren, maakten de zaaken nog veel erger, want als een al te lan-

ge

ge ſprak, of keef, of ſchold, of vloekte, en ſijn party ſijn klok trok om ook gehoord te worden, dan wilde den eenen den anderen niet toegeeven, maar begonden alle gelijk te luiden, en raaſden dat men hooren nog ſien kon. Onder dit luiden maakten zy malkander ſulke bekken toe, als de kinders die voor bullebak ſpeelen, ſtampvoetende, en ſchuimbekkende, dat de *Turken*, *Mooren*, en *Joden* zeer aardig wiſten te doen, want dat paſten geen *Chriſtenen*.

Men ontnam haar alle de klokken wederom, om verdere ongemakken voor te koomen, en verbood haar ten dien einde het diſputeeren.

Straks begonden zy teegen malkanderen te Schryven, daar op wierden haar alle haar geſchreeven Boeken afgenomen, en haar het Schryven over haar gelooven verbooden; om dat het zeer klaar te ſien was, dat het Schryven deeſer Geeſtelijken, niet was uit liefde tot de Waarheid, of om malkander te bekeeren: maar elk braakte ſijn haat en nijt uit; den eenen ſogt den anderen te bederven, onder ſchijn van geeſtelijke liefde. Onſe *Zuid-lanſche* Paapen raakten meede in 't ſpel, zy ſcheenen nog arger als de anderen, en zouden liever den Staat omkeeren als iets toegeeven; jaa zy gaaven de naam van Helden aan die,

welke beſt ſchelden en tieren konden over geringe zaaken: zulke noemden zy ook Helden welke die zaaken zoo ver uit pluiſden, en gevolgen uit gevolgen trokken, en dan geſchil maakten over zaaken, die de gemeente niet verſtond, of konde verſtaan, en daarom geen poincten des geloofs waaren. De *Hollanders* waaren de vreedigſte, om dat haar geloof het zagſte ſcheen te weeſen.

De Jongelingen van onſe Natie, die de vreemde taalen geleerd hadden, wierden verdeeld, het land door geſonden, om eenige van onſe andere Jeugd die taalen voort te leeren; met verbod op leevens ſtraffe, aan de geene die iets van de vreemde Gods-dienſt ſprak of ſchreef.

De Vreemdelingen wierden in een groot beſlooten huis gebragt (behalven de *Hollanders*,) om daar met malkander in vreede te leeven, zoo als zy op haar Schip zijnde, gedaan hadden.

Maar, zy in dit beſlooten huis komende, leefden nog veel ſlimmer als te vooren; het bleef nu niet by kyven en ſchelden, maar kwamen voort tot daadelijkheid, en ſloegen malkander dag en nagt, zoo gruwelijk, dat'er altijd een vervaarlijk gehuil en gekrijt wierd gehoord. De Buuren hier door haare nagtruſte miſſende, kwamen daar over te klaagen.

Waar-

Waarom zy alle op afgeleegene Zee-kuſten wierden gebannen, daar zy met andere God-looſe Bandijten, haar met ſober viſſchen moeſten geneeren, voerende geen ander geweer, als houten ſpieſſen, wordende daar geduurig van de Vliegen geplaagd. En zoo wanneer haar Nazaaten zoo vermeenigvuldigen, dat zy Landwaard in komen, daar het vrugtbaar Aardrijk ook Steeden en Dorpen draagd, dan word daar een wel-gewaapend Leeger op uitgeſonden, welke ſomtijds agt of twaalf duiſend daar van dood ſlaan, zoo wel Mannen, Vrouwen, als Kinderen. Heeden zijn daar nog van haare naazaaten, welke zeer armelijk, en erbarmelijk leeven, bewoonende ſlegs de onvrugtbaare en dorre ſtranden; lijdende daar by ook dikwils gebrek aan ſoet waater; ſpreekende een van allerlei taalen gemengde ſpraak, die wy, nog niemand konnen verſtaan. Deeſen hoop verſonden zijnde, belaſte den Koning aan ſijne Wijſen, een form van Godsdienſt op te ſtellen, waar door hy ſijn Volk wel zoude konnen regeeren

Sijn vergaaderden Raad, naa veele overweegingen, ſtelden den Koning de volgende gebooden voor, die maar vijf in 't getal waaren.

1. *Daar is een Almagtigen God, die Hee-*

mel en Aarde geſchaapen heeft, en nog onderhoud, dien zult gy alleen aanbidden.

2. *Gy zult u Overigheden dienen, gehoorzaam zijn, geen Oproer teegen haar verwekken, haar, en uwe Ouders eeren, gewillig Schatting betaalen, en haare Vonniſſen prijſen.*

3. *Gy zult elk gelijk, en regt doen.*

4. *Gy zult aan een ander niet doen, als't geene gy begeerd dat een ander aan u zal doen.*

En naademaal alle haaſtige veranderingen, in een Staat of lighaam, ligt groote ontſteltenisſen baaren, zoo zal het Volk dat de Son teegenwoordig aanbiddet, bevoolen worden het volgende vijfde Gebod.

5. *Gy zult den Engel Baloka, (zoo veel als Opſchryver gezegt) alle morgens in het Ooſten groeten, met uwe oude Prieſteren, want God heeft Baloka daar in de Sonne geplaatſt, om dat hy moet goede en kwaade daaden alle daagen aanteekenen.*

Dit laatſte Gebod was, om dat de Prieſters haar intreſt en eere zouden behouden; de meeſte Prieſters hier in 't *Zuidland* zijn zeer gierig, en hoveerdig, en indien men haar dat benam, dan zouden zy ligt rebelleren, al ſou den Staat het onderſte booven keeren.

Deeſe gebooden hebben wy nu nog in dit ons Land, zonder andere Ceremonien, en is het diſputeeren, en ſchrijven over het geloove

loove op ſtraffe des doods verbooden. Dit is wat ik u van onſen Gods-dienſt zeggen kan, dit is ons geheele Wetboek. Maar behalven dit, zoo hebben wy nog veele Spreuken, die wy zoo uit *Europiſche* als uit *Aſiatiſche* Boeken uitgetrokken hebben; dog dat zijn geen Wetten, wy leezen die voor plaiſier, en om tijdverdrijf; deeſe Spreuken handelen, van de *Gods-dienſt*, *Wijsheid*, *Liefde*, *Vriendſchap*, het *Houwlijk*, en zeer veele andere, ik zal u eenige ter hand ſtellen, die gy uitſchrijven kond.

Ik antwoorde den *Garbon*, dat ik de Spreuken zeer gaarn wilde uitſchrijven, maar, datmen in *Europa*, van zulk werk ſprak als van de naakte *Rave van Eſopus*, welke van veele Vogelen, elk een veer leende, en hem ſelf daar meede opſchikkende, alſoo hy naakt was, wierd hy veel bonter dan eenig ander Vogel, waarom hy door hovaardije de andere Vogelen veragte, welke daar over toornig wordende, haalden elke Vogel zijn veeder weederom, doen wierd en bleef den hooveerdigen Raave naakt, en beſchaamd.

Wel *Juan de Poſos!* hervatten hy, als zulke dingen jemand zeide hier in 't *Zuidland*, men zou denken, dat dien zegger ons wilde wijs maaken dat wy gelooven moeſten, dat dien-

Schryver zijn ſchriften uit zijn ſelver had, zonder hulp van andere Boeken, dat hier onmoogelijk word gehouden, om dat hier *niet nieuws onder de Sonne geſchied.* Uit veele Boeken het beſte te konnen kieſen, en dat wel te ſchikken, word hier in 't *Zuidland* voor Mannen-werk gehouden.

Even gelijk, als wanneer beroemde Schilders, haare Beelden van de Outheit ontleenen, die een bekwaame ſchikkinge geevende, met een goede ſtand en natuurlijk colorijt, in een gereegelde perſpective, met een fraye houding en konſtige ordonnantie, dan word zulk een Schilderie gepreeſen, en gaat alhier in 't *Zuidland* voor goed door.

Dat al onſe *Zuidlandſche* Geleerden, aan elken Aucteur, die zy geleerd en geleeſen hebben, 't geleerde en geleeſene weederom zoude geeven, en zulks niet gebruiken mogten, wat zouden zy dan dog voortbrengen? veeltijds ſlegte zaaken! dan zou het *Hollands rijm van Vondel*, dat gy giſter avond zeide; aan gaan.

Geleerd en Wijs ſchijnd een, maar 't kan voor twee verſtrekken,
Veel Ongeleerde Wijs, nog meer Geleerde Gekken.

En hier in 't *Zuidland* beſtaat de Geleerdheid

heid by veele menſchen, niet anders als in inbeeldinge, en hovaardye; zulke laaten haar zelf dikwils ontvallen dat zy geleerd zijn, en als het tot de zaake komt, dan is daar niet minder als geleerdheid te huis. Maar het meeſte daar hier de wijſe *Zuidlanders* om lacchen, is, dat hier onſe Geeſtelijken, alle Gelooven veragten, en ſchelden, ja vloecken, en hebben altijd zelfs ſtrijd onder malkander, zy Preeken ons of 't gemeen de vreede aan, en verwerpen die zelf, houdende geduurig oorlog onder malkanderen. Zy zijn gewend, boven alle geloven, op de Heidenen te kyven en te ſchelden, zeggende, als zy jemand ſmaad aan willen doen, die of die, is zoo ſlim of Godloos als een Heiden, daar nogtans de Heidenen beeter leeven leiden als onſe *Zuidlanders*, en my dunkt, van de Heidenen haalen en hebben wy onſe *Zuidlandſche* wijsheid. Want wy *Zuidlanders* hebben zeer weinig verſtand van ons zelven, en geen andere Boeken, als die wy, door de Schip-breeking op onſe kuſten bekoomen; daarom heeft den Koning *Chambazi* bevoolen, dat men de Jeugd de Heidenſche Aucteuren, (die wijſer geſchreeven hebben, als wy nu konnen doen) niet alleen zal leeren, maar als die tot mannelijke jaaren gekoomen, en Hooge Leeraars in haare Schoolen gewor-

den zijn, en op het verſtandigſte geoordeelt worden, dat zy die dan voort zullen leeren aan haare Studenten, om die ook door de Heidenſche Schriften, tot hooge wijsheid op te leiden.

Ag! zeide ik, onnoſele *Zuidlanders*, in *Europa* gaat het heel anders toe, daar leeven wy als Chriſtenen behooren te leeven, in liefde, vreede, en eenigheid. Dat is goed zei den *Garbon*, ik wenſchten dat het hier in 't *Zuidland* meede zoo was; maar God béetert, het is hier al *intereſt*, *intereſt*, en die ſijn tijd niet waar en neemd, die word voor gek verklaard. Elk zoekt ſijn voordeel zoo hard als hy kan; openbaar liegen is teegen de Wet, en daarom ſtrafbaar, maar de valsheid en leugens worden met waarheids ſchijn opgepronkt, en de eenvoudige daar door bedroogen. dit gaat zoo deur als het valt.

Ik vraagden, zijn hier ook Kloofters in 't Land, voor de Mannelijke en Vrouwelijke Sexen, die een Geeſtelijk leeven leiden, als in *Europa* zijn? Neen, zeide den *Garbon*, maar wy hebben twee algemeene Kloofters, dat zijn twee Eilanden, eene voor de Mannelijke ſexe, dat wort genaamt *Poele Nemnan*, en dat van de Vrouwelijke ſexe *Poele Wonvure*. Op het eerſte mag geen Vrouw, en op 't tweede geen Man koomen,

men, op leevens ſtraffe. Dit zijn twee groote, vrugtbaare, en treffelijke Eilanden, rijk van volk, en worden wel beboud en geregeerd. Beliefd gy de beſchryving daar van te hebben in 't Spaans, die hebbe ik. Ik bedankten den *Garbon*, en wenſchten die te copiëren, of uit te ſchryven, dat hy my vergunde, en behandigde my de volgende Beſchryving daar van.

Beſchryvinge van het Eiland NEMNAN.

Het Eiland daar zig de ongetroude Mannen op onthouden, word genaamd by ons *Poele Nemnan*, het leid aan de Weſt-kuſt van dit ons hoofd Eiland *Poele Krinke Kesmes*, door een arm van de Zee een uur gaans breed afgeſcheiden. Het is twintig uuren lang, en elf uuren breed, heeft elf Steeden, en over de twee honderd Dorpen. De Hooft-Stadt hiet als het Eiland *Nemnan*. Op dit Eiland vertrekken zig, of worden geſonden, ongetroude Mannen, en Jongelingen, zoo om te leeven, als om te leeren. Zoo een Vaader agt Kinderen had, en die niet konnende voeden, vermag hy ſes van de zelve op *Poele Nemnan* te ſenden. Of zoo een oud Vryer, of Weedunaar, niet wel kan beſtaan, en yverig is tot te Studeeren, of een goede

konſt te leeren, die vervoegd hem op *Nemnan*, alwaar hy door neerſtigheid en onderwijs, zijn oogmerk kan bereiken. Hier worden de arme gekleed, en elk terſtond aan de ſtudie, konſten, handwerken of landbouw &c. geſteld, elk naa zijn bekwaamheid, of tot dat geene het welk de regeering noodigſt agt, jeder moet daar doen dat hem belaſt word, onder goede opſigt. Dus kan elk ruim zijn onderhoud winnen. Niemand mag uit dit Eiland zonder verlof vertrekken, het welk hy voor agt jaaren daar gewoond te hebben, niet bekoomen kan, ook moet hy een proef doen van dat geene waar toe hy hem begeeven heeft.

Alle die van *Nemnan*, vertrekken, moeten haar in onſe Hoofd-Stad *Kesmes* koomen aangeeven, en toonen Zeegel en Brief van den Gouverneur van *Nemnan*; voor deeſe word haar een Goude of Silvere plaat gegeeven, daar des Konings Waapen op ſtaat, (welk is de Son daar den Engel Baloka in ſit) deeſe plaat is groot of klein, elk naa zijn ſtaat. Wanneer een Perſoon zoodaanigen plaat bekoomt, kan hy reiſen dit geheele Land door, en word over al met reſpect ontfangen, en hy mag zijne Functie die hy geleerd heeft, zonder belet te worden, over al oefenen, hy mag naa ſijn eigen zin trouwen,

Digitized by Google

wen, met die geen die met hem trouwen wil.

In de Hooft Stadt *Nemnan* is een zeer vermaarde hooge School, waar men in alle Faculteiten ſtudeerd, welke beſtierd word door een groot getal zeer vermaarde Profeſſoren, en leeverd daarom ook uit zeer veele treffelijke verſtanden. Hier had ook geſtudeerd onſen meergenoemden grooten Philoſooph *Sarabaſa*, welk de Oudheeden onderzoekende, daar ſchreef, dat deeſe Academie aldaar is geſtigt voor twaalf duiſend ſeeven honderd en vier-en-vijftig jaren, door den doen ter tijd regeerenden Koning *Ram Ram*, en volgens deſſelfs Wet, mag geen Vrouwmenſch haar voet op dit Eiland zetten, of word aanſtonds met de dood geſtraft. Uit dit Eiland krijgen wy jaarlijks veele treffelijke Geleerden, ook deftige Konſtenaars van veele Weetenſchappen, Konſten, en Ambagten.

In deeſe Academie, is gevonden het lang geſogte *Perpetuum Mobile*, of een eeuwigduurende beweeginge, als ook het regte *Ooſt* en *Weſt*. Ook gebruiken de Sterre-kundige aldaar, een zeer uitſteekende gevondene Verrekijkers, daar zy fluks door konnen zien, wat Sterren, Sonnen, of Maanen zijn, welke zelfs ook haare groote en afſtand op de Verrekijker aan toonen, netter als de hoog-

hoogte der Sonne haar op een graad-boog laat vinden, men ſiet daar deur wat in onſe Maan te doen is, de Maanen van *Jupiter*, en *Saturnus* worden daar door zoo klaar geſien als de uurwijſer aan onſen tooren, ik ſeg deſſelfs Eclipſe, met haar toe en afneemen, ziet men zoo net als die van onſe Maane.

Deeſe verrekijker is tregters wijſe gemaakt. Alle deeſe, en meer andere voortreffelijke zaaken, moogen op leevens ſtraffe, van niemand geſien, of naagemaakt worden, als alleen van die, die in de Academie zijn en blijven willen, om dat deeſe groote zaaken buiten ons land niet bekend zouden worden.

Daar zijn zeer eerwaardige Geeſtelijken, ſchrandere Philoſophen, en ervarene Medicijns, &c. Daar houd men zeer ſterk ſtaande, dat 'er geen ydel of leedig is. De Philoſophen aldaar dit diſputeerende, ſpreeken dan als met een mannelijken grauw! met opgetrokken winkbraauwen, *Non datur vacuum!* Ook houden zy ſtaande, dat alle beweeginge door perſſing geſchied.

Ik dit dus ver uitgeſchreeven hebbende, vraagde my den *Garbon*, of ik ook eenige beſchryving van het Vrouwen-Eiland wilde afſchryven? dat ik met alle beleefdheid verzogt. Als hy my dat overhandigde, vraag-

de

de hy my, of ik ook eenige *Spaanſche*, of *Europiſche* Boeken te Scheep had? Ik antwoorde, jaa, verſcheiden *Spaanſche* en *Hollandſche*, en had nog een deel van *Deſcartes Philoſophie* in 't Spaans by my, welk hy te leen verzogt, dog ik vereerde hem dat met een goed herte, waar over hy zeer voldaan was.

Beſchryvinge van het Vrouwen-Eiland WONVURE.

Het Eiland *Wonvure*, is door een arm van de Zee, een half uur gaans breed van onſe Zuid-kuſt afgeſcheiden, zijn gedaante is ovaal, of lankwerpig rond, hebbende de lengte van agtien, en zijn breedte van twaalf uuren gaans, daar op zijn negen Steeden, en twee hondert en tien Dorpen, alle zeer wel bevolkt, bewoond, en beboud, zijnde een vrugtbaar, dog eenigſints Bergagtig Eiland. De Boſſchen verſchaffen overvloed van Wild, zoo wel als de Rivieren een meenigte van Vis uitleeveren, dit Eiland leverd alles wat tot des menſchen onderhoud en vermaak kan dienen.

Geen Mans-perſoon mag hier voet aan Land zetten, op ſtraffe des doods. Voor twaalf duiſend ſeeven hondert en ſes-en-vijftig jaaren, heeft den Koning *Ram Ram* dee-

ſe

ſe Wet ingeſteld, hy was de twintigſte Koning uit de ſtamme *Kitalta*, doen regeerende. Dat dit waar is, blijkt uit de Schriften van onſen grooten en wijſen *Sarabaſa*, en word hier geloofd.

Op dit Eiland vertrekken haar, of koomen zoodaanige Weduwen, en Vryſters, welke in tien jaaren niet begeeren te trouwen, maar die door neerſtigheid zoo ver zoeken te avançeeren, zoo in Studien, Weetenſchappen, als Konſten, of Ambagten, dat zy naa een tien jaarig verblijf, weeder konnen vertrekken, en beſtaan.

Ook worden daar veele jonge Meisjes naa toe geſonden, zoo van rijke als armen. De rijke leeren daar voor geld, eeven gelijk als in de *Europiſche* Klooſters, al wat een Daame van fatſoen moet weeten. De arme, worden zoo wel als de rijke, eerſt Leeſen, Schryven, en Reekenen geleerd. Daar naa grooter werdende, leeren zy een Ambagt, tot 's Lands beſte; dus leeren zy Metſelen, Timmeren, Smeeden, Bakken, Brouwen, Schoenmaaken, Weeven, &c. Als ook veele Konſten, gelijk Schilderen, Goud en Silver-ſmeeden, &c.

Maar zoo 'er ooit een land van *Amaſoonen* was, zoo is het, het Eiland *Wonvure:* want hier worden de Meisjes geoeffend in alle Waa-

Waapenhandelinge, en Krijgskunde; hier leeren zy te Paard rijden, Waagens mennen, Schermen op een hou en ſteek, of met Mat en Floret; Schieten in 't Wit, met Roers, Boogen, en Worp-lançen; hier leeren zy alle oeffeninge in den Oorlog gebruikelijk, in *Europa* niet bekend, zoo met Slingeren op een haar, als anders.

In de Hoofd-Stadt *Wonvure*, is een zeer voortreffelijke Academie, daar in zijn zeer vermaarde Vrouwelijke Profeſſoren, welke haare Vrouwelijke Studenten in alle Taalen en Faculteiten onderwijſen, zoo wel als op het Eiland *Nemnan*. Jaa, hier toonen de Vrouwelijke Sexe, dat haar verſtand en bekwaamheid zoo goed is, als dat der Mannen, indien zy opgevoed worden door onderwijſinge, tot Studien, Weetenſchappen, Konſten, of Ambagten.

Hier zijn de Vrouwelijke Sexen, *Theologanten*, *Poëten*, *Muſicanten*. Hier Studeeren zy in een geſonde *Philoſophie*, maar contrari die van *Nemnan*, want zy houden ſtaande, met goede en kragtige bewijſen, dat 'er een ydel of leedigheid is, daarom zeggen zy, *Datur Vacuum*.

Ook houden zy ſtaande teegen de Philoſophen van *Nemnan*, dat alle beweegingen niet alleen door perſſing geſchieden, maar dat 'er

dat 'er eenige beweegingen door ſuiginge, andere door trekkinge, andere door voortſtootinge en eenige door naaſleeping, dat ook een zoort van trekkinge is, geſchieden. Zy gelooven dat de ſubſtantie, van de Lugt, die alle perſinge zoude maaken (zoo als men op *Nemnan* geloofd) nog zoo klaar niet ontdekt is.

Zy zeggen dat een leedige maage van een zuigend kind of dier, gevuld word met de melk uit zijn Moeders borſten, door het zuigen van het kleintje.

Zy bewijſen op vaſte gronden, dat Menſchen en Dieren, die geſond zijn, haar leedemaaten, door trekkinge van zenuwen en peeſen, naa haar wille beweegen.

Door voortſtootinge, zoo als een worm het voorſte van zijn lighaam eerſt voort ſtoot, of uit ſteekt, en zijn agterdeel, door zenutrekking naa hem haald, en hem daar door van de eene plaats op de andere beweegd.

Dog deeſe Vrouwluiden, welke daar Studeeren, zijn meeſt jong. Daarom zijn 'er ook eenige die haar verkieſinge of geleegentheid niet wel waar en neemen. Dus zeggen zy van veele Geeſtelijke, Philoſophiſe, en Medicinaale zaaken, dat die zijn als de *Oraculen van Apollo*, die altijd twijffelachtig waaren, en tweeſins konden verſtaan worden.

Deeſe

Deese Vrouwelijke Professoren, hebben ook heel andere gronden van de *Wiskunst*, als op *Nemnan*.

Op *Nemnan* word aan de Mannen de *Wiskunst* geleerd, uit de fundamentele Boeken van eenen *Euclides*, een ouden Heidensschen Schryver, een Heiden zeg ik, die uit alle goede en verstandige Boeken, welke voor en in sijn tijd, over die materie geschreeven waaren, een kort en zeer geleerd uittreksel maakte.

Maar op *Wonvure*, leerd men nog veel vaster gronden, dat de Wiskunst aldaar niet zoo zeer in figuren, en streeken op 't papier bestaat, (ten zy men de figuren getallen noemd) welke op 't papier alleen plaats hebben (enkeld aangemerkt): maar dat die door *Tuigwerk-kunde (Mecanigue)* bestaan; dat zy alle zeer vast en klaar demonstreren, niet met streeken op 't papier, maar met lighamen van veel 'erlei maaksels &c.

Op 't Eiland *Nemnan* weet men niet zeeker, of men het Weesen der menschelijke Ziele, moet te huis brengen, om gekend te worden, tot de *Theologanten*, of tot de *Philosophen*. De eerste zeggen uit hun geestelijk Boek; *een Geest heeft Vleesch nog Been*, en de Ziele is een Geest. De *Philosophen* zeggen; *de Ziele is een onbepaald Denkend*

Weeſen, dat denkt; en dewijl denken tot de Ziel behoord, zoo behoord ook het gevoelen daar toe. Zy ſtellen daarom vaſt, dat niets, als de Menſchelijke Ziel gevoelen kan, dat daarom, alle Menſchen en Dieren Lighamen gevoeleloos zijn, jaa zoo ongevoelig, als een ſteen of hout.

Maar op *Wonvure* ſtranden voor twee jaaren een Schip, daar zeer veele *Hollandſche* en andere Boeken in waaren, die wierden doen voort alle gebragt aan de Academie te *Wonvure*, wijl zy daar aan vervallen waaren; daar waaren onder andere, veele *Philoſophen*, *Anatomiſten*, *Medicinen*, &c. Straks waaren alle Vrouwen Profeſſoren in de weer. Hier ſtudeerden zy veele nagten over. Noit hadden zy konnen begrijpen, dat een Menſchen of Dieren lighaam niet zoude konnen gevoelen. Alle twiſt-ſchriften en diſputen zijn verboden, dog elk mag ſijn eigen gevoelen beſchryven, zonder een ander Schryver te noemen, of te weederleggen, 't welk hier een Wet is. Zy ſchreeven uit een *Hollands* Boek het volgende, en zonden dat naa *Nemnan*, om van haar beantwoord te worden.

Twee dingen maaken een Menſch uit, en dit Godlijk werk, zoo groot en wonderbaar! de Ziel, en 't Lighaam; welke te zaamen, en met

met den anderen zyn, zonder dat, of de Ziel in't lighaam is, of met het zelve vermengd, of vereenigd, naademaal de ziel in't lighaam niet zyn kan, of zy moeſt kleinder zyn als't lyf, om dat het geene ingeſlooten is, ten zy het kleinder zy, niet, kan ingeſlooten worden. Nu het geene kleinder is, hoe klein het ook zy, is lighamelyk: maar men wil, dat de ziel met het lighaam zy vereenigd, 't geen zoo het zoo ware, zou iets met iets vereenigd zyn, tuſſchen welke geen zoorte van vereeninge kan begreepen worden, en dan ook nog, zoude een ziele vereenigd zyn, zonder dat zy daar van bewuſt waare. Evenwel, om alhier deeſe twiſt niet te beſlegten, zynde van te grooten omſlag, het zy de ziele vereenigd is met het lighaam, het zyze het niet en is, een Menſch beſtaat uit Ziel en Lighaam.

Hier geen beſcheid op krijgende, ſchreven zy weeder aan de Profeſſoren van *Nemnan*, het volgende.

Zeer Wijſe, Geleerde &c. Wy Vrouwen Profeſſoren op *Wonvare*, hebben het geluk gehad, dat verſcheide *Europiſche* Boeken aan ons gekoomen zijn, waar van, uit eene van de zelve, aan U. E. geſchreven hebbe, ten einde, zoo U. E. konden, dat te beantwoorden; maar geen beſcheid krijgende, gelieven U. E. te weeten, dat ook aan

ons gekomen is, het Boek van de Hoofdfactie der Philoſophen, welke met U. E. een gemeene grond heeft; te weeten, *dat de Ziel der Menſchen alleen denkt, en gevoeld;* want zeid hy, *dewijl denken tot de Ziel behoord, zoo behoord ook het gevoelen daar toe.* Hy bewijſt niet dat denken en gevoelen eene zaak is, of ook niet, waarom dat gevoelen tot het denken behoord. Wy wenſchten van U. E. hier in onderrigt te zijn. Hier nevens zenden wy ook dat wy daar teegen hebben.

Zoo de Ziele een denkend Weeſen is, dan heeft zy niet lighamelijks; daar uit volgd, dat zy ook ondeelbaar is, daarom zy ook niet lijden kan, als door denken. Want een onlighamelijk Weeſen, dat kan niets doen, nog buiten denken lijden. Daar uit volgt, dat het onverſtaanbaar, en onbegrijpelijk is, dat een onlighamelijke, en ondeelbaare Selfſtandigheid, als de Ziele is, zou iets konnen doen, gevoelen, of pijne lijden.

Het is begrijpelijk, dat denken, en lijden, of gevoelen, zijn byzondere en afgeſcheiden zaaken, doeningen, of lijdingen, en elk heeft een byſonder begin, en verſcheiden onderwerp.

De Ziele denkt, het Lighaam gevoeld en lijd, zoo lange zy vereend zijn.

Eenige zeggen, dat de ziele kan oordeelen,

Digitized by Google

len, waar, of op wat plaats, het lighaam gevoeld of pijne lijd. Maar hoe zy in haar oordeel dikwils bedrogen zijn, is kenbaar.

Daarom behoord het denken tot de Ziele, en het gevoelen, lijdingen, of pijne tot het Lighaam, naa het gevoelen van treffelijke Medicijns en Chirurgijns.

Want het Lighaam heeft niet Ziel-agtigs, daarom kan het niet denken; maar doen en lijden is het eigen, zoo lang het met de Ziel, dat is, met het leeven vereenigd is; want een onbezield lighaam is dood, en kan dan niets doen, of het moet bezield, dat is, leevend zijn.

Zoo ook een onlighamelijk Weesen, dat kan niets doen, ten zy het met een lighaam vereenigd is.

Maar zy konnen beide lijden, zoo wel vereenigd als gescheiden; dog met dit onderscheid, dat het Lighaam zonder Ziel of leeven, geen pijn, maar wel verandering lijd, op veel'erlei wijse. Dog met een ziel of leeven vereenigd, dan lijd het alles, wat wy bevinden te lijden.

Dus lijd het bezield of leevend lighaam, door doen, en aangedaan te worden. Hoe het eene lighaam op het andere werkt, is wel te begrijpen. Maar hoe een onlighaamelijke ziele op ons lighaam zou konnen

werken, of lighaamen op onlighaamelijke geeſten, is zoo bevattelijk niet, immers zeer duiſter om te begrijpen.

Zoo lang de Ziele met het lighaam vereenigd is, gevoeld zy geen pijne, maar het lighaam lydet: dan kan ook de ziele, zonder welgeſtelde lighaamelijke werktuigen *(organa)* niet wel denken, zoo als het blijkt in Kinderen, Gekken, en oude Luiden.

Jaa zelf een goede Ziel, met goede werktuigen, te zaamen gevoegt, en wel konnende denken, dan konnen nog de *Organa* of werktuigen, waar door de Ziel haar bedienende, denkt, en denken moet, met een weinig lighaamelijke wijn, of ſterken drank, zoodaanig ontſteld worden, dat de onlighaamelijke ziele (wiens Weeſen alleen denken is) niet wel denken kan, dit blijkt in dronken Menſchen Sonne-klaar.

Hier uit blijkt, dat de pijne niet beſtaat in *een droevige gedagte van de Ziele;* maar, dat de *pijn is, een ongemakkelijke, of moeyelijke voelinge des lighaams, ontſtaande door het rekken der Zenu-draaden.*

Hier by lieten zy het voor dit maal blijven, zoo om de Mannelijke Philoſophen op *Nemnan* niet al te moeyelijk te vallen, als ook om dat zy dagten dat haar beroep haar ander werk verſchaften, en zy met iets geleerds

leerds nog moeſten beſig zijn, en hunne bekoomene Boeken wel naa ſien.

Wanneer op zeekeren tijd al de Vrouwen Profeſſoren vergaaderd waaren, om de geſegde bekoomene Boeken naa te zien, wierden haar door de Gouverneurſe van *Wonvure* bevolen, alle de Titul blaaden uit de Boeken te ſcheuren, en te verbranden; niet tot veragtinge der Schryvers, want zy bekennen, dat zy alle haare weetenſchappen, uit Boeken van braave Mannen hebben: maar het is om de Schryvers niet moeijelijk te maaken, wanneer men haar çiteert, of iets van haar uitſchrijft, en dan niet prompt by haare woorden en meiningen blijft: zy gebruiken de Boeken zoo veel zy in haar kraam te paſſe koomen, zy doen daar af, of toe, naa haar welgevallen.

Wanneer nu al de Tijtul-blaaden van de Boeken waaren afgedaan, begon een oude aanſienelijke Profeſſoreſſe, in de Mediçijnen, welke veele ervaarendheid, en agting had, op ſtaande, al lacchende te zeggen; zeer waarde Meede-arbeidſters in de Mediçijnen, die van *Nemnan*, (gelijk gy weet) hebben altijd groot opgegeeven, dat het Zuur in 't menſchen lighaam zoo zondigde, dat alle Ziekten uit zuur beſtonden, of, dat zuur, de oorſpronkelijke oorzaak van alle ziekten

was, jaa dat als een doodelijk vergift aangemerkt, elk verboden wierd. Daar zy nogtans de menſchen niet veiliger nog raſſer geneeſen als wy doen. Dog de Wereld wil, en begeerd altijd wat nieus, dit was zoo, is nog zoo, en zal zoo blijven. De Wereld wil bedroogen zijn.

Hier heb ik een Boek, van een Man geſchreven, welke onvergelijkelijke vergrootglaſen heeft; waar door hy bynaa de kleinſte geſchaapene dingen, als voor ſijn ooge ziet. Deeſe ontdekkingen heeft hy geſchreeven door Brieven, aan voortreffelijke *Societeiten*, en deftige Mannen; en is dit Boek een vergaaderinge van zoodaanige Brieven.

Hoort toe. Dat 'er Zuur in onſe maagen en dermen zijn, heb ik konnen begrijpen; maar noit toe geſtaan dat 'er zuur onder ons bloed was.

Wy zullen eerſt zien wat ſijne Brieven daar van inhouden, en die dan met onſe bedenkingen daar over naa *Nemnan* zenden, om het Mannelijk advijs daar over in te neemen.

Zy het Boek opſlaande, begon te leeſen een Brief, uit *Holland* geſchreeven 1681. den 4. November, waar in dit volgende ſtaat.

Ik zag dierkens in den aftrek, elk twee hon-

derd-

derd-maal kleinder als een globule van ons bloed, en in de groote van een grof zand, meer dan duiſend leevendige dierkens, van drie à vier zoorten. Eenige dit hoorende, zouden haar nu wel konnen inbeelden, dat deeſe dierkens om haar uitſteekende kleinheid, wel zouden konnen overgaan tot in ons bloed: maar ik beeld my in, dat die vaten (die de materie, waar uit het bloed, vet &c. gemaakt word, en over neemen) zoo klein zyn, of door zulke naauwe paſſagien moeten paſſeeren, dat by aldien zoo een klein Dierken gedivideerd was in meer dan duiſend deelen, egter om deſſelfs groote niet en zoude konnen paſſeeren.

Hier is een ander Brief, geſchreven 1684. den 15. Juli. Daar in is 't volgende.

Uit deeſe Obſervatien ben ik nu in myn gevoelen verſterkt, dat ik zeederd eenigen tyd gehad heb; te weeten, dat zeer veele ſubtyle ſcherpe Zout-deelen, die in verſcheiden vogten zyn, wanneer de zelve in onſe Mage koomen, en aldaar zoodaanig koomen te ſtremmen, dat daar van de zelve gants geene, ofte weinige, tot het bloed ofte andere deelen van ons Lighaam over gaan. Want zoo het waar was, dat eenige zoute deelen, die in de Wynen of Azynen zyn, in de Maag niet te zaamen ſtremden, ofte van figuur veranderden, ik beelde my zeekerlyk in, dat die in onſe bloed- en andere vaten, een

onlydelyke prikkelinge, ſteekinge, jaa de dood zonde veroorzaaken, en dat ik de zelve, in de eene of de andere tyd, wel in't zweet, bloed, of urine zou geſien hebben.

Nog vorder in den zelven brief.

En gelyk ik hier te vooren gezeid heb, dat ik zout-deelen, van ons gemeen zout koom te te zien, die meer dan duiſend milioenen kleinder zyn, dan een zand, en egter een nette vier-zydige figuur hebben, dat deeſe uitſteekende kleine zout-deelen, uit onſe Maag of dermen, tot ons bloed en andere deelen van ons Lighaam niet konnen over gaan, of zoo een klein deeltjen zout, moet nog in een onbegrypelyk getal van kleinder deeltjes gedeeld worden.

Nog een brief, geſchreeven 1685. den 12. October.

Ik ſtelle dan vaſt, dat de ſubſtantie, die in de Maag en in de dermen is, zoo veel verſchild van de ſubſtantie die in de Melkvaten is, als Waater en Wyn; of anders, gelyk wy geen melk konnen noemen, als een weinig meel met waater gemengd, en daar door wit is, zoo min konnen wy de witagtige ſtoffe die in de maag en darmen is, melk noemen: want ik beeld my zelven in, dat zoo onmoogelyk, als een lighaam zoo groot als een duiven-ey, door een geheel fyne zeef kan gaan, ten zy het zelve alvoorens gedeeld is in veel deelen, dat zoo min, een

Digitized by Google

een doorſchijnende globule of deeltje, dat een deel is van het geene de bovengeſtelde witagtige ſtoffe maakt, kan door gaan tot de Melk- bloed- of Water-vaten, alzoo de zelve globulen zoo groot zijn, by vergelijkinge van de membrane der gezeide vaten, die deeſe ſtoffe zouden moeten over neemen, als een duyven ey by de gaatjes van een fijne zeef, zoo dat zoodaanigen enkelde globule, eer die kan overgaan in de vaten, naa proportie van het ey, teegen de fijne gaatjes van de zeef, alvoorens zoo meenigmaal zoude moeten gedivideerd worden, &c.

Op dit fundament, zal ik een Brief by geleegendheid aan die van *Nemnan* zenden, waar in ik mijn gevoelen van het Zuur en fijne werkingen, haar zal bekend maaken; te weeten, dat ik geloof op zeer vaſte gronden, dat onder ons menſchen-bloed, geen proefbaar zuur is. Ook, dat het zuur, dat wy door onſen mond nuttigen, niet in ons bloed komen kan; ook dat het zout in ons lighaam, het zuur zoo niet inſlurpt of opdrinkt, als die van *Nemnan* geſchreven hebben. Dit, en hoe het lighaam gevoeld, zal ik aan haar by geleegendheid, als iets fraais toezenden, en haar mijn gevoelen daar in aantoonen. Dit was het dat den *Garbon* my behandigde van het Eiland *Wonvure*.

Ik dit dus verre uitgeſchreven hebbende, ver-

verzogt van hem eenige Spreuken, zoo hy my beloofd had, raakende haaren Godsdienſt, om die ook uit te ſchryven. Hy had de goedheid, van my de volgende ter hand te ſtellen; zeggende, daar hebt gy een gedeelte, ik zal u by geleegendheid meerder behandigen, deeſe zijn zoo als onſe Prieſters die hebben uitgetrokken, uit verſcheiden boeken, met een *Zuidlandſche* ſtijl.

Eenige Spreuken,

Rakende den Gods-dienſt, *in een gedeelte van het*

ZUYD-LAND,

Op het Eiland

POELE KRINKE KESMES.

Gods-dienſt, is als een zeekere zoorte van regeering, zy is om de zeeden der Menſchen te beeteren, om de gehoorſaamheid der gemeene te bevorderen, en regt aan malkanderen te doen.

De opvoeding geeft elk Menſch zijn *Godsdienſt*, zoo verſcheiden als de Taalen.

Het belang, en vreeſe maakten in overoude tijden verſcheiden Godheeden, en Gods-dienſten, *Numa Pompilius* was een van de Inſtelders.

Het beginſel van eigen behoudeniſſe was de

de eerſte grond-ſteen, van een algemeen verbond tuſſchen Menſchen, teegens andere Menſchen, Dieren, Zaiſoen, &c.

De *Wet* is noodzaakelijk om na de reeden te leven.

Veele Geeſtelijke veragten alle zaaken die met haar gevoelen verſchillen, zy noemen al dat haar teegenſpreekt verçieringen of ketterijen, en zoo worden de meeſte Gods-dienſten, ofte Geloofs-gevoelens ſtaande gehouden, door voor-oordeelen, ofte om profijt.

De Weereld is omtrent de Gods-dienſt verdeeld, dit baard laſteringen, vervolgingen, moorden &c. om dat zy in gevoelens verſchillen, daarom beſpot de eene Gods-dienſt de andere, als een belacchelijke zaak, die onwaar is: elk beroept hem op zijn *Wet-boek*, dat een andere geſindheid gelooft vol grollen te zijn, zoo verſchillen de gevoelens en oordeelen der Menſchen, door opvoedinge te weege gebragt, want alle geſlagten houden haar Gods-dienſt met groote drift ſtaande, zy prijſen deſelve elk aan, met veragtinge, en verſmadinge van andere.

Men vind in alle plaatſen Menſchen die belijdeniſſe van de eene of andere Gods-dienſt doen, en Goddelijke eere aan een, of meer

Opper-

Opper-Weeſens bewijſen, naa dat zy opgevoed en onderweeſen zijn: daarom is de Gods-dienſt een uitwerkinge van de opvoedinge, en onderwijſinge, daar door zijn zoo veele verçieringen onder de Goddelijke waarheeden vermengt; want de politie, heeft verſcheiden manieren van aanbiddinge uitgevonden, ſchrijvende elk Volk een model voor, het geene beſt met haare geneegentheeden (om het vereiſchte oogmerk te bereiken) over een kwam, daarom hebben bynaa alle Volkeren der Aarde vaſt geſtelt, eenige plegtigheeden, omtrent haare aanbiddinge.

Maar de meeſte Menſchen, vermeerderen haar verſtand met de jaaren, behalven in de Gods-dienſt, waar in zy zoo blijven, door haar voor-oordeelen, in de opvoedinge ingezoogen.

De *Wijsheid* van God is zeer duiſter in veele menſchen, en *Gods Openbaaringen* zijn raadſelen, die elk niet kan verſtaan; want de verklaarders der Gods-dienſt, voornaamelijk die der Propheten, zeilen niet altijd op eene hoogte, elke ſecte hoe ſtrijdig teegen malkanderen, konnen de Schriftuure zoodaanig uitleggen, dat de zelve aan elks opinie gunſtig is, daarom bewijſt de Schriftuure niets met zeekerheid, aan onpartijdigen.

De Gods-dienſt is in ontelbaare ſecten verdeeld,

deeld, elk roemd dat hy de eenige opregte Wetten van God heeft; daar in teegendeel, weinig opregte Godvrugtigheid is, veele menſchen ruineren malkanderen, en danken God wanneer 't gedaan is, over het kwaad dat zy bedreeven hebben.

Zulk een *Religie* is de beſte, waar in men minſt gevaar lijd van tot onordentlijkheden te vervallen; dog die geene, welke een inwendige *Wetgeever* gehoorſaamen, doen beſt, want die leert goed te doen, en in liefde met alle menſchen te leeven.

Het voornaamſte der Gods-dienſt, wil dat men God vreeſt, de Overigheid diend, ſijn Ouders eerd en gehoorſaam zijn, ſijn Vrienden bemind, en alle menſchen regt doet.

Een menſch moet leeven naa de gaaven van ſijn vernuft, de zuiverheids ſijns geweetens, en opregtigheid ſijns gemoeds, die God naa zijn uitterſte vermoogen bemind, en elken dag ſijns leevens als den laatſten aanmerkt; die ſterft een vroom Man: en elk die wel ſterft, kan van de Gelukzaligheid niet berooft worden.

Wie al denkende wil weeten, wat ons naa onſe dood gebeuren zal, die bevind hem als in een groote woeſte Wilderniſſe, daar hem verſcheiden Leits-lieden ontmoeten, waar

waar van de eene ſegt dit is de weg, den tweeden deeſe, een derden een anderen: dus in haar berigt verſchillende, weet men niet op wien te betrouwen; wat kan iemand van de *Helle* zeggen, daar niemand oyt geweeſt is.

De *Gods-geleerden* doen wonderbaare en ſchroomlijke verhaalingen van de *Helle*, terwijle zy, of wy, niet weten, wat, of waar de *Helle* is, of op welke manier de Godloſen daar ſullen geſtraft worden, want den ſtaat der verhuilde zielen is voor ons ſtervelingen verborgen, om dat het climaat daar de zaalige of verdoemde huishouden, ons onbekend is; als ook op wat wijſe, en waar men daar geplaatſt word. Zoo ook van den *Heemel*, daar de God-geleerden onuitſpreekelijke vreugden en volmaaktheeden van vertellen, terwijle zy zoo wel als de gemeene, die reiſe daarwaarts zoeken uit te ſtellen.

In de *Gods-dienſt*, is groote ſchijn van waarheid en valſchheid; dog zy heeft groote invloeyingen op des menſchen Zeeden; daarom, de glimp van Gods-dienſt, vermag alles op geringe verſtanden, en is daarom veeltijds een dekmantel van veele bedriegeryen en ſchelmſtukken.

Wagt u voor Figuurmaakers in 't ſtuk van Religie, van wat zoorte zy ook zijn, veele

veele gaan ter Kerken, om door Gods-dienſtige ſchijnheiligheeden de menſchen te bedriegen, dat zijn regte *Afgoden-dienaars*; want de Afgoderije heeft geen beeter fondament als leugens, en konſt-greepen, zulke zijn *Gods-dienſtige bedriegers*, verſtandige Vroed-vrouwen van faabulen, veele ontſtellen haar herſſenen met Sotternijen.

Een andere ſoort, die geduurende hun leven ſtruikelen in onbekende weegen, om den weg naa den *Hemel* te zoeken, terwijl zy anders niet vinden dan een *Paradijs* van Sotten.

De Gods-dienſt is het laatſte Plegt-anker, dat veeltijts word uitgeworpen in den ouderdom, als de vermaaken des jeugds voorby zijn, en de kwaade Fortuin tegenwoordig is; daar zijn meer volmaakte Sondaars als volmaakte Heiligen.

Weeſt zonder veinſen *Gods-dienſtig* in u geloofs-oeffeningen, dog zijt niet al te Godsdienſtig, nog te yverig in *Gods-dienſtige zaaken*. In de Gods-dienſt wagt u van woorden die u zelven geen profijt, nogte anderen eenigen dienſt konnen doen.

Alle Natien hebben een yver voor haaren *Gods-dienſt*, het is niet betaamelijk nog voorſigtig, wijslijk, nog Staatkundig, om met een Gods-dienſt in een ander land, daar men

woond, of is, te ſpotten; want *Moſes* zegt, *gy zult geen Goden der Natien daar gy woonen zult, niet laſteren.* Alhoewel elk een in Gods-dienſtige of Philoſophiſe zaaken een vrye keur behoorde te hebben.

De *Phiſiognomia* des geloofs, is oneindig, daarom, niet de konſt maakt een *God*, maar den aanbidder; bid God maar om zoo veel verſtand dat gy u zelf wel kond beſtieren, dan doet gy wel.

Doet u Gods-dienſt in 't ſtille buiten roem; want by God geeven ſtilſwijgende beloften, en zagte mompelingen, zulk een geluid als de grootſte ſtemme; want wie kan de genaade van God vangen, in ſtrikken van een konſtige taal.

Veele zotten roemen God te kennen: maar hoe konnen wy de *Natuur van Gods Weeſen*, het geen zoo ver booven het bereik van ons verſtand is, begrijpen en uiten, of aan andere bekend maaken; daarom behoord men van God niet te ſpreeken, minder van *hem* te diſputeeren, maar hem alleen aanbidden: want wy menſchen konnen niet van een onbegrijpelijke zaak ſpreeken, of wy moete zeer verſchillen, en ten eenemaal ſtrijdige gevoelens hebben, om dat wy daar van niet konnen ſpreken als by giſſinge, en dus kan het wel nieusgierigheid maar geen ree-

reeden voldoen, daarom is hy zot, die van de *onbegrypelyke Goddelyke Volmaaktheid* het onderwerp van menschelijke redereeringen maakt.

God is een volmaekt Weesen. Hoe een Weesen volmaakter is, hoe het minder vreemde hulp in sijn doeningen van noden heeft.

Een *Algemeen Weesen*, moet op een algemeene wijse werken.

En, om tot God te komen, moet men denken, dat men niet weesen kan, zonder begonnen te hebben; dan moet men opklimmen tot een *Eerste Weese*, het welk geen begin heeft gehad, dat *God* is, die dan den Oorspronk van my, mijns gelijken, en andere zy.

Opregte Gods-dienst leerd, een *Opperste God* aan te bidden, de onstervelijkheid der Ziele, en Opstandinge te geloven, en goede Werken te doen.

Aanmerkelijk is het, dat de *Gods-dienst* zelden veranderd word, in oude, en door verstaanbare reeden; maar meermaals door scherpte van geweer, of dringende persingen van Dragonders, welke toonen, dat de *Gods-dienst* moet in de *Regeeringe*, en niet de *Regeering* in de *Gods-dienst* weesen; maar die God roemen, en Hem niet gehoorzaamen, maaken haar gelove leugenagtig. God

heeft noit van den menſch begeerd, het geen hy voorzag dat hy niet zoude konnen volbrengen.

De naam van *Religie* blijft onder gantſch twiſtige gevoelens, welke malkander verdoemen, die naa't begrijp der Geeſtelijke, aanneemelijk, of verwerpelijk, zoo ook voor de ooren des toe-hoorders zijn; dog de eerſte en laatſte zijn niet alle eeven wijs.

In de *Gods-dienſt*, is zoo wel als in de Politie in't gebruik, dat men den eenen verveerd maakt met een Bullebak, den anderen een Popjen in de hand geeft om meede te ſpeelen.

Dit doen de verſtandige Regeerders, op verſcheiden tijden, ook wel aan een en de zelve Perſoonen: Maar zy mijden en ſchuwen alle tweedragt in de Religie, om dat die veeltijds ſcheuring in de Politique mantel maakt. Want de uitterlijke *Religien* worden goed, en kwaad gekeurd, naa het intereſt en paſſien der menſchen. Daarom is het beeter, ſtille te twijffelen aan de verborgendheeden, als te twiſten over het onzeekere.

Spreu-

Spreuken van de Opvoedinge,

Die aan den Garbon *gezonden waren van de Vrouwen op* WONVURE.

De *Opvoedinge* geeft aan een Menſch het meeſte van al dat goed of kwaad, fraai of lelijk is; elk is aan de zelve verpligt. Het Gelove, en de Reeden. Zy maakt ons woeſt en wild als een wild dier, of ook eenvoudig als een duif. Zy geeft zulke kragtige indrukken, dat het onmogelijk is, zig van de vooroordeelen te ontſlaan: of van het bygelove, dat men in ſijne kindsheid geleerd, en met onſe *Opvoedinge* als ingeſogen heeft.

Onſe meeſte dwalingen zuigen wy met onſe Moeders melk in, en dit geſchied veeltijds in ons aan onuittrekkelijke wortelen, door de *Opvoeding*.

Daar is byna niets kragtig genoeg, om die indrukſelen onſer jonge jaaren te veranderen: of de Zeeden, in dewelke wy van onſe kindsheid zijn *Opgevoed* te vervreemden: jaa de kragt van Gelove en Gods-dienſt is elk aan ſijne *Opvoedinge* ſchuldig.

De *Opvoedinge* maakt alle menſchen partijdig, en de dwalingen des geloofs moet men aan de zelve wijten.

Wy gebruiken de vooroordeelen onſer *Op-*

voeding door gewoonte; en de gevoelens in onſe kindsheid ontfangen, hangen wy aan met een partijdige herdnekkigheid.

De meeſte menſchen ſtaan op 't poinct van haar vooroordeelen en de kragt van haar *Opvoedinge*; want zy leeven na haar vooroordeelen, driften, hoedaanigheden, en genegendheden.

Daar zijn 'er die de vooroordelen zoodaanige inbeeldingen verſchaffen, dat zy een man, om eene reeden in een blad, met haar gevoelens ſtrijdig, niet alleen ſijn geheel Boek zullen doemen, maar den Schryver voor enkel gek houden.

Wy volgen byna altijd de Voorſchriften onſer *Opvoeding*, om dat wy de meeſte opinien ontfangen in onſe jonkheid als onweetende, en wy blyven byna alle daar aan gekluiſterd tot aan onſe dood. daarom is het zeer ſwaar, jaa byna onmogelijk, om ſonder vooroordeelen te konnen oordelen, hoe veele ook elk pogt en ſwetſt.

Door de *Opvoedinge* worteld de gewoonte zoo wonderlijk in ons, dat zy veele vervoerd, door gedagten, mond en pen, tot ontelbare wanbedryven. Het zijn als konſtig gemaakte vleugelen, welke de Ouders aan de kinderen geeven, door de *Opvoeding*, gewoonte en practijk.

De

Digitized by Google

De Opvoedinge, en goede Onderwijſinge der Jeugd,
Is de Bron en Wortel van Eerlijkheid en Deugd.

Die geene die zorge draagen voor het vergaderen van Schatten, en niet voor de *Opvoedinge* haarer kinderen, welke de zelve ſchatten moeten erven, dat zijn ſotten.

Kwade Ouders zijn de Kinderen kwade raadsluiden, en voorgangers tot boosheid: daar en teegen zijn goede Ouders haar kinders als Spiegels, om in alle deugden na te volgen.

Kwade *Opvoedinge*, is meeſt alle kwaad te wijten. Maar goede *Opvoeding*, wel gemaniertheid des leevens, en een ſchrandere geeſt, bekomt men veeltijds door goede onderwijſinge en oeffeningen. Want men doet door *Opvoedinge* met goed onderwijs, een klein kind groote kanten zeer ras en als by de taſt werken; dat een geleerden Philoſooph niet naa kan doen, maar daar over wel praaten, dat het werkend kind niet verſtaan kan, maar het werkt.

Ouders moeten haare Kinders aan zoodaanige Meeſters overgeeven, welke verſtandig, deugdig, neerſtig, en ervaren zijn, het moedigd den Meester en den Diſcipel

aan, als de onderwijſingen wel begreepen worden.

Een goede *Opvoedinge* der Kinderen, is de grondveſt der Borgerye, en het wel-weſen van Landen en Staaten.

Natuurlijk, is den menſch als een ander dier, want hy word ook Sot geboren, hy is ook wild als een Beeſt; en het zoude doodlijk weeſen van ſijne vryheid beroofd te zijn, indien de *Opvoedinge* het niet verbeeterde. Want, de natuur die prikkeld ons tot vryheid, maar de *Opvoedinge* houd ons in onſe pligt, om dat de Leermeeſters der Jeugd, een zeekere magt hebben over de Sterren haarer geboorte.

De eerſte beginſelen van het menſchelijk verſtand zijn alle valſch, om dat zy de meeſte menſchen verblinden, en ſchieten wortelen door de *Opvoeding*. Daar door bedrijven de menſchen duiſend zaaken, zonder te weeten wat zy doen; de meeſte volgen haar Vaderen voetſtappen, zonder te onderzoeken of zy wel of kwalijk doen: Gewoonte en *Opvoeding*, hebben de Reeden byna van den Aardbodem gebannen.

Om de Waarheid te ontdekken, moet men de overleveringe der Vaderen in twijffel trekken; dan de beginſelen waar in wy opgevoed zijn onderzoeken, en alzoo de in-

gekankerde wangevoelens onſer *Opvoedinge*, door den drang van geſonde reedenen in onſe bedaagdheid uit ſchrabben.

Want, het is zoo prijſlijk, de goede gewoontens aan te neemen, en te volgen, als de kwade te verwerpen. Maar de gewoontens veroorzaaken kwade indrukkingen ontrent de hardnekkige.

De *Opvoedinge* overtreft de Natuur. Beriſpingen in de *Opvoeding* geven de beſte indrukken, wanneer zy geſchieden met zagtſinnigheid en zeedigheid, dog zy moeten op geen valſche gronden gegrond zijn.

De Jeugd is tot ſtudie en arbeid bekwaamſt, te meer, als men haar kan doen begrijpen, dat het Voorjaar en Soomer onſes leevens, meeſt doorgebragt word in dwalingen, onweetenheid, en ydelheid, en dat men daarom voor de Winter des Ouderdoms, een voorraad van verſtand en deugd moet op leggen.

Op de aankoomelingen, werken oeffenende Voorbeelden, beeter als de beſte onderwijſingen. Want een Exemplaar leeven gaat voor redeneeren, preeken, en ſchryven. Den omgang van brave menſchen is den adem der Ziele.

De *Opvoedinge* kan de gaven van de Natuur tot haar hoogſte volmaaktheid brengen.

Digitized by Google

SESDE HOOFDSTUK.

De Schryver ſpreekt een Hollander, welke met het Schip de Wakende Boey in't jaar 1655. op't Zuidland geſtrand, en aan Land gebleven was. Wonderlyke voorval van den zelven; en Beſchryving van de Strand-bewoonders van't Zuidland. De Hollander komt in Krinke Kesmes. Ontmoetinge aldaar, Komt in de Stadt Taloujaël, zynde een Vryſtadt, en werd aldaar Schoolmeeſter en Vryman. Den Schryver bezigtigd de Stadt Elko: wonderlyken Tooren of Pyramide: Badſtove; Stadhuis: zeldzame Trouwkaamer, Paleys van den Gouverneur; Vreemde Dieren: Vermaakelyke en koſtelyke Waterleidingen, Watervallen, Figuren enz. waar van den Schryver eenige afteekend.

DRie daagen had ik beſig geweeſt met uit te ruſten, en het voorige te ſchryven, als ik den *Garbon* verſogt, de Stadt en het omleggende Land te moogen bezien, hy antwoorden, dat het niet konde geſchieden, voor datſe weeder tijding uit ons Schip hadden, en zijn volk weederom gekomen was: dog hy wilde gaaren den Gouverneur

neur daar over ſpreeken, daar hy terſtond naa toe ging.

Naa omtrent twee uuren, bragt hy my de zeer aangenaame tijding, dat ik door de Stad kon gaan waar't my luſte, en dewijl zijn beroep hem elders eiſchte, zoude hy my een Man zenden, welke zoo goed *Hollands*, als hy *Spaans* ſprak, om my te verſellen. Dog mijne reiſe, zeide hy, zal maar twee daagen duuren, als wanneer ik u weederom meen te zien.

Ik bedankten hem met een goed hert, verſoekende, dat ik met zijn weederkomſte, de eer van zijn aangenaam beſoek weeder mogt genieten: hy zeide dat zijn pligt en bediening te zijn. Hy bedankte my nogmaals voor het geſchonken Boekje van *Deſcartes* dat ik hem vereerd had, en vertrok naa een beleefd afſcheid.

Nu was het elf uuren voormiddag: te twaalf uuren wierden wy volgens gewoonte geſpijſt.

Met die, die de ſpijſe bragten, kwam een bedaagd Man, eerlijk gekleed, groetende my op de Zuid-landſche manier, dat is, hy leide ſijn regterhand op ſijn mond, ſijn linker voor ſijn borſt, deeſe verwiſſelende, bragt hy de regterhand voor ſijn borſt, en de linker voor ſijn mond, doen beide ſijne armen over malkander voor ſijn borſt gekruiſt,

zoo

zoo als men dat in de Ooſterſche Landen doet; en als hy hem boog, ſprak hy in goed *Hollands*, *God beware u alle, zyt welkom hier.*

Mijn hert ſprong op van vreugde, dat ik Hollands hoorde ſpreeken. Ik antwoorde, God bewaare u ook, zijt ook wellekom. Hoe! heb ik het geluk van hier ter plaatſe Hollands te hooren? Hy antwoorde, ik ben een Hollander. Hoe zijt gy dan hier gekoomen, vraagden ik?

Hy antwoorden, den *Garbon* heeft my verſogt, dat ik u de Hiſtorie, of eenige gevallen mijns leevens, ſchriftelijk wilde over handigen, ten einde gy die zoud konnen afſchryven: ziet daar is die, zoo als die in mijn jeugd heb aangeteekend, doen ik hier eerſt in de Stadt was gekoomen, en alles nog vers in mijn memorie had: met haalden hy een Papier voor uit den boeſem van ſijn rok, my dat overgeevende, om af te ſchryven, dat ik dankelijk aanvaarden, hem beloovende, dat ras te zullen verrigten, en hem dat onbeſchaadigd weer ter hand ſtellen.

Ik zoude volgens mijn verſoek, naa den eeten, met hem de Stadt gaan beſien, maar was zoo nieusgierig dit af te ſchrijven, (want ik vreeſden voor belet) dat van hem verſogt, dat my nu gelieſden te verſchoonen,

nen, tot zoo lange ik dit gedeelte van zijn leevens voorvallen in 't *Zuidland*, afgeſchreeven zoude hebben. Welk hy my toeſtond, met belofte den volgenden morgen wederom te komen. Den goeden Man naa vriendelijke weederzijdze groetingen vertrokken zijnde, gaf my tijd die af te ſchryven, welk het volgende was.

IK was een Jonge van twaalf jaaren, en kon leeſen en Schryven als ik op *Batavia* voor Jonge in Kompagnies dienſt aan-kwam, dit was in het jaar 1655. Daar drie maanden geweeſt zijnde, wierd my gelaſt om den aankomenden morgen, my met mijn kiſt te vervoegen op het Schip de *Wakende Boey*, dat na 't *Zuidland* zou zeilen, om de Schipbreukelingen van het Schip de *Goude Draak*, welk daar vergaan was, van daar te haalen, en op *Batavia* te brengen.

Wy daar komende, vonden het Wrak van 't Schip, ſchoten drie kanonſchoten tot zein dat wy daar gekomen waren, maar niemand vertoonden hem op 't ſtrand; wy niemand verneemende, voeren met de Boot en Sloep na Land, om het daar gebleven Volk van de *Goude Draak* op te zoeken, dog dat alles was vergeefs, wy vonden geen leevend menſch of dier, maar een dor Land en naakte Strand, veel doornen en kreupel-boſch.

Daar

Daar een Dag vergeefs gezogt hebbende, zeilden wy den tweeden dag de kuſt eenige uuren langs, elk glas een kanonſchoot doende, zetten weer Volk naa Land om te zoeken, maar vonden niemand, dog zaagen eenige drukkingen van bloote voeten in 't zand.

Den Derden dag zeilden wederom by 't Wrak. Settend daar wat van daan voor anker, de Boot wierd geordineerd de Strand langs te ontdekken, op hoope of zy 't Volk van de *Gonde Draak* mogten vinden: de Boot was voor eenige daagen met waater, eeten en drinken voorſien, deeſe ging van Boord de Wal langs; van haar weedervaaren weet ik niet, ook niet of zy 't Volk gevonden hebben of niet.

Voort naa 't afgaan van de Boot, wierd de Sloep naa Land geſonden, met twaalf Man om weeder te gaan zoeken, ik raakten als jonge meede in de ſloep, begeerig om ook eens op 't Land te treeden, op hoope van eenige ververſing te vinden, want ik had al eenigen tijd in het Schip als opgeſloten zonder ververſſing geweeſt, in zulk een gelegendheid verlangd elk naa land en ververſſing.

Ik gelijk een jongen, was blijde dat ik meende aan land kwam, ik dagt weinig om te zoeken naa 't Volk van de *Gonde Draak*.

't was

't was om ververſſing te doen. Wy aan land treedende, gingen landwaard in, naa giſſing wel drie uuren gaans, als wanneer wy aan een Boſch kwamen. Hier dagt ik niet anders om ververſſing of eenige vrugten te zoeken. Ik als een jonge my van 't Volk ſtille afzonderende, zonder eens te denken als ik in 't Boſch was hoe daar weder uit te komen. Ik agter aan gaande, verbergde my agter wat krupel boſch, en raakten dus boſchwaard in, en was blijde dat ons Volk my uit het geſigt was, ik ſtak een pijp tabak aan, daar meede ging ik het Boſch in; dog naa ontrent een uur zoeken geen vrugten of ververſſing vindende, wilde ik weeder keeren, en ons Volk of 't ſtrand zoeken, ik ging wel twee uuren om uit het Boſch te komen, maar ik verdwaalden hoe langer hoe meer: ik riep, ik ſchreiden: ik kreet tot heeſch wordens toe! was vol ſchrik en vrees, mijne benaudheid was onuitſpreekelijk; nu zag ik eerſt dat ik een jonge was, en jongens werk gedaan had, dat in my het alderſmertelijkſte berouw baarde. Wat zoude ik doen? ik was moede geloopen, heeſch gekreten, benaud van herten; miſmoedig van gedagten. Ik wierp my onder een Boom ter aarde, zugtende, kermende, en God biddende dat hy my wilde helpen; den avond viel,

viel, en ik raakten door vermoeidheid in ſlaap. Ontwaakende, was ik door koud, en de duiſterheid baarden in my zoodaanige ſchrik en vreeſe, dat my mijn hairen te berge reeſen, ik beefden als een blad, en het geruiſch der Boomen zoo wel als de zuiſende wind, ontſtelden my elk oogenblik, mijn beklemd gemoed was doodlijk benaud, jaa zoodaanig, dat niemand als die in de ſchrikkelijkſte doods gevaren zijn geweeſt, dat kan denken, weeten of begrijpen. Ik zugten inwendig tot God om hulpe, tot dat den dag begon op de komen, dat my vry wat verligte; ik ſtond op, wiſt niet waar te gaan, wandelden om de wermte te krijgen wat heen en weer, ſtak om de koude mijn handen in de ſak, daar in voelden ik mijn mes, tabaks-doos, vuurſlag, tondeldoos, en een Biſchuit, dit verheugden my niet weinig; dieper taſtende, vond ik een kluwentje touw met eenige hoeken, my van een Matroos in bewaring gegeven, daar ik, zoo ik op ſtrand bleef, meede viſſchen zou; dit gezegde was nu al mijn rijkdom, mijn Scheepsplunjen waren niet veel waard, gelijk elk Zeeman weet wat een Jonge op 't Schip aan heeft.

Ik peurden weer te gang om uit het Boſch te raaken, altijd roepende, ô Heere! helpt my,

my. Ik wenſchten duiſend maal dat ik een Berg mogt ontmoeten, van waar ik de Zee ontdekken kon, of een Riviere die my tot aan de Zee zoude brengen; maar hoe ik meerder zogt, hoe ik al meerder verdwaalde, niet eens om eeten of drinken denkende. Ik nam een beſluit van altijd regt uit te gaan, waar my God ook brengen wilde; dus doende, kwam ik teegen den avond, wat voor Sonnen ondergang, by een moeraſſige Poel; waater ziende, dagt ik op drinken; dat proevende, bevond het ſelve wat brak te zijn. Groef een weinig daar van daan met mijn handen een kuil, daar vers waater in kwam; ik dronk, en wierd verkwikt; het waater in de poel was drabbig, bruin, en rood-agtig, als veen-poel-waater, of daar verrotte blaaden in zijn. Hier zat ik al weer zugtende, en ſchreijende, mijn droevig weenen had geen einde! geduurig zugten ik; zeggende, og ik arme Jonge! wat zal ik doen? waar zal ik heen? ô God! helpt my!

Ik at mijn halve Beſchuit op, rookten een halve pijp Tabak, en dronk uit mijn kuil; dit alles verkwikten my kragtig. Ik bedagt my wat ik doen zoude in zulk een uitterſte nood; Menſſchen hulp ontbrak my, dies ging ik uit nood tot God; ik maakte mijn kouſſen los, viel op mijn bloo-

te knien neder, en riep tot God om hulpe, bad het Avond gebed en het Vader Onſe. Ik wierde zelf zoo beweegd onder het bidden, dat ik neer viel, en wierd flaauw en als van mijn zelve. Dit duurden tot het duiſter was; en ik moede zijnde, leide my needer, en raakte al ſchreijende in ſlaap. Ik ſliep den geheelen nagt door, en wierd wakker als de Son op was, dat my verblijde.

Nu begoſt ik op mijn behoudenis te denken; in zat by mijn waaterkuil, en verheugden my 'in 't vers waater, en dagt, dit is nog beeter als het ſtinkend waater te Scheep. Met ſcheen het my of ik aangeſtoten wierd, ik omſiende, zag niemand, en Boſch-waard in ziende, zag een zeer dikken hogen Boom, die zeer kenbaar om ſijn dikte was; opſtaande, ging daar naa toe; by den zelven komende, gaf God my in, dat ik Boomen zou teikenen, om mijn waater niet te verlieſen; ik mijn mes van leer, en ſchilden hem zoo wat of; ik maakten met mijn mes een houten beiteltjen tot het boom ſchillen, om mijn mes wat te ſpaaren. Ik maakten ook een klein houten ſchupje, en nam een brave tak die ik voor aan ſcherp ſneed, en agter aan een braven knobbel had, dit was mijn geweer. Ik wierd hoe langer hoe geruſter, en ik begon onder dien Boom, daar 't

wat

wat hoog was, een Hutje van takken op te regten; onder mijn werken kwam het my weer voor als of ik geſtoten wierd; omſiende, zag weeder niemand, maar verre van my ook zulken dikken Boom; ik laatende de begonnen hut ſtaan, ſtapten naa dien Boom toe, welke ook rondom ontbaſt hebbende, en doen weeder naa een die verder ſtond, dit zoo vervolgende, raakten wel een uir of anderhalf van den poel.

Ik zogt al voort, en dat op een linie regt uit, om metter tijd uit dit eenſaam Boſch te raaken; in 't gaan vond ik een Appel! ô Heer! wat was ik blijde. Ik zag op, en was onder een wilden Appel-boom; mijn kodde-ſpiets en ſchupje van my werpende, klom ik met groote vreugde den Boom op, at mijn buikje vol, en plukten zoo veel, die ik onder den boom in 't gras ſmeet, dat ik afkomende, mijn hoed en beide kouſſen vulde, en nog eenige liet leggen.

Ik van boom tot boom die geteikend had weder te rug, en by mijn eerſten dikken boom komende, die als op een kleine hoogte ſtond, groef ik een kuil, welke onder met blaaden beleide, daar mijn appels op ley, die weeder met blaaden dekte, en boven met ſand overſmeeten hebbende, had ik een mod-hol.

Ik ſtak eenige takken in de grond, die boven wat vlegtende, en dagt, dat mijn takken niet dekken, moet den Heemel dekken.

Nu wandelden ik naa mijn waater, dan naa mijn hut, om al wandelende te overdenken wat ik doen zou; mijn droefheid en benaudheid verminderde hand over hand.

In mijn hut ſittende, en een appel eetende, dagt ik lieve God, wat is des menſchen leeven, hoe ſwerft men van 't eene Land in 't ander om geld en goed, ik heb maar Waater en Appels, en ben nu wel te vreeden als ik die maar krijgen kan, dat ik mijn Appelen nu voor goud verruilen kon, ik zou dat waarlik niet doen.

Wanneer den avond viel, bad ik God, en lei my in mijn hut op wat takken en blaaden ter neer, ſlaapende veel geruſter als te vooren; des morgens ontwaakende, begon ik bedaarder op mijn behoud te denken, jaa zoodaanig, als of ik in 't boſch mijn leeven zou moeten einden, dat ik te vooren door al te grooten droefheid en angſt niet doen kon.

My dagt dat ik eerſt eens zou drinken, dan naa mijn appel-boom gaan, en die daar nog onder leggende appelen bergen; daar naa de boomen zoo als ik begonnen had al voort te teekenen of t' ontbaſten; en dat op

een

een regte lijn, om zoo eindelijk uit het boſch te geraaken, en agt op alle Fruit-boomen te neemen; zoo gedagt, zoo gedaan.

Ik peurden naa mijn appel-boom, met mijn kodde-ſpies gewaapend; daar komende, vulden ik mijn ſakken met die daar onder geleegen appelen; en al regt uit voortgaande, ontſchilde ik de boomen op zoodanigen verheid, dat ik die makkelijk kon ſien, nu en dan eenige vrugt-boomen vindende, die byſonder teekende, tot ik naa eenigen tijd zoo ver kwam, dat een klein ſoet Riviertje vond, waar ontrent zig ook verſcheiden en meer Vrugt-boomen vertoonden, welke ik niet en kende, maar at daar van in Godsnaam; zy bekwaamen my wel.

Nu vergat ik mijn mod-hol, Poel en Appelboom; ik volgden de Rivier, welke my naa eenigen tijd uit het Boſch geleide, tot aan een Berg, aan wiens voet een groote kom van brak Waater was, daar hem deeſe Rivier in ontlaſte, en die kom ontlaſte haar weeder door een ſmalle ſleuf in Zee, zoo als ik daar naa bevond.

Ik ruſten by deeſe kom, en ſag een Viſch ſpringen, kreeg een hoek met mijn tou, bragt die met mijn kodde-ſpies te waater, aan de hoek een ſtukje appel doende, en ving voort een goede Baars, dien ik ſchoon

maakte, en van deſſelfs ingewand weeder aanſlaande, ving ik nog vijf à ſes ſchone Baarſen, die ſchoon maakende, bried ik die aan houte ſpeeten, zy ſmaakten lekker en goed.

Mijn Tondel was weinig, des tornden ik een mouw uit mijn hembd, daar de brand in ſteekende, doofden dat tuſſchen mijn beide Schoenen uit; nu was mijn Tondel-dōos weer vol, en ik van alles klaar. Wel gegeten en gedronken hebbende, klom ik den Berg op, van wiens top ik de Zee kon zien, naar giſſing een groot uur gaans ver; dien Berg was maar een hoogen heuvel, als alleen in het vlakke land ſtaande.

Ik had wel gegeeten, als gezegt heb, en wandelden naa de Zee, op hoope of ons Schip of Volk daar nog was; maar vond niemand. De Strand dus langs wandelende, zag ik geduurig om, dat den Berg niet uit mijn geſigt raakte; ik al voortgaande, dagt my dat ik een Maſt zag agter een Duin, en met ſijn top daar boven over uitſteekende; my dagt ook dat ik voetſtappen zag, dog deeſe verdweenen weeder.

Op de Duin komende, zag ik een opgeregte Staak, daar een Tinnen plaat aan was geſpijkerd, daar de naam van de Schipper en het Schip op ſtond, daar ik meede geko-

gekomen was. Dit ontſtelden my weeder op't nieuw, en egter was my deeſe ſtaak of paal en bord, als half geſelſchap-agtig; ik was een Jongen, en kuſten de Staak verſcheiden maal met betraande oogen.

Ik ſetten my neder met de rug tegen den paal, het hoofd in de hand, en zag bedroefd te Zee-waard in. Ik rees weder op, heen en weder voorby die ſtaak wandelende, en dikwils het bord leeſende, beſloot ik de Paal met mijn handen los te graven, alzoo die in duin-ſand ſtond, om dat ik de ſpijkers daar uit dagt te krijgen; dit denkende, trad agter de ſtaak om daar naa te ſien, en zoo als ik na de ſpijkers en de paal van agteren zag, wierd ik een Briefje, en een tinnen plaatje daar boven gewaar, welke daar geſpijkerd waaren; vindende daar op, *Jongen, graaft agter deeſe Staak*; dit ontſtelden my nog meer als eerſt de ſtaak had gedaan; een koude grilling reed my door de leeden, mijn hairen reeſen my te berg, ik wierd benaud, en vreesden zeer, ik beefden, en wiſt niet waarom. Ik zetten my weer needer tegen den paal, tot dat ik bedaarde. Doen nam ik mijn kodde ſpiets, en begon te peilen in't zand, en vond iets hards, omtrent een vadem agter de ſtaak; ik trok met mijn handen aan't krabben, tot ik op een plank

kwam, en al voort arbeidende, bevond het mijn Scheeps-kiſtje te zijn. Ik riep, ô goede God! ik danke u ô Heere! helpt my dog voortaan; ik huilden van blijdſchap, en al ſchreijende arbeiden ik mijn Kiſtjen daar uit. Op het dekſel was een Preſenninge gelegt, en om de Sleutel die in 't ſlot ſtak, was doek omgewonden, om dat het zand het ſlot niet beſchaadigen zouw.

Ik ſloot met groote vreugde mijn kiſtje op, en vond het volgende op een Brief: *Jongen, alzoo wy naa neegen daagen zoekens en wagtens, nog Volk van de* Goude Draak, *nog U hebben konnen vinden, is goed gevonden te vertrekken, (alzoo 't op deeſe Kuſt kwaad leggen is) en u Kiſtjen en goed hier te begraaven, ten einde, indien gy hier koomt, u daar van te dienen. Regt boven op dit Duintjen is een kleyn paaltjen ingeſlaagen, daar onder zijn nog eenige noodzaakelijkheden voor u begraaven. Vaart wel.*

Ik viel op mijn knien; dankten God voor ſijn goedheid, en bad voor de behouden Reis van mijn Schipper en Schip. Opſtaande, ſtopten ik een volle Pijp, dat 'er nu op ſtaan kon, ik mijn Kiſt doorſiende, vond daar in dit volgende goed.

3 *Hembden*, 2 *Linnen Hembdrokken*, 2 *Linden Onderbroeken*, 4 *Daſſen*, 2 *Paar Kouſſen*, 1 *Paar*

1 *Paar Schoenen*, 1 *Laakenſe Broek en Wambais*, zijnde dit mijn landganger, 1 *Engelſche Muts*, *omtrent* 1 *Pond Tabak*, *elf Pypen*, 1 *Tinnen Kopje*, 2 *Tinnen Leepels*, 3 *Meſſen*, 8 à 10 *Veeters*, *wat Naalden en Gaaren*, 2 *Kammen*, 1 *Stoops Boutelje met wat Arak*, 12 *Vel Papier*, *wat Pennen en Inkt*, 1 *Pſalmboek*.

Ik dronk een ſoopje op mijn pijpje als een Heer. Nu wierd ik weer geruſt en vrolijk. Ik beſloot den aankomenden nagt by deeſe ſtaak te campeeren, om mijn goed te bewaaren, daar nog Menſch nog Dier was die my beroven kon; Jongens werk! Ik my beraadende, ging op de duin, en zag het paaltje, peilden daar met mijn ſpiets, op twee voet diep was het hard, ik weer aan 't krabben, dog was nauw een voet in de aarde, of vond een Schop, bloed wat was ik blijde! ik aan 't graaven, dat beeter ſpoet maakte als 't krabben met mijn handen. Ik ontdekten eerlang een Plank, en daar onder mijn Kooy, deeſe was nog met een brave Preſenninge omwonden; ik dit alles boven op hebbende, vond in 't openen den volgenden Brief.

Jongen, nadien gy moogelijk u leeven hier zult eindigen, is verſtaan u dit goed te vereeren. De Meeſter geeft u ſijn Brand-glas, om by gebrek van Tontel vuur te maaken, neevens

een ſtuk Swaavel tot Swaavel-ſtokken. Vaart wel.

Ik was yverig alles door te zien, en vond dit volgende goed; 1 *Plank*, 1 *Brave Preſenning*, *mijn Hangmat*, *Bultzak*, *Kombaars*, *Hoofdkuſſen*, 1 *Sloop*, 1 *Bijl*, 1 *Kort-roer*, 2 *Kardoeſen Kruit*, 100 *Kogels*, 1 *ſtuk Platlood*, 1 *Scheeps-houwer met ſijn riem*, 1 *vaatje Brandewijn*, 2 *Stoops Botteljes Spaanſe Wijn*, 100 *Beſchuyten*, 1 *Kooperen Pannetje van een Mingelen*, 1 *Keulſche Pot met Tabak*, *nog een Prik*, *weegende wel 2 à 3 pond*, 1 *Blaſe met Kruit*, *nog* 1 *Kardoes met Kogels*, 2 *Lijnen Vis-want*, 1 *Doosje met Hoekken*, 12 *Vuirſteenen*, 1 *bosje Swaavelſtok*, 1 *bos Pennen*, 1 *Pennemesje*, 2 *Boek Papier*, 1 *Looden Inktpot*, *met* 1 *kannetje Inkt*, *het Nieuwe Teſtament*; *de Reiſe van W. T. Bontekoe*, *en die van P. van den Broeke*, *nog een rond Spiegeltje in een blikken doosje.*

Nu veranderden ik van voorneemen om by de Staak te blijven. De Weg van de Berg of heuvel tot hier toe, had ik als een winkelhaak gegaan, dat nu regt toe regt aan veel naader was; dies dagt ik dus mijn weg te neemen.

Ik maakten mijn Kiſt leedig, die weer vullende met de Beſchuit, Buſſekruit, Tabak, Papier, Boeken &c. Ik trok drie Hem-

Digitized by Google

Hemden aan, met nog een onderkleed, en hong de Houwer op de zijd, de Bijl en Schop op de nek, en twee Boutteljes met een tou om den hals; dus ging ik naa mijn Rivier toe; en alzoo het warm was, ſweeten ik niet weinig, dat ik met een friſſen dronk weer herſtelde. Terwijl als ik ruſten, dagt ik wat ik doen zou; ik groef een groot gat op een hoogte, dat beſtrooiden ik onder in met blaaden, daar takken over heen ley, daar op bergden ik mijn goed, dit dekten ik met takken en zooden; des agter-middags haalden ik mijn kooije, met het roer, een blaaſe met buſſe-kruit, kogels en byſchuit in mijn zak.

By de Rivier komende, ſloeg op de hoogte by mijn Kelder, vier paaltjes in de grond, daar mijn hangmat aan vaſt maakten. Ik deed nog een togt, haalden de preſenninge, bouttelje met arak, vis-wand, en hoekken, met wat kogels; by mijn kooy koomende, ſliep ik geruſt, tot den dag aan kwam; deeſen dag kreeg ik al mijn goed by de rivier; nu was ik een rijk man! Ik kreeg, pen, papier, en inkt, en ſchreef dit voorgaande op. Ik ſprak een Gebedt, zong een Pſalm zoo goed als ik kon.

Nu moeſt ik een goede plaats voor mijn hut zoeken; rondom ziende, zag niet verre

van

van my een braven hoogen en groenen heuvel, digt aan de rivier ; ik ging derwaarts, die beſiende, behaagden my wel. Mijn Bijl en Schop gehaald hebbende, kapten ik zoo veele groote en kleine takken, als ruim noodig had; die in de grond graavende en ſteekende, boven en rondom door een vlegtende, zoo digt als mogelijk was, en maakten in korten tijd een digte hut. Die dus verre voltooid hebbende, haalden ik mijn Wand, dat ik in de zoute kom geſet had, op, waar aan verſcheiden Baarſen waaren; hier van kookten ik in mijn Pannetje. Wel gegeeten, en een koelen dronk genomen hebbende, haalden ik mijn hangmat in mijn hut, die wel ophangende, bragt ik daar mijn kooy in, met mijn meeſte goed.

Nu wilde ik de Kom eens aan deeſe zijde omwandelen, en zien wat daar te doen was. Daar de rivier in de kom valt is 't waater zeer rood, als ook de ſtrand daar ik groef, was het als leem, kleeverig en glad ; ik ſmeet een ſchop vol wat ver op 't land, om te zien wat het was, een quartier-uur voortgaande, vond een roode klippige oever, met veele kuilen; dit duurden wel een groot quartier, als ik weerom wandelde, om de roode leem te onderſoeken, die wat dun uitbreidende, ging naa mijn hut; ook haalden ik wat vrug-

ten.

ten. My ſchoot in, dat indien de Leem goed was, ik een ſchoone Hut zou konnen bouwen. Naa de leem gaande, bevond ik dat die droog, herd en ſterk waar, daar over ik my zeer verblijde.

By mijn hut komende, practiſeerden onder een pijp tabak wat my te doen ſtond. Ik hieu een party dikke en ſteevige Takken, die van alle zijd-takken gekort hebbende, groef die vry diep en digt by malkander in de grond, als een ronde kring; zijnde dit rond agtien van mijn voeten wijt, dit begon ik van onder op te vlegten, als een Boeren-tuin, en alzoo ik daar aan byna geduurig arbeide, had ik dit in weinig daagen zoo hoog, als van de grond maaken kon. Niet hooger konnende koomen, moeſt ik een ladder maaken, waar toe twee brave regte takken bereide, elk lang negen van mijne voeten. Maar alzoo geen boor nog beitel had, moeſt ik met mijn mes de gaten maaken, 't welk my zoo hard viel, dat blaren in mijn handen kreeg, mijn arbeid moeſt ſtaaken, en ligter werk doen, of ſtilzitten.

De deur of ingang van mijn Hut, had ik vijf van mijn voeten hoog, en derdehalf breed gemaakt; hier toe wilde ik een deur vlegten, daar meede beſig zijnde, ſchoot my in, dat ik in 't Vaderland wel vierkante

Vogel-

Vogelkooitjes van willige Teenen gemaakt had. Ik liet de deur ſtaan, en begon te arbeiden aan een Boodem van anderhalf voet vierkant; deeſe aan de zijd ook anderhalf voet optuinende, had ik een mand, en die omkeerende, een ſtoel, koſtelijk huis-raad! Ik hier meede naa de leem-ſtrand, ſmeerde mijn mand van buiten met de leem, die in de Son droogende, beſprengden die met een groene tak met waater, dan de reeten met de hand digt ſtrijkende, wierd mijn mande zoo digt en hard, als of ſy met roode ſteen omtrokken was, dat my niet weinig verblijden; nu kon ik kiſten voor mijn goed maaken, en wat ik van nooden had.

Dit deed my denken, dat ik terſtond weer begon te vlegten nog twee zoodaanige korven; deeſe veerdig hebbende, hakten ik een ſteevig hout, een vadem lang, aan elk eind een touw, bond de manden daar aan, die had ik als een melk-juk; hier haalden ik nu leem meede naa de hut. In de hut eenige kijkgaaten geſneeden hebbende, tijden ik aan't ſmeeren, ſprengen en ſtrijken, en kreeg mijn hut in drie daagen vijf voeten hoog, beſmeerd, glad en droog, en was zoo vaſt en hard als of ſy van roode ſteen gebakken was.

Mijn handen weeder herſtelt zijnde, vat-

ten

ten ik mijn leer weeder aan, windende linnen om mijn mes, en wat langſaam werkende, kreeg daar vijf ſporten of treeden in; door behulp van deeſe, tuinden ik mijn hut boven toe, laatende daar boven in een gat een voet groot, zoo voor lugt als rook, dat ik met een dekſel kon ſluiten en ooponen. Mijn dak beſtreeken en droog geworden zijnde, meenden ik een Kaſteel te bezitten. Voorts maakten ik verſcheiden manden, die als mijn hut met roode leem bekleedende, zoo tot berging van mijn goed, als om winter proviſie in te doen.

Ook bouwden ik nog een ſchoone vierkante hut by den mijnen aan, die vijftien voeten elke zijde vierkant was; een ſchoon en ſterk gebouw, hebbende boven een gat als mijn ander, en beneeden kijkgaaten. Nu was ik al Heer van twee Kaſteelen, daags ſchreef ik mijn doen aan, en door 't dikwijls leeſen, kon ik dat al van buiten.

Op een tijd wat vrugten willende haalen, zag een braven heuvel als met handen gemaakt, deeſe was rondom beſet boom aan boom in de ronte, en een boom in 't midden; ik kon deeſe van mijn hut zien, maar had daar nooit aan gedagt, dit was vier honderd treeden van mijn huis. Ik my bedenkende, haalden mijn bijl, en kapten drie

boomen

boomen twee voeten boven de grond af, daar binnen treedende, kon niet anders zien of dit was daar zoo gepoot; mijn leer haalende, kapten ik de boomen in 't ronde af, laatende de ſtammen tien voeten hoog, den middelſten ſtam liet ik twintig voeten lang, hem berovende van alle ſijne takken, en haar alle aan de grond ontbaſtende.

Deeſe Boomen waaren in de rondte agtien en twintig duimen dik; hier dagt ik een Fortres te bouwen! ging daar daags voor tijdverdrijf aan tuinen, met dikke takken, die ik met een ſtaak op een ſloeg. Dit Kaſteel wierd naa eenigen tijd volmaakt op het dak naa, dat 'er ook naa verloop van tijd meede op kwam; mijn deur was twee en een half voet vierkant, twee voeten van de grond; hier haalde ik mijn vaatjen Brandewijn, en een blaas vol Buskruit, mijn halve Beſchuiten, wat Kogels &c. Op 't laaſt ging ik daar met mijn Kooy en meeſte goed woonen, begraavende het overige in mijn andere Huiſen, daar 't wel bewaard was.

Ik had ook al een geheele ſteene mand vol zout gewonnen in de kuilen van de roode rots, aan het einde van de zoute kom. Ook had ik al een brave party gedroogde Viſch gemaakt. Ik had ook veele korven van buiten en binnen met roode leem bekleed,

kleed, en dekſels daar op, gevlogten Taafels, Stoelen, en Bedſteede; mijn leeven was nu geheel geruſt.

Ik wiſt van geen daagen, weeken, maanden, nog jaaren. Ook wiſt ik niet hoe lang ik daar geweeſt had.

Naa een langen tijd, als ik geruſt ſliep in 't midden van een duiſtere nagt, hoorden ik een vreeslijk gebrul, verwerd door malkander, dat my wakker maakte; dog ik bleef geruſt, alzoo my niemand, nog Menſch, nog Dier, in mijn Fortres kon beſchadigen. Egter maakten ik vuur, dat ras gedaan was, alzoo altijd een goed deel zeer drooge takken, en ook gekloofd grof hout had; mijn deur was geſlooten, en mijn kijkgaaten toegeſtopt.

Mijn Geweer klaar gemaakt hebbende, leide wat hout aan, en ging weer te kooy. Den dag komende, was ik nieuſgierig te weeten wat 'er was; mijn kijkgaaten openende, zag ik ſeeven ſwarte Stieren, die ſcheenen als gevogten te hebben, alzoo 'er twee à drie onder waaren die bloeden. Eene na mijn Kaſteel komende, kwam op twaalf of veertien treeden by my, ſtil ſtaande, en ziende naa mijn ſort; ik leide mijn roer uit een kijkgat, en ſchoot hem regt in ſijn ſterre, dat hy needer plofte, en terſtond weer

laadende, maakten my gereed of 'er meer kwamen, maar de andere vertrokken weer Boſchwaard in. Dit wat het eerſte Wild dat ik gezien had.

Ik naa hem toe, met ſchop, houwer, en mes; hy lag op zy, ik konde hem niet op ſijn rug krijgen, dog groef een greb agter hem, daar hy ontrent op ſijn rug kwam in te glijen. Ik hieuw met de Bijl de ſtrot af, daar hy dapper uit bloede, hem optornende, was hy zeer vet; en haalden uit mijn ander huis een teenen taafel, daar het vet op leide, dat zeer veel, en meer dan honderd pond was; ik teeg ſtrak aan 't ſmelten met mijn kooperen pan, en kreeg twee brave geleemde manden vol vet, als ook drie manden vol van het beſte Vlees, dat ik zouten, de blaas die blies ik op, de dermen reinigden ik aan de kom, eenige droogden ik, andere vulden ik met gezouten vlees en vet, daar van eenige in de rook, en andere in de lugt droogende; ſijn hoorens ſloeg ik af, die drogende en ſchrapende, waren goede beekers.

Ik kookten en braaden van hem, tot hy begon te ruiken, doen maakten ik een diepe groote kuil, laatende hem daar in glijden, hem wat met hef-boomen helpende, en met aarde bedekkende, en dankte God voor

voor ſijn goedheid. Veelmaalen op elken dag, zag ik met vreugde naa mijn koſt. Mijn Brandewijn nog Wijn had ik niet aangeroerd, ik bewaarden die voor een zieken dag, egter kreeg ik luſt, en moſt eens proeven, nam op een morgen wat Brandewijn: des middags wat Vlees eetende, nam mijn half tinnen kopje vol Spaanſche Wijn daar toe; my dagt of ik met Goden ter Bruiloſt ging! daar meede was het tap toe, voor een langen tijd.

Nu was mijn daagelijks werk, Zout maaken, Viſſchen vangen, die kooken, braaden, en droogen; Kiſten en Manden te maaken van veel 'erley groote en fatſoen, die van binnen en buiten met leem digt te ſtrijken, en dan te droogen, hout te hakken en te droogen, waar van altijd een hut vol in voorraad had, nevens nog een groote mijt of ſtaapel; ook had ik een brave mand vol gedroogd ſchraapſel van hout, dat vliegens met een brand-glas vuur vatte.

Dit was nu alles wel, ik leefden dus vrolijk en geruſt in mijn eenſaamheid. Had ook een goede hut geboud aan de kom op de leemſtrand, waar in zijnde, kon viſſchen, ſlaapen en kooken; dit was een plaiſierig ding. Ik had ook een hut geboud op den heuvel of berg, maar die beleemden ik niet om de

groote moeite; dog ik maakten in mijn fortres een leemen vloer, welke glad en ſuiver opdroogde, dat braaf was, maar te koud voor mijn bloote voeten; ik was bloots voets, om mijn ſchoenen en kouſſen te ſpaaren, en was bynaa naakt, om mijn goed te bewaaren, mijn hembden en kleeren wierden oud, en my ook te klein, als ik een onderkleed aan trok, liet ik mijn hembd uit, niemand kon ſijn goed meerder ſpaaren en bewaaren dan ik; egter moeſt ik eerſt van mijn hangmat, doen van mijn bultzak my kleeden, en ſliep op drooge blaaden in een gevlogten bedſteede, dat heel goed was.

De kom verſchafte my Viſch na begeeren, gedroogde Viſch was mijn Brood, die at ik tot het gezooden of gebraaden, en bekwam my zeer wel; nu en dan ſchoot ik een wilden Stier; ik bouden hutten in overvloed uit tijdverdrijf, en had nu al dertien; nevens een gallery aan de kom. Mijn Baard begon uit te botten, een vaſt teeken dat ik hier al lang gewoond had; dog ik was altijd vrolijk en gezond.

Eens op een tijd willende zien waar de Rivier van daan kwam, nam mijn roer en houwer meede, naa een uur gaans naa giſſing, zag als een heel moeras byſijden de rivier vol Bieſen ſtaan, en veele bieſen langs

de

de kant; dit kwam my wel, een goede reſt bieſen geſneeden hebbende, ſpreiden die van een om te droogen, ſneed voorts een bos, nam die meede om lamp-pit te maaken, alzoo veel Vet in voorraad had, want nu en dan ſchoot ik een wilde Stier.

Lamp-pit hebbende, maakten ik een looden lamp, als Matroos te Scheep doet; nu branden ik des nagts ligt, dat my groote vreugd was. Naa eenige daagen haalden ik verſcheiden dragten drooge Bieſen, weer andere ſnijdende en te droogen leggende, verſaamelde alzoo een geheele hut vol; hier maakten ik matten van, om op mijn blaaden te leggen, dat uit de kunſt was; en maakten ook deekens om over te dekken zoo veel begeerde; eindelijk, ik kleeden my in bieſen, wat kan de armoed niet verſinnen! En nu deed ik bynaa niet als matten te maaken van bieſen, zoo grooten als kleinen van alderhande fatſoen.

Dus leefden ik een geruimen tijd wel te vreeden. De vloer van mijn fortres had ik nu met bieſen matten beleid; ik had ook wel agt à tien Stieren-vellen gedroogd, zoo groot als die konde afvillen, deeſe waaren goed tot ſchoenen, kouſſen, &c.

Nu was ik geheel bekend in 't Boſch, en wiſt Sonnen op-en needergang wel waar te

neemen ; aan Sonnen opgang was de Zee, teegen over de Rivier was de Son middaags, aan Sonnen ondergang was het Boſch en Land.

Eens op een tijd begon het uitter Zee helder op te blaaſen , dat hand over hand toenam, met donder en blixem , dat het boſch ſcheen om te waaijen , het ſtormden zoo vervaarlijk , met reegen en felle donderſlaagen, dat ik, alhoewel in mijn Kaſteel zijnde, geheel benaud wierd, en van ſchrik my niet wiſt te bergen ; jaa Boomen wierden uitgerukt, de Wind gaf zomtijts ſlaagen of het donder-ſlaagen waaren; dit duurden wel twee daagen en nagten, als wanneer het bedaarden.

Ik zag de Lugt nog ſterk trekken, ging op den Berg in mijn uitkijk, de Zee ſchoot nog zéer hol ; en weer afkomende , ging wat Viſch vangen , onder het viſſchen begon de wind weer hand over hand aan te haalen.

Met een mande met Viſch naa mijn fortres gaande, begon het als vooren hoe langer hoe herder te ſtormen. Het was nu volle Maan, de Wolken ſcheenen over de Maan te vliegen ; ik zat in ly van mijn Kaſteel, alzoo het droog weer was. De Maan wierde al langſaam duiſter, even als een Eclips, dat

dat my verſchrikte en in mijn huis deed gaan; mijn lamp brande, en ik ging, naa dat wat vuur aangelegt had, te kooy, dog kon niet ſlaapen, maar was vol ſchrik en vreeſe.

Dag wordende, zag het waater in Zee zeer verbolgen en hoog, de wind bedaarden; ik ging weer naa den Berg, om de ongeſtuime Zee eens te beſien, maar vond mijn Hut niet, deeſe was op de grond afgebrooken, en al mijn tuinen en vlegtingen waaren weg, die ook nooid weeder geſien heb, dat my daar naa een ander deed bouwen.

Ik Viſten weeder, en kookten die by de kom; wel gegeeten hebbende, wilde ik na de ſtukken van mijn Hut den Uitkijk op den Berg zoeken; boven komende, zag eenige ſwarte dingen in Zee, dog kon die niet bekennen. Ik had een halve ontſteltenis van den vorigen Storm gehad, en voelde my niet wel, nam wat Brandewijn tot mijn verkwikking, welke uit mijn Fortres haalde, daar die ook dronk, dat my kragtig ſterkten. Doen ging ik naa 't ſtrand; de wind was nog ſterk uit Zee, en maakten uitneemend hoog waater.

Ik zag een Sloep regt naa ſtrand drijven, haalden ſtrak mijn Vis-touw, en trok mijn bieſen rok uit, doen nam ik hem waar; hier was een vlakke ſtrand, en by gevolg geen

branding. Ik kreeg de Sloep vat, en ſleepten die al zagjes in de ſleuf of uitgang van de kom, wel een half quartier binnenwaarts; de Sloep had geen Riemen, maar voor in lag een Dreg met een Tou, die ik aan land vaſt maakte. Ik was bynaa afgemat om de Sloep van land te houden, dog had hem nu vaſt.

Ik ging na mijn Kaſteel, maakten vuur, warmden my, en nam een half kopje Spaanſche Wijn, dat my weer kragten byzette. Weeder aan ſtrand komende, zag veele Vaten, Kiſten, en Pakken aan komen drijven, waar van eenige al vaſt zaaten op 't ſtrand; een waar teeken dat in den vorigen Storm een Schip hier ontrent gebleeven ofte vergaan was; ik haalden knap mijn bijl, ſloeg eenige Kiſten op, en vond daar in Hembden, Plunjen, Tabak &c. zoo als Matroos of Soldaat gewend is meede te neemen; de meeſte waaren van binnen nog droog. Ik plunderden zoo veel ik konde, brengende voort een dragt à vier in mijn kaſteel; dat nat was droogden ik. Mijn blijdſchap kon ik niet uitdrukken, en kan ook niemand weeten of denken, als zulke die in de alderuitterſte armoed geweeſt zijn.

Eenige Kiſten was geen of zeer weinig waater in gekomen, uit die trok ik voort een

een hembd en plunjen aan, meenden waarlijk zoo rijk te zijn als een groot Koning; vond ook eenige Beſchuiten, die nuttigde met wat Spaanſche wijn, 't welk my weer ſterk maakte.

Naa 't Strand gaande om meer te haalen, zag ik een gants Agter-Schip aan koomen drijven, met nog veele Tonnen, Kiſten, Boſſen Stokvis, Planken &c. Nu wierd ik verblijd, hoopende dat daar in nog een leevend Menſch zouw zijn tot mijn gezelſchap. Dit dreef zoo ver op ſtrand tot het vaſt bleef zitten, als ook veele goed, zoo genoemd heb. Het was nu by uitneementheid hoog waater als dit goed op ſtrand aan kwam; de wind bedaarende, en 't waater vallende, zat het Wrak zoo hoog en droog, dat daar niet in konde komen, maar liep daar rondom, roepende en ſchreeuwende, of daar Volk in waar; dog niemand gaf antwoord.

Ik het met aandagt rondom beſiende, zag dat het geheele Stuur-boord aan ſtukken was, de beſaans-roede lag dwers over 't ſchip, en de beſaans-ſchoot, hing over bakboord, daar het geheele Wrak over helde; ik kreeg het tou vat, en klom teegen 't Wrak op; ik vond niemand, ik zogt onder en boven ik kwam in de Hut, daar ſes Kiſten, en drie Kelders vond, met een groote Engel-

ſche Dog, welke my ſiende kwiſpelſteerte, en mijn hand lekten; op 't halve dek was een groote Keulſche pot met water; aan bak-boord onder het halve dek, twee Stukken die uit haar Poorten keeken, en een Stuk met ſijn ropaard omgevallen, van ſtuurboord daar tegen aan gerold, de kajuyt had vier venſters, de glaſen waren weinig beſchadigd, de Kapiteins kooy nog geheel in weſen.

Ik dit geſien hebbende, wiſt niet wat te doen; wat gepractiſeert hebbende, haalde al 't loopende wand van de beſaans-maſt, en hakten de beſaans hoofd-touwen boven onder de mars-zaaling af, die buyten boord vallende, raakten by naa grond; hier kon ik met mijn gemaakte leer gemakkelijk by. Ik al weer na beneden, dan booven, roepende of 'er geen Menſchen waren; dog kwam nog hoorden niemand.

Onder 't halve dek herom ſoekende, zag ik de Timmermans-kiſt open, daar in was zaag, hamers, bylen, beitels, ſchaaven, booren &c. Ik met bijl, haamer, breekyſer &c. weer na de hut, daar tien koyen in waren, en in de koyen waren nog drie kelders. Ik ſmeet twee Bultſakken, twee Dekens, en vier hooft-kuſſens over boord, om naa mijn Kaſteel te brengen, ik opende een

Stuur-

Stuurmans kiſt, vond daar in twaalf goede Hemden, getekend H. G. met drie pak onder-kleeren en een Landganger, een Kaas, Tabak, Pijpen, Zee-Atlas &c. Ik ſmeet de Hemden en Plunjen ook over boord, en daalden langs de beſaans hoofd-touwen af, om dat alles te bergen.

Den grooten Engelſchen Hond, kreet my naa, en wilde van boven ſpringen; dit bewoog my weer naa boven te komen; ik bond hem de bek toe, en liet hem met de beſaans-ſchoot na beneden, daar ik hem volgde; deſen Hond was grof en ſterk, en ik gebruikten hem tot mijn Laſtdrager. By hem komende nam ik zoo veel als draagen kon na mijn Kaſteel; hier wat ruſtende, en den Hond wat gekookte Vis gevende, met wat water, bewees my dat beeſt hoe langer hoe meerder vriendſchap.

Den Avond viel, ik was vermoeid, dog ging met mijn *Drager*, (zoo noemden ik mijn Hond) naa de rivier, en deed hem drinken; ik had daar een party gekookte Vis, die hy op at Wy weeder na mijn Kaſteel gaande, en daar komende, ſneed hem van een drooge Stieren huid een Vel over zijn lijf; ik nam twee ongeleemde manden van anderhalf voet, ook van een voet, die met twee touwen aan een hegtende, dit was ſijn gereedſchap, om te dragen. Ik

Ik maakten vuur, kookten en braaden Vis, at met mijn *Draager* ons buyken vol, wy ſliepen geruſt. Des morgens met den dag ging met *Draager* naa't Wrak, zetten hem zijn manden en vel af; boven koomende, ſloeg ik de kiſten op een ry open, vond kleeren, Linnen, Tabak, Koopmanſchap, Beſchuit, Kaaſen &c. In eene kelder ſtak een ſleutel in, daar ik wel vier meede op maakte, die alle vol Brandewijn waren; ik wierp weder linnen, wollen, en wat my diende over boord, en beſteeden dien dag, met ons beiden te draagen, wel eetende en wel drinkende. Het Wrak ſat als ſchuins op de agterſte bil van bak-boord, en was beneden nog vol water. Ik bergden al wat ik kon, niets mishaagden my, in elk van mijn hutten kwam vry wat goed.

Ik maakten nog twee langagtige manden voor *Draager*. De kelders liet ik met de bezaans-ſchoot af; ik droeg linnen en wollen, en *Draager* elke reis ſes ſtoops fleſſen; dus kreeg ik haaſt de ſeeven kelders over. De leedige kiſten kon ik ook als de kelders aflaaten, maar kon die niet voortkrijgen, tot my inviel, dat een zaag had, ik zaagden vier blokken van een gaven ronden Boom, maakende daar van vier raaden, die onder een langwerpig vierkant vaſt maakende, toen had

had ik een wagen. Trekgereedſchap maakten ik voor *Drager*, welke de waagen met een kiſt makkelijk kon trekken als ik wat aanſchoof. Dus kreeg ik in weinig tijd veel groote en kleine kiſten, eenige boſſen Stok-vis, met veel'erley goed.

Hier naa de Kajuit viſiteerende, vond vier kleine tonnetjes fijne Beſchuit, elk tonnetje als een biervierendeel, Kannen, Glaſen, twee Silveren Beekers, Bouteljes met Wijn, Bier, Oli, Azijn, de Kooy met ſijn Gordijnen, Stoelen, Banken, Lampen, Kandelaars, een kiſt met Kaarſſen &c.

Hier bleef het nog niet by, wy wierden hoe langer hoe rijker, de Konſtapels-kaamer had ik nog niet geviſiteert; daar koomende, vond zeer veele Kooijen en Kiſten, veele Kardoeſen in haar kookers, twee hoorne Lantaarens, en twee kelders met Brandewijn.

Ik dorſt naa beneeden in de Kruit-kaamer niet gaan, uit vreeſe voor 't waater. De beide kelders en fleſſen afgelaaten hebbende, bragt die naa mijn Kaſteel. Voorts reſolveerden ik om onder in de Konſtaapelskaamer een gat te houwen, ten einde het waater hem daar door ontlaſten zou, en nam een avangaar of groote kruisboor, en boorden daar door; daar geen waater uit kwam, dat

dat my verwonderde; boorden even voor de Kruit-kaamer, daar terſtond waater kreeg; ik weer in 't Wrak, ſtak een lantaarne aan, ging doen in de Kruit-kaamer, die ongeſchonden, gaaf, en droog bevond, daar braaf Kruit, en ook Kardoes-papier in was.

Aan de andere zijde was de Brood kaamer, zoo droog als kurk; hier vond ik voor my en *Draager*, meer Brood als voor zes jaaren van nooden had. Daar by veel Leidſche en Soetemelks-kaaſen, vier-en-twintig Kelders, elk met ſijn Sleutels, twee toegemaakte Tonnen zonder ſpontgaaten, daar Booter in was.

Dit bezigtigt hebbende, bragt wat Beſchuit en Kaas boven, dat aflaatende, naa mijn Kaſteel bragt; en met *Draager* wat gegeeten hebbende, tyden wy weeder naa 't Wrak. Het waater zig ontlaſt hebbende, zag in de veertig ronde Potten, boven met kalk toegemaakt; ik kenden die niet, eene open doende, was die vol Boom-olie, hier van moeſten voort een party na mijn Fort; daar had ik nu Brood, Kaas, Oly, Brandewijn, en voorts al wat ik wenſchen kon. Nu moeſt ik de Vaaten viſiteeren die op ſtrand geſpoeld waaren, ging met mijn boor en eenige ſwikjes of bosjes daar naa toe. Hier vond ik drie vaaten Mom, een vat Azijn, drie

vaa-

vaaten Franſche, en drie vaaten Rinſche Wijn; ik dronk eens, en dagt wat my te doen ſtond. Voortrollen kon ik niet, ik had by de Oly-potten nog ſes kelders Brandewijn gevonden, die weg goot, om dat meer Brandewijn had als begeerde; deeſe kelders aan de rivier gebragt, en ſchoon geſpoeld hebbende, tapten ik 'er vier vol Mom, en twee met Franſche Wijn.

Ik had ook drie leedige ankers in de Hut gevonden, twee vulden ik ook met Franſche Wijn, alzoo die liever dronk als Rinſche, deeſe voerden wy ook naa mijn wijnhut; een met Wijn-azijn vullende, bragt ik in mijn Kaſteel, daar ook een kelder Brandewijn wech goot, en haalden die vol Franſche Wijn.

Ik goot zoo veel Brandewijn wech, dat ik een oxhoofd Franſe wijn af tapten, dat naa de rivier rollende, ſpoelden dat ſchoon, ley dat onder een digte ſchaaduwe van een Boom, daar geen Son kon by koomen; hier in bragt ik een ander vat in over, t'elkens een Ankerskelder vol tappende, kon *Draager* die gemakkelijk trekken; dus kreeg ik al de Wijn, Mom, en Azijn over, tot onder de Boomen, daar die nog met Takken wel dekkende.

Ik bragt vier kelders Brandewijn weer uit mijn

mijn Kaſteel in de Brandewijns-hut, al waar nu vier-en-twintig kelders Brandewijn had, op en by malkander ſtaan. Ik had in de Brood-hut ſeſtien Kiſten met Beſchuit, en drie vierendeels vaaten met fijne Beſchuit. Ik had in de Kaas-hut veertien Leidſe en ſeeven-en-twintig oude Soetemelks-kaaſen. Ik had in de Oly-hut vier-en-veertig ronde potten Olye. Ik had in de Kruit-hut agten-dartig Kardoeſen in hare kookers, en ſes geleemde Kiſten vol gevulde Kardoeſen. Ik had daar ook in ſeſtien riem Kardoes-papier. Ik had in de Bies-hut veele boſſen gedroogde Bieſen. Ik had in de Hout-hut, droge Ryſen, en gekloofd Hout, met nog een groote ſtapel daar by. Ik had in de Sout-hut ſes beleemde Kiſten met Sout, daar by ſes boſſen Stok-vis die weder gedroogd had.

Voorts een hut vol Kooyen en Plunjen, en in mijn Kaſteel een braave kooy met al wat daar toe behoord, twee kelders Brandewijn, een kelder Rinſe, en een kelder Franſe Wijn; een kelder Mom, en een kelder Wijn-azijn: noch een anker Franſe wijn, een vierendeels vat met fijne Beſchuit, een Kiſt met Scheeps-beſchuit, een kiſt Kaarſen, een Teekeetel, met een doſijn Kopjes en Schoteltjes, Tee, Koffi-boonen, en een reſt Zaaly, dit alle haalden ik uit de Brood-kelder, met drie nieu-

we

we Keetels, Linnen en Wollen zat, Tabak, Pijpen, en alles.

Nu had ik een Konings leeven, en daar by ook geſelſchap aan mijn Hond.

Op een tijd een brave Snaphaan krijgende, (want ik had'er nu ſes) ging voor plaiſier in 't Boſch, om te zien of ik ook een Stier bekoomen kon; ontrent een half uur gewandeld hebbende, zag van verre een uitneemenden grooten Vogel, die op een hogen boom zat; ik bekroop hem zoo naa als mogelijk was; ſtaande nu agter een dikke Boom, en mijn roer over een tak leggende, ſchoot hem regt in de Borſt, dat hy dood om laag kwam, hy viel zoo ſwaar als een groot Schaap. Het was een wonderlijken grooten en ſchonen Vogel, ſijn lighaam was zoo groot als een Kaſuaris, welke ik op Batavia geſien had. Hy was te groot om te draagen; dies haalden ik mijn waagen, en *Draager* moeſt in 't ſpan; ik hadde agter aan de waagen een leuning, als aan een ſleede gemaakt, om aan te ſchuiven. Een bijl met wat touw op de waagen gelegt hebbende, toogen wy te veld, en vonden hem; ik ley hem op de waagen, en bragten hem naa 't Kaſteel, daar hem met aandagt bezag. Sijn nebbe was krom als een Arends bek, maar bloed rood; ſijn hoofd en borſt was

goud geel; op zijn hoofd had hy een zeer ſchoone roode kuive; ſijn nek tot aan de rug, was groen en blaau, als zommige Vaderlandſe tamme Eenden; ſijn rug was git ſwart; ſijn vleugels waaren bloed rood, als de beste Papegais-veeren, en zoo ook ſijn ſteert; ſijn beenen waaren zeer grof en ſwart, daar aan zeer dikke en roode kromme klauwen; ſijn vleugels waaren by uitneementheid groot, de ſchaften waaren meer als eens zoo dik als Swaane ſchaften. Ik ſneed hem ſijn pooten, vleugels, en hals af, die liet droogen; ſijn lighaam afvillende, bevond dat zeer vet en blank; hem opſnijdende, was onbedenkelijk vet van binnen, 't welk niet ſterk, maar zeer zoet was. Ik kookten en braaden van hem verſcheide daagen, ik en *Draager* ſmulden daar lekkertjes van, tot hy op was. Naa eenigen tijd bragt ik de Sloep in de Kom, maakende eenige Riemen van 't waagenſchot dat ik uit de Kajuit en uit de Hut brak; want al de kooijen in de hut, het beſchot en kaſtjes in de Kajuit had ik afgebrooken. Nu roeiden ik ſomtijts voor plaiſier in de kom om daar te viſſchen. Ik had de peil-lijn en 't lood uit het Wrak gekreegen, en willende de kom eens peilen, vond ik die een kanon-ſchoot van land, wel vijftig vaademen diep. Ik hadde drie groote

hoeken

hoeken met kettings, daar men Heyen meede vangt, gevonden; hier meede om vermaak in de kom viſſende, bond een brave ſtaak aan de lijn tot mijn vlot, met nog een goed ſtel-hout: de hoek met een ſtuk vlees te grond laatende, had voort zoo ſterke beet, dat mijn vlotten onder gingen als lood; ik vierden mijn lijn, en zoetjes naa land roeijende, daar de Sloep vaſt gelegt hebbende, haalden al zoetjes op, en kreeg het vlot te zien, dat weer om laag getrokken wierd, wanneer mijn lijn weer vierde; dit duurden wel bynaa vier uuren, dat ik nu ophaalde, en dan vierde, tot den Viſch vermocid zijnde, hem aan ſtrand liet leiden.

Mijn lijn had ik over een dikke Boomtak, welke boven 't waater was, geleid; hier over haalden ik hem op; zoo haaſt een zeer groote kop boven zag, die zeer monſtereus was, ſparde hy zoo een vervaarlijken bek op, dat ik door ſchrik in mijn hut liep; uitziende, teeg hy zagt naa de grond, de lijn zagtjes naatrekkende; ik maakten de lijn klaar, en vierden al uit, maakten hem dus moede, en trok hem weer zoetjes tot digt aan de ſtrand, tot op twee voet naa boven 't waater, daar hem aandagtelijk bezag. Hy was plat, en wel zoo groot als een zeer groote taafel, geleek wel naa een Rog,

was bruin van koleur; ik nam een houwer en ſneed de lijn by de ketting af; dus zetten hy 't weer naa beneeden, en kwam nooit weeder te voorſchijn; ik dagt zeer dikwijls op hem, maar heb nooit voor of naa dien tijd zoo een monſter weer geſien.

Nog eens op een tijd op den berg de *Vitkijk* zijnde, zag zeer veele groote ſwarte Vogels in de ſleuf of goote, waar door de kom haar in Zee ontlaſte; ik laaden ſtraks twee roers, en derwaarts gaande, ſchoot in twee ſchooten, vijf van de gezeide Vogels, zoo digt laagen ſy by een; en een krijgende, zag ik dat het ſwarte Swaanen waaren; zy dreeven met de vloed naa de kom; ik haalden mijn ſloep, kreeg de overige doode, bragt die in een hut, plukten en bewaarden de veeren; het vet was goed in de lamp; vier zouten ik, die in de rook droogde. In al mijn tijd waaren hier zoodaanige Vogels niet geweeſt, ik ſchoot 'er veele om het vet, en de veeren, waar meede vier bultzakken vulde. Naa eenigen tijd vertrokken zy, en kwamen niet weer.

Nu leefden ik en mijn *Draager* zoo wy begeerden. Maar de Weereld en al dat daar in is en op is, is de verandering onderworpen. Dus een geruime tijd, zeer geruſt en vrolijk met mijn hond leevende; weinig meer

op

op't Vaderland of't Schip denkende; was ik op een tijd op den Berg de *Uit-kyk*, met een Verre-kijker wat rondom ziende, ontdekten ik eenige Menſchen by de Staak, dat my in vreeſe en hoope bragt, niet weetende of het goed of kwaad, geluk of ongeluk voor my zoude brengen.

My in mijn Kaſteel begeevende, laaden ik mijn zes roers, mijn deur en kijkgaaten ſtoppende, behalven eene naa de ſtrand. *Draager* bond ik ſijn mond, om dat niet blaffen zou. Uitſiende, zag Mannen, Vrouwen, en Kinderen naa't Wrak marcheeren, op mijn Kaſteel niet eens denkende. Zy bezagen het Wrak, en trokken voort naa de Rivier, daar zy mijn hutten vindende, een vervaarlijk gebaar en gekrijt maakten, dat my zeer ontſtelde en verſchrikte. Zy alle konden my in mijn Kaſteel niet doen; maar zy waaren na giſſing wel hondert Menſchen, die my waarlijk konden uithongeren. Zy haalden hout uit de hout-hut, en maakten vliegens vuur, mijn droog hout moeſt daar aan gelooven, en al mijn Vis die zy vonden, pakten zy aan; al haar doen beſchouden ik door een kijkgat, zy zaaten in vijf partyen romdom die vuuren, onder haar eeten, warmen en tieren, zag (geloof ik) eenen mijnen Kaſteel, daar op een geroep

maakende, kwaamen alle al ſchreeuwende naa my toe, elk op het herdſte loopende.

Toen zy nog aan 't Wrak waaren, bad ik God dat hy my wilde in geeven wat my beſt was. De helft dood te ſchieten was wel kans toe; maar ik had geen waater, zy konden my wel haaſt uitgehongerd hebben. Ook kon ik niet weeten of nog meer *Zuidlanders* aan kwamen of niet; dit alles maakten my vol angſt en vreeſe. Indien ik uit kwam, konden zy my dooden, ik wiſt geen raad. God had my uit zoo veele gevaaren gered, ik bad nu weer van herten; en eindigende, ley ik in Gods naam vuur aan, at mijn buik vol beſchuit, dronk een beeker wijn toe, gaf *Draager* ſijn buik vol vis en Scheepsbeſchuit.

Ik ſchoot een ſchoot boven uit, waar op zy alle op hun aangeſigten vielen; ik dronk nog een beeker wijn, en begaf my met mijn houwer en een gelaaden roer uit mijn kaſteel. Zy laagen aan de zijde van 't kaſteel in 't Boſch nog alle ter aarden, tot ik agter mijn hut komende, haar toe ſprak, *Mannen wat Land is dit? en wat Volk zijt gy?* zy bleeven alle leggen, tot ik eene by de hand op ligte, hem teeken doende, dat de anderen ook zouden opſtaan, 't welk deeden. Wenkten haar dat zy zouden gaan zit-

zitten; dit deed ik met groote beleeftheid, haar met een uitgeſtrekten arm om laag wenkende, daar by mijn hoofd wat omdraijende, waar op zy alle weder ter aarden vielen, op haar aangeſigten. My moogelijk voor eene van haare Goden aanſiende, om dat ik blank was, en gedonderd had. Het Roer in mijn hand hebbende, ſchoot ik over haar heen los. Zy bleven als Honden leggen; my daar van dienende, haalden voort een ander gelaaden roer, met een korf vol Scheepsbeſchuit, en mijn vorige poſt weer in neemende, beurden ik andermaal een Man op, hem wijſende dat zy zouden opſtaan, zoo als zy deeden; en de beſchuit haar omdeelende, wierden zy vryer, vattende malkander hand aan hand, en dus om mijn kaſteel heen danſende, al ſingende, en ſomtijts in de handen klappende.

Zy waaren alle zoo naakt als zy gebooren waaren, en zonder ſchaamte haar van agteren en voren ontlaſtende als Honden, zelf zonder haar eens om te draaijen. Deeſen Troep was uit twee geſlagten naa ik ſien kon, zommige zoo ſwart als pik, met wol op haar hoofden; anderen waaren roſſe als afgevallen en gedroogde blaaden, en hadden lang hair. De Vrouwen hadden zeer dikke buiken, lange todden van borſten, zijnde onbeſchaamde teeven.

Naa

Naa dat zy wat gedanſt en geſchreeud hadden, liepen zy alle Boſchwaard in. Ik dankte God dat hy my van dit perijkel verloſt had.

Nu meenden ik alle gevaar te boven te zijn, en ging en bezag mijn hutten; bevond dat mijn hout en vis meeſt voort was, het ander hadden zy niet aangeraakt.

My dagt het nu tijd te zijn om mijn Kaſteel te voorſien, of zy weederom kwaamen. Twaalf Ankers-kelders goot ik de Brandewijn uit, de fleſſen ſpoelende, en met waater vullende, bragt die in mijn Kaſteel; dat vorder voorſiende met vier kelders Mom, vier kelders Franſe, en drie kelders Rinſe Wijn, twee kelders Wijn-azijn. Uit de Brood-hut bragt ik over de overige drie vaatjes fijne Beſchuit, met ſeſtien kiſten Scheepsbeſchuit, tien Leidſe, en twintig Soetemelks-kaaſen, twintig potten Oly, dertig fleſſen vol Boter, nog ſes-en-dertig kardoeskookers met gevulde Kardoeſen, voorts Linnen en Wollen zoo veel bergen kon, Touwen zadt, Keetels, Bylen, Schop &c.

Mijn Kaſteel was een half uur gaans van 't Wrak; ik met mijn waagen daar heen, en haalden nog twaalf fles-kelders, daar de fleſſen met Brandewijn uit zetten, brak de middelſchotjes daar uit, die leedig naa mijn

Kaſteel

Kaſteel brengende, om wat in te bergen.

Kiſten en kelders ſtaapelden ik op een, tot neegen en tien voeten hoog, eerſt vulden ik de onderſte kiſt, daar dan een leedige opſettende, vulden die dan ook, en zoo vervolglijk; mijn leer, kiſten en kelders waaren mijn trappen, daar de leedige dingen by op bragt. De kijkgaaten overal vry laatende.

Wanneer dit alles dus gevlyd was en ſoo op een geſtaapeld, had ik nog een zeer ruim en groot gemak; want het was agt-en-twintig voeten regt in 't midden door te meeten van d'eene wand aan d'andere.

Lamp-pit en Lonte had ik genoeg, neevens Kaarſen, Lamp en Kandelaars.

Nu moeſt ik my nog van Brandhout en Zout verzorgen, dat ook al haalde.

Voorts haalden ik zoo veel leedige kiſten uit de Konſtaapels-kaamer als bergen kón; deſe bragt met mijn Hond in 't Kaſteel, die vullende met Touw, Beſchuit, en voorts daar ik zin in had; bergden ook mijn overige Kaas en Oly, had nu een voorneemen van mijn kaſteel te verweeren, als 'er geen gewaapende kwamen.

Mijne meininge was, dat wel voor ſes jaaren verſien was. Op een tijd het Wrak met aandagt viſiteerende, vond nog twee

vaaten met gevulde Hand-granaaten, met pijpen daar in, daar anderhalf honderd van over haalden, en ziende weer de Boter tonnen, vulden ik daar van nog drie Brandewijns ankers.

Vond ook vier metaalen Baſſen, die over bragt, neevens een vaatje roer-koogels.

En nu kon ik niet meer bergen, maar was van alles klaar en voorſien. God biddende, dat my wilde bewaaren en helpen; leevende weeder geruſt en wel.

Twee Tuinen begon ik aan te leggen, van agt voeten hoog, en agtien lang, aan elk zijde van de deure, regt uit gaande, om niet overvallen te worden, deeſe gang ſloot ik met een deur.

Ook en dorſt ik nooit zoo verre als voor deeſen van huis gaan, altijd het boſch of de rivier eerſt beſpiedende, dan op de *Vitkyk* ziende met mijn verrekijker. Naa verloop van tijd was het volle Maan; als ik voor mijn deur zat en rookten, hoorden ik boſchwaard in, een yſelijk geroep en geſchreeuw, dat my niet weinig verſchrikte! het kwam hoe langer hoe naarder; ik ſloot mijn poort en deur zoo vaſt ik kon; biddende God om hulpe. Het gedruis ging naa de rivier, daar het bleef.

Dag wordende, zag ik aan de rivier naa gifſing,

giſſing, wel duiſend Menſchen, voerende eenige houten ſpieſſen, andere groote knodſen, daar zy mijn hutten meede verbraaken en dan verbranden; waar aan ik merkten dat het Oorlog was. Mijn Baſſen en Roers gelaaden hebbende, bereiden ik my tot vegten. Door mijn verrekijker konde ik zien, dat eenige hun aangeſigten met een geelagtige verf geheel geverfd hadden; andere hadden ringen om de oogen, en een ſtreek over 't voorhoofd en neus; de meeſte waaren gants niet geverfd.

Zy, zoo 't ſcheen hielden raad; daar naa al ſchreeuwende naa 't kaſteel loopende, ſlaande met hun knodſen op 't kaſteel met groot geraas. Ik loſten een ſchoot boven uit, en zag of zy als de eerſte troep ook ter aarden vielen; maar zy bleven ſtaan, en lagten, ſlaande eeven ſterk op mijn fort, dies ſchoot ik uit een kijkgat zoo een geſchilderden door ſijn hoofd dat hy beuitelden. Doen nog eens in den hoop brandende, ſchreeuden zy geweldig, vliedende naa 't Boſch, en twee à drie zoo dood of gekwetſt meede neemende. God heb dank tot dus ver zeid ik in my zelven; ik nam een roemer Wijn tot victory, en gaf *Draager* een ſchootel Vis.

Naa omtrent een half uur, kwamen zy met gruwlijk geſchreeu weederom, dog dorſten

dorſten niet naaby komen, maar trokken naa de ſtrand, daar zy weer raad hielden; als wanneer twaalf geſchilderden met haar houte ſpieſen uittraaden tot aan mijn poort; dog die niet konnende op krijgen, wenkten een party met dikke ſtaaken en knodſen; deeſe dan met geweld de poort opbreekende, traaden in de gang naa mijn deur, als wanneer ik een Bas met Muskets-kogels en ſchroot op haar loſte, waar door ſes onder de voet raakten, de andere gingen loopen. Ik met een houwer uit, die niet dood waaren maakten ik dood, waar onder een jonge was dien ik het hoofd af hieu, haar dat toewerpende, daar zy rondom kwamen ſtaan; ik na binnen, laadende de Bas als voren, en nam doen drie hand-granaten, een tuſſchen haar werpende, bleven zy ſtaan, hy ſloeg, eenige wierden gekwetſt, nog bleven zy ſtaan; jaa daar kwamen nog al meer by, waarom mijn tweede en derde ook tuſſchen haar in liet gaan, welke goede werking deeden, want zy kreeten als honden; zy waaren naaby, dies nam ik twee roers, daar meede aan 't einde van de gang komende, ſchoot daar onder, een viel onder de voet, en een ander kreet; ſtraks loſten ik ook mijn ander, waar op zy al krijtende vertrokken naa 't ſtrand. Of zy haar dooden daar be-

begroeven, dan of zy die in Zee ſmeeten, weet ik niet.

Zy trokken naa de rivier, daar zy veele vuuren maakten, alwaar den dag en de geheele nagt meede voort voeren, altijd by beurten huilende, dan by 't eene vuur, en dan by 't andere. Ik had al by daage mijn poorte weer verſien; ſlaapende geruſt, alzoo eens gedronken had, my geweldig op de wakkerheid van mijn Hond verlaatende.

De Zonne was wel een uur op geweeſt, als wanneer mijn Vyanden weeder naa de ſtrand toogen, ſtil en zonder geſchreeu, daar halte hielden, en zoo het ſcheen raad houdende, traaden weder twaalf geſchilderde helden uit na mijn kaſteel, met hun houte ſpieſen in de hand; ik zette mijn Baſſen klaar, mijn lont-ſtok gereed, en kwam met twee gelaaden roers voor mijn deur; zy my ziende, vielen op hun aangeſigt, en wat geleegen hebbende, ſtond eene op, welke een ſoode aarde opkrabde, leide die op ſijn hoofd, ſijn armen voor ſijn borſt kruiſſende, kwam al bukkende naa mijn toe; en ſtil ſtaande wenkten ik hem; hy kwam tot aan mijn poort, gaande op ſijn hurke zitten, leide als een Aap ſijn beide handen op de ſoode, welke op ſijn hoofd lag, verſcheidemaal verſugtende, my niet dervende aanzien, nog toe-

toeſpreeken; de groote troep zag dit van verre aan, en ſijn elf Makkers bleven op de aarde leggen.

Ik alles overſien hebbende, met mijn roer in de hand, en een blooten houwer met een touw aan den arm hangende, trad tot aan mijn poorte, (zijnde dit een ſterk hek) alwaar hy op de hurke zat, drie à vier treeden daar buiten. Ik ſprak hem aan, *hier Karel, wat wild Gy?* Hy zag op, ik wenkten hem aan 't hek te komen; daar komende, begon hy te huilen, en op ſijn borſt kloppende, wees op de dooden, en dan naa de Zee, waar uit ik beſloot dat hy de dooden wilde haalen. Hier op deed ik teeken, dat de andere die teegen de grond laagen, zouden vertrekken. Hy hem omkeerende, riep haar toe, waar op zy alle opſtonden, en liepen by de groote troep op ſtrand.

Ik wees hem hy zou ſtil ſtaan, dat hy deed; ik haalden Beſchuit en Spaanſche Wijn, die ik met hem at en dronk, ik binnen, en hy buiten de poort; ziende dat hem dat wel behaagde, wees ik hem, dat hy alleen de dooden moeſt haalen, en wat te rugge gaan, dat hy deede.

De Poort los gemaakt hebbende, vertrok in mijn Kaſteel, gaande binnen mijn deur zitten, mijn baſſen en roers veerdig hebbende.

bende. Hy kwam in de gang, en ſleepten een voor een, een ſtukweegs buiten de poort, die op een hoop neer ſmijtende.

Wanneer hy de laatſte haalde, en buiten was, kwam ik weeder met Wijn en Beſchuit uit, hem wenkende te ſtaan, ſloot ik mijn poort zeer vaſt toe; teiken doende dat by my zoude koomen, dat hy deede. Ik beſchonk hem met ſes Beſchuiten en een boutelje Wijn. Hy dit aanneemende, zat weeder op ſijn hurke; en ronkte als een ſlaapend menſch, ſtond op en ging by de groote troep.

Ik bleef aan de poort om dit alles aan te zien, wat zy zouden aanvangen.

Daar kwamen ſes-en-dertig geſchilderde helden met haare ſpieſſen, al huilende tot by de dooden, welke opneemende, droegen die tot by de groote troep. Daar komende, verhefften zig een yſelijk gehuil en gekrijt. Zy marcheerden al krijtende naa de rivier; dit duurden den geheelen nagt, dat zy by beurten huilden, altemets by twee vuuren te gelijk, dat ik alles zien en hooren kon.

Den dooden-haalder kwam des morgens tot voor mijn poorte, daar hy hard op begon te huilen. Ik door mijn kijk-gaaten rondom geen ander Volk verneemende, kwam uit, met roer en houwer. Hy zat

als

als vooren op ſijn hurken, met ſijn beide handen op ſijn hoofd. Ik deed teiken dat zou zitten blijven, en my omkeerende, wilde hem wijn en brood haalen; *Draager* blaften, en als ik om zag was dien kwant al boven op het hek; maar ik dit ziende, ſchoot hem van boven dat naar buiten neerbuitelden, waar op weer een algemeen geſchreeuw en groot gehuil by de rivier op ging.

Een geverfden kwam uit den hoop, even als den dooden had gedaan; ik wierp hem twee Beſchuiten toe, laatende hem den dooden weg ſleepen; onderweege ontmoeten hem verſcheiden anderen om hem te helpen draagen; deeſe by den dooden koomende, balkten zoo hard als zy konden, en daar meede by de troep komende, ſchreeuden zy alle eeven hard, als of haar het uitterſte verderf was naakende. Eindelijk trokken zy Boſchwaard in. Elk kan denken of ik blijde was: mijn poorte, deur, en kijkgaaten geſlooten hebbende, leide ik vuur aan, en kookten en braaden als een Prins, maakende met *Draager* goede çier; ik zettender een victory-beeker op, gaande geruſt leggen ſlaapen, tot den volgenden morgen een gat in den dag weg.

Naademaal ik papier genoeg had, ſchreef ik

ik alle voorvallen aan, die haaſt door 't dikwils leeſen van buiten konnende.

Om plaats te winnen, brak ik mijn leemen vloer, die weg werpende; groef de Oly-potten in de grond; voegende alles zoo kort op en aan een als my doenlijk was. Ik haalden nog kruit, ſchroot, en koogels uit het Wrak, met nog veel Beſchuit, en al dat noodig agte en bergen kon.

Vier ſchietgaaten, twee naa 't boſch, en aan elken zijde een, deeſe maakten ik met breekyſers en beitels, die wel beleemende. Rondom mijn Fort maakten ik boven aan ſcherpe paaltjes in de grond, twee treeden breed. En nu kon my niemand als door mijn gang het Fort genaaken.

Eens op een nagt begon *Draager* geweldig te blaffen, dog ik hoorden niet; maar des morgens ontwaakende, zag dat al mijn paaltjes met zooden bedekt waaren; waar door verſchrikte, denkende dat zy ſterk zijnde, wel mijn geheele Fort zouden begraaven. Rondom uitziende, vernam niemand. *Draager* uitgelaaten hebbende, was ook geruſt. Den geheelen dag zag ik ſneedig uit, niemand verneemende; ſavonts ſtak ik ligt aan, en begaf my te kooy. In de voornagt begon *Draager* weer te blaffen. Mijn ligt bedekt hebbende, opende zagt

mijn ſchietgaten, mijn baſſen ſtille aanbrengende, gaf ik rondom vuur. Daar op volgden een yſelijk geſchreeu. De ſchietgaaten terſtond weder ſtoppende, laaden ik mijn baſſen zeer wel, en bragt die weer te boorde. Na ontrent twee uuren begon *Draager* weer te gnorren; ik verbood hem 't blaffen, en gaf voort rondom weer vuur daar al weeder zulk een gekrijt op volgde. Ik ſtopten mijn ſchietgaaten, laaden mijn baſſen weeder, en peurden te kooy, alles en de Wagt op *Draager* latende aankomen.

Dag wordende, ik en mijn Hond niets verneemende, traden naa buiten, met voorneemen naa de *Uit-kijk* te gaan, dog derſde niet, uit vreeſe van verraſt te worden, bleef daarom dien dag by en in mijn Fort, ſneedig oppaſſende, en met *Draager* de wagt houdende. Mijn poort en deur des avonds wel geſlooten hebbende, maakten ik vuur en ligt. In de voornagt gromden *Draager* als vooren. Door mijn kijkgaaten uitziende, zag zeer veele vuuren, jaa zonder tal, zoo aan de rivier, langs de ſtrand, als over al in 't boſch, dat my wat ontſtelde; dog bedaarden haaſt, denkende, God had my zoo veel maalen bewaard, hy zou my nu ook wel bewaaren.

Alles klaar gemaakt hebbende, dat tot

een

een aankomende Batailje dienen kon, en twee Lont ſtokken gereed ſtaande, gaf *Draager* maar weinig eeten, om niet ſlaaperig te worden. Ik nam fijne Beſchuit met wat wijn, en begaf my naa kooy, zoo lang ſlaapende, tot *Draager* my wakker blaften. Ik ontwakende, hoorden veel getier, geſchreeuw, en geroep, ſomtijts als of zy zongen.

Uitziende, zag het Wrak in volle vlam, dat my zoo ontſtelde, dat ik niet ſtaan kon, kruipende naa mijn kooy, wierd flaauw, doch weeder by my ſelf komende, en alles overdenkende, bad ik God al ſchreyende om hulp, als naa weinig uuren (vuur in de Kruit-kamer kwam, dat een vervaarlijke ſlag gaf, waar op een yſelijk geſchrey opging. Het geheele Leeger was omtrent het Wrak vergaderd, daar danſſende, ſpringende, en ſingende. Ik my ſtil houdende, verwagten wat daar van komen wilde, en ſtelden my geheel geruſt, denkende dat eeten, drinken, kruit, en loot had, in een ſterk Fort, daar zy my niet konden doen.

Dag wordende, en niemand vernemende, trad met *Draager* wel gewaapend uit, rondom mijn Kaſteel gaande, en met een verrekijker overal herom ziende, zag niets.

Dagt teegen de middag eens naa 't Wrak

te gaan, en te zien hoe het geſchaapen ſtond. Naa ik mijn middag-maal gedaan had, ſtapten ik met *Draager* derwaarts, ik had een gelaaden Roer met een tou op mijn ſchouder hangen, en een Houwer op zijd. Daar koomende vond wat ſtukken en brokken, eenige nog brandende; de traanen bedauden mijn oogen op dit geſigt. Gaandé met een bedroefd hert op den *Uit-kijk* of nog Menſchen ontdekken kon, zag niemand, daar op needer zittende, raakten in ſlaap, ontwaakende, zag Volk by mijn Kaſteel. Ik wierd geheel verſchrikt, afkoomende, trad langzaam derwaarts, my ondertuſſchen bedenkende wat my te doen ſtond, naader koomende, zag wel dertig geverfden by mijn Kaſteel, dat zy ingenomen hadden. Elk kan denken hoe ik te moede was. Ik dagt kort beraad goed beraad, neemende voor te ſterven, of mijn Fort te winnen, mijn moed was meerder als ooit, ik agten haar niet meer als honden. Regt op haar aan treedende, kwam een van haar zonder ſpiets naa my toe, gaande op de hurk ſitten, als voor deeſen, ik wenkten hem op te ſtaan, dat hy deed: zaamen ſtille ſtaande, kwam nog eene uit haar troep, met een ſpiets naa my toe; omtrent ten half weegen ſmeet hy zijn ſpiets van hem, by de eerſte komende, ging op

zijn

zijn hurken ſitten; ik wenkten hem op te ſtaan; hy opſtaande, wees my naa zijn Volk, klopten op zijn Borſt, doende teeken dat my geen kwaad zou geſchieden; dus ſtaande, en denkende wat ik doen wilde, wierd ik van agteren omarmt en gevat; die twee welke voor my ſtonden ſchooten ook toe, my met hun ſeſſen mijn geweer ontneemende, en mijn kleederen uit trekkende; doen was ik zoo naakt als zy, denkende niet anders of zy zouden my dooden, te meer, om dat die geene welke by 't Fort waaren, met een gekrijt met hun ſpietſen kwamen aanloopen; dog een van die my gevat hadden haar teeken doende, wierpen zy al haar ſpietſen van haar, en by my koomende, zaaten alle op haar hurken needer.

En ſtraks weer opſtaande, vatten malkander by de hand, danſten dus al zingende om my heen. Ik wees na mijn Kaſteel, denkende waar ik daar in, ik zou u anders leeren danſen. Die ſes welke my uitgeſchud hadden, en by my ſtonden, vatten my meede aan, en moeſt ook met haar danſen; waar op de anderen in haar handen klapten, en ſchreeuwende zoo hard zy konden. Ik danſten met een droevig gemoed, nu wel merkende dat zy my niet wilden dooden. Het danſen geeindigd zijnde, wees ik haar weer naa mijn

Kaſteel; waar op eene een ſchreeu geevende, kwamen nog wel twintig uit mijn kaſteel te voorſchijn, welke haar daar in tot nog toe verborgen hadden; deeſe by ons komende, nam elk ſijn houte ſpiets weer op, my in 't midden zettende, en begonden de ſtrand langs te marcheeren; ik geduurig na 't Fort ziende, en dat paſſeerende, begon te ſchreijen, dat zy haar niet eens kreunden. Wy paſſeerden ook de Staak daar ik mijn Kiſt &c. uit gegraven had, welke ziende wierd mijn hert hoe langer hoe meerder beklemd. Dus ontrent ſes uuren langs ſtrand voortgetrokken zijnde, keerden zy haar links het Boſch in, en hielden naa een half uur halte, eenige wat vrugten haalende, daar wy alle van aaten; zy rukten wat takken van de Boomen, die tot hun beddingen ſchikkende rondom my heen, my eenige meede deelende, die ik onder een grooten Boom needer leide, daar naakt op leggen ging, en zoo koud wierd als ys. Zy laagen rondom my, ſlaapende geruſt, behalven ſes die altijd wakker bleven, en de wagt al zingende rondom my hielden, die t' elkens door anderen afgeloſt wierden. Ik kon door haar zingen en koude niet ſlaapen; zy dat merkende, maakten vuur; my daar by leggende, bekwam ik wat. Ik beval my aan God, en ver-

verwagte geduldig wat my weedervaaren zou, denkende geduurig om mijn Kasteel.

Des morgens gingen wy weer aan 't marcheeren, en raakten naa een uur uit het Bosch by een poel, alwaar wel duisend korfjes van dunne rijsjes gevlogten stonden, van fatsoen en groote als mijn Konstaapels lantaarn; hier van nam 'er elk een, aan my ook een geevende; ik bezag dit, vindende het van binnen den bodem, en half weg de hoogte met leem of pot-aarde bestreeken, daar bast van Boomen in lag; ik konde niet weeten wat dit beduide; maar naa een uur gaans de Zon wat hooger rijsende, zag milioenen muggen en vliegen uit het moeras opkoomen, als wanneer zy straks vuur maakten, en elk sijn bast in de korf deed rooken; deese rook had een aangenaame reuk, en deed alle muggen en vliegen van ons blijven. Dit moeras gepasseerd zijnde, kwamen wy weeder teegen den avond in een Bosch, daar zy terstond vuur maakten, en rondom gingen leggen, my als voren bewaakende.

Des morgens weer voort trekkende, kwaamen weer aan strand, aan een grooten inham; omtrent twee uuren langs strand gegaan hebbende, ontmoeten een rivier, die langs gaande, raakten weeder in een Bosch, daar veele vrugten stonden; omtrent de mid-

dag halte houdende, kwam nog een Troep by ons, die eerſt alle op de hurken gingen zitten; daar naa opſtaande, zongen en danſten als gekken. Zy bragten vrugten, meede, welke omgedeeld hebbende, trokken weer voort; naa omtrent twee uuren gaans vonden veele vlotten in de rivier, met touwen aan bomen, op 't ſtrand ſtaande vaſt gebonden, met welke wy ons alle over zettende, togen al voort, tot weder aan een rivier kwaamen, doende weder met de daar leggende vlotten als te vooren. Dus wel ſes à ſeeven rivieren gepaſſeerd hebbende, kwaamen aan een zandige vlakte. Nu hadden wy al ſeeven ofte agt dagen gemarcheerd. Ik was moede en mak, hoe wel zy my alle dienſt deeden die zy konden. Deeſe vlakte overtrekkende, kwaamen weder in een Boſch, als wanneer zy alle begonden te zingen, eenige al zingende voor uit loopende, zag ik van verre veele Menſchen, en hutten. Welke naaderende, kwamen zeer veele van de zelve ons tegen om my te zien. Nog vorder gaande, kwam ik voor een groote hut, daar een oudagtig Man in de deur zat, daar voor wy alle op de hurken moeſten zitten; hy my nau beſiende, deed my by hem komen: hy hield een lang diſcoers met die, welke my gevangen hadden;

den; doch ik konde hun niet verſtaan.

Het diſcoers ge-eindigd hebbende, moeſt ik in de groote hut gaan, alwaar vier naakte Jongelingen, en zes naakte jonge Vrouluy ſag, deeſe alle naa my toe komende, bezaagen my zeer nauw, over al mijn lichaam taſtende en voelende; Ik ſtond onnoſel toe te zien, niet wetende wat men met my zoude aanvangen. Naa een uur begonden zy alle in de tent te ſingen en te danſſen rondom my; en den Huis-heer ook wat gedanſt hebbende, kwam een der voornoemde Vrouluy voor my op de hurke ſitten: zy wees my dat ik ook zoo doen moeſt, 't welk doende, ſtond den Ouden op, ons elk een hand op 't hoofd leggende, begon zoo hert te ſchreeuwen dat ik verſchrikte, waar op die buiten de tent waaren antwoorden. Weeder beginnende te zingen, en te danſſen, deeden die buiten de tent waaren het zelve. Dit naa giſſing een half uur geduurd hebbende, ſtond het jonge Vroumenſch op my by de hand vattende, trad met my buyten, van de anderen gevolgt; brengende my in een daar byſtaande leedige hut, daar deeſe Dogter en ik in gingen: de andere ſlooten de deure; daar naa al zingende weg gaande bleeven wy met ons tween alleen in de hut, daar in zag ik Hooy, ge-

droogde Blaaden, en bieſen Matten. Ik was verkoud kuchende en hoeſtende; zy deed my in 't Hooy ter needer leggen, en my met matten van bieſen overdekt hebbende, kroop zy by my onder, om my te verwermen, dat zy op een aangenaame manier wiſt te doen.

Deeſe Heidin had een zeeker Toover-character, daar zy my zoodaanig meede betooverden, dat ik al mijn ongemak, Kaſteel en alles kwam te vergeeten.

Naa eenige uuren malkander zoo verwermd te hebben, dat wy zaamen wel ſweeten, was ik van mijn verkoudheid geneeſen. Wy opſtaande, voelden ik de koude lugt weeder, en bevond doen eerſt als een anderen Adam dat wy naakt waaren. Over al de hut doorſiende, zag daar een mand met gebraden Vis die nog werm was; zy een Haaring met haar hand daar uit krijgende, maakten die op, my die aanbiedende; ik vatten die gelegentheid by 't hair, denkende ik zal de tijd waar neemen, en my daar van bedienen, en braſten zoo veel ik kon.

Hier naa wierd de deur van onſe hut geopend; en ik haar volgende, bragt zy my weer in de groote hut, daar my gebraaden vlees, vis, en eyers wierden voor gezet. Wel gegeeten hebbende gingen wy in de rivier

vier vis vangen. Avond wordende, moeſt ik met mijn Heidin weer naa onſe hut, daar wy tot den morgen bleeven ſlaapen. Mijn grootſte ongemak was dat ik naakt moeſt gaan.

Dus een maand of twee geleefd hebbende, ontſtond op een nagt en vervaarlijk geſchrey, dat zig hoe langer hoe meer verheffende, mijn geſellin ook deed ſchreyen en krijten; ik verſchrikte, zy omarmde my al krijtende: my loslaatende ging op haar hurke zitten, ſlaande voor haar borſt; ik de deure van onſe hut opſtootende, zag ontelbaare vuuren rondom, zoo verre ik beoogen kon, niet weetende wat dit beduiden; zy wees my dat het onſe Vyanden waaren, welke ons wilden dooden. Ik wees haar weeder dat wy zouden vlugten. Zy deed teeken dat wy rondom beſet waaren. Wy gingen zaamen naa de groote hut. Den Ouden zat bedrukt en zugte Ik een houte ſpiets neemende, verzogt manſchap om de Vyand op te zoeken; maar den Ouden ſijn hoofd ſchuddende, kreeg een hoorn, gaande in de deur der hutte, en blies zoo hard als hy kon; daar op volgde het geluit van wel honderd hoorens. Ik niet weetende wat dat beduiden, ging naa mijn hut, een houte ſpiets meede neemende, met voorneemen

van

van my te verweeren, wien ook op my aar. mogt komen. Mijn Geſellinne volgde my naa, kermende en krijtende; het wierd met 'er tijd dag, en zag van verre verſcheiden Troepen, gekleed en gewaapend Volk, dat my kragtig verwonderde; hoorde ook ſchieten, dat my nog vreemder voor kwam; vattende mijn Vroumenſch by de hand, wees ik haar dat zy met my daar naa toe zou gaan, my dogt zy zouden my niet dooden; dat zy niet doen wilde; ik dan alleen den Vyand te gemoet gaande, kwam by een troep Paarden, den Kapitein mijn ziende, hield ſtil; ik op mijn knyen vallende, leide mijn handen te ſaamen. Hy wenkten my by hem te koomen, dat ik deede, en wierd van hem nauw beſigtigd, als zijn leeven geen blank menſch gezien hebbende. Hy deed my een Rok, Broek, en Muts geeven, ook een Paard daar ik op klom; maar mijn leeven niet veel te Paard geſeeten hebbende, kan men denken hoe dat toeging. Ik reed in 't voorſte gelit. Dus zagt voort rydende, kwaamen by onſe hutten. Ik wees den Kapitein mijn hut daar ik woonde, biddende hem met gevouwene handen die te willen verſchoonen. Hy zetten voort eenige Ruiters voor de deure, daar ik meede onder was. Nu zag ik verſcheide Troepen van alle

le kanten aankoomen, een Kanon wierd afgeſchooten, op welk zein het aan een moorden ging, dat bedroefd te zien was; zoo wel Mans, Vrouwen, als Kinders, lieten haar gewillig dooden, zonder haar meer te weeren als de oude Jooden op haaren Sabbath plagten te doen. Dit beweegde my tot ſchreijen, als wanneer een Onder-Offiçier my nors aanziende, op ſijn Swaard klopten, dies moeſt ik ſwijgen, wijl hy ons die voor de hut ſtonden commandeerden; ik bad hem of ik eens in de hut mogte gaan? dat hy my met een wenk vergunde. Van 't Paard in de hut treedende, begonden zy alle te ſchreeuwen, zittende op haar hurken, ik hem, hemden; waar op zy ſtil ſweegen; dit had ik van den Ouden geleerd, welke dat deed als hy gehoord wilde zijn: zy my aan mijn blanke aangezigt kennende, en mijn handen en voeten ziende, ſchoot mijn Vrouwmenſch naa my toe, my omarmende al ſchreijende: ik hem, hem zeggende, ſweeg zy ſtil; zy gaf my gebraaden Vis en Eyeren, die ik aan mijn gezelſchap te Paard, neevens wat Fruit omdeelden, dat zy aan naamen en nuttigden. Het was wonderlijk dat alle deeſe menſchen haar zoo gewillig lieten dood ſlaan, zonder de minſte teegenweer te bieden, even als of zy alle tot een God-

Goddelijke Offerhande gedoemd waaren.

Het moorden geëindigd zijnde, reed ik als een gevangen nieuwen Ruiter met mijn troep weeder te rug, zonder te weeten waar heen. Naa eenige daagen marcheerens kwamen wy aan een arm van de Zee, daar meenigte Vlotten laagen, eenige met twee, andere met drie en vier zeilen, hier meede wierden wy alle overgezet.

Onſe Kompagnie was hondert man ſterk, rijdende in tien gelederen, elk gelit had een Officier of Korpraal: in haar Standaards was op blaauw ſatijn een gouden Sonne, waar in den Engel *Baloka* in een purpere rok zat en ſchreef, deeſen had meerder oogen als van *Argus* ooit verdigt is; ſijne gedaante was zeer wonderlijk, als geheel beſtaande uit oogen, ooren en handen, dat my vreemt voor kwam. Wy waaren de eerſte Kompagnie die weeder keerden van drie duiſend Ruiters, zijnde Hulp benden, welke dit Eiland *Krinke Kesmes* aan haare Nabuuren geleend hadden. Ik aan Land koomende, wierd in een Boeren huis gelegt, tot order van *Kesmes* kwam, dat ik daar zou komen. Daar komende, wierd ik in een Scholaſtique vergaderinge gebragt, alwaar vier-en-twintig zeer agtbare Mannen zaaten. Den Voorzitter deed my aan een klein

klein taafeltjen zitten, daar papier, pennen en inkt op was; men wees my dat ik ſchrijven moeſt, 't welk doende, ging mijn ſchrift rondom, elk van deeſe Heeren beſchouden het, tot het een aanzienlijk Man in ſijn hand krijgende, dat overluid las; hy opſtaande, vroeg my in goed Hollands, hoe ik by de Natie *Kaskes* (welk woord beteekend *Stranders*, of *Strand-bewooners*) gekomen was? Ik antwoordende, verhaalde het geene my weedervaaren was; waar over zy haar alle zeer verwonderden. Hy gebood my dit alles op te ſchrijven, dat ik vaardig deed, alzoo ik het zelve als een A. B. C. van buiten kon.

Dit overgeleverd hebbende, wierd het voort in deeſe Land-taale overgeſet. Des agtermiddaags kwaamen my tien Jongelingen, in de Hollandſche taal begroeten, die zy vry wel ſpraaken, leezen, en ſchrijven konden.

Naa drie daagen wierde ik uit de Hoofd-Stad *Kesmes*, naa deeſe Stad *Talonjaël* geſonden, om alhier geduurende mijn leeven, eenige Jeugd de Hollandſche taale te leeren, dat als nog mijn werk is.

Men geeft my hier zeer eerlijk onderhoud, mijn Schoole is nooit ſterker als ſes jonge Luiden, die ik in de Hollandſche Taale onder-

Digitized by Google

derwijſe, en doe verſtaan, ſpreeken, leeſen, en ſchrijven.

Deeſe *Zuidlanders* meenen, dat het geluk van haar land, en haare goede en zeer heerlijke regeering, alleen afhangd van de goede opvoedinge der jeugd, daarom moogen hier geen todden van wijven, Schoolmatreſſen nog geen dronkene ſuipers, of kwaalijk gemanierde mannen, Schoolmeeſters zijn; de zulke worden veragt, zoo wel als die haar natuurlijk verſtand ontbreeken neevens, de talmers en teemers, die niet glad van tong zijn.

Zy gelooven hier, dat alles, of de meeſte fouten, welke veele menſchen als eigen zijn, zy die in haare Jeugd, van haare Opvoeders, en Onderwijſers ontfangen, en dat de zelve dan door gewoonte haar by blijven. Daarom moeten hier de Schoolmeeſters verſtandig, zeer opmerkende, voorſigtig, en welleevende zijn. Ik heb my naa haare wetten gevoegd, en leeve nog daar naa zoo eerlijk als ik kan; daarom ben ik beſchonken met deeſe roode Rok en roode Muts, dat hier een kleed van eere is.

Het teeken op mijn Borſt geborduurd, is in deeſe Land-taal *El-bo* dat is vryman.

Ik ſchreef dit alles af, met verwonderinge over zoo een wonderbaarlijk en ſeldſaam voorval. Des

Des anderen daags naa den eeten kwam den *El-ho* ons weeder bezoecken, ik behandigden hem ſijne beſchreven Hiſtorie weederom, hem met een goed hert bedankende; verzogt hem, dat hy de goedheid beliefde te hebben van my de Stadt eens te laaten bezien, alzoo order van den *Garbon* daar toe had. Hy zeide, dat teegen drie uuren te willen doen.

Te drie uuren kwam hy my haalen; hy en ik traaden alleen ter deure uit, alzoo mijn ander Volk nog geen verlof had om uit te gaan, wy ſloegen de regterhand om, tot op een hoek van een breede ſtraat, welke inſlaande, bragt ons die tot op een zeer groot plein, waar op in 't midden een groote treffelijke Piramide of Tooren ſtond, daar men langs trappen op klom, van buiten opgaande, hebbende van onderen tot boven op het plat een leuning. Ik zag ook op de vier hoeken van dit plein vier Eerenpoorten, met ſchoone konſt-beelden verçierd, welke alle boven over gewelft waaren. Wy klommen de trappen der Piramide op tot boven op het plat, van waar ik de geheele Stadt nevens het omleggende Land konde over ſien.

De Stadt vertoonden hem bynaa rond, hebbende dertien Bolwerken, alle zeer wel

boud; de Tempelen waaren op de Turkſche wijſe altemaal rond. Ik zag een groot, en twee mindere Paleiſen, nevens verſcheidene treffelijke Gebouwen. Ook dat eenige Rivieren of Burgwallen door de Stadt vloeiden. Eindelijk nog een zeer pragtige Piramide buiten de Stadt aan de Ooſt zijde, waar boven op den Engel *Baloka* ſtond, tot welken als de Sonne niet helder ſcheen, den morgen groet gedaan wierd.

Weederom afklimmende, bragt hy my in een groote Badſtoove, welke vry wel geboud was, hebbende vijf byzondere Kaamers met Bakken, en tien Kamers van vermaak, alle van Marmor.

Van daar bragt hy my in 't *Stad-huis*, dat heerlijk en ſchoon geboud was, hebbende veele en ruime Vertrekken, alle met zeer konſtig Beeldwerk verçierd, vertoonende haare oude Goden, Koningen, Helden en Hiſtorien des Lands. Hier zag ik het dooden der *Kaskas*, dat den *El-ho* zelf bygewoond en gezien had; ook was hier konſtig verbeeld den ſtrijd der Geeſtelijken ten tijde des Konings *Cham Hazi*. Vorders veel wonderbaarlijke en vermaakelijke poſtuuren.

Toen bragt hy my in een kaamer die vol Beelden van Mannen en Vrouwen ſtond, alle

alle geheel naakt, zonder eenige bedekkinge. Ik vraagden wat zulks beduiden?

Dit is zeide *El-bo* de Trouw-kaamer; niemand in deese Stad of onder desselfs district behoorende, kan trouwen, of moet eerst gantsch naakt in deese kaamer verschijnen, zoo wel den Bruidegom als Bruid. Hoe geschied dat vraagden ik? *El-bo* antwoorde, de Dogter die haar verlooven wil aan een Mans-perzoon om die te trouwen, die word alhier gebragt van een oude Vrouw, haar het naaste in den bloede bestaande: en dien Jongman welke gezind is hem daar aan te verbinden, word hier gebragt van een bedaagd Man, die ook op het naaste aan hem bevriend is.

Deese in de kaamer gekomen zijnde, en de deure geslooten hebbende, ontkleeden dan elk de sijne, en vertoonen die malkander gantsch naakt, welke malkanderen dan bezien van agteren en van vooren, gaande, staande, bukkende &c. jaa zy bevoelen malkander van boven tot beneeden, van agteren en van vooren. En indien zy beide wel en gesond zijn, dan is het huwlijk klaar en moet voortgaan.

Maar eenig accident aan den eenen of den anderen vindende, dan staat het in de keur van beide de jonge luiden. Dat is seide ik, een won-

derlijke Wet, zy komt naa my dunkt de eere en ſchaamte te naa, zulk doen zou men in *Europa* verſoeijen. Waar meede bewijſt gy zeide *El-bo* dat de *Europers* wijſer zijn als de *Aſianen?* De *Europers* hebben ook al veele ſotte gebruiken: Maar wanneer men een Paard, Hond, of ander Dier koopen wil, dat bevoeltmen, betaſtmen, en beziet-men ter deegen (om niet bedroogen te worden) eer men 't koopt; waarom dan een Man of Vrouw die men trouwen wil, en waar meede men ſijn leeven tragt en moet eindigen, ook zoo niet gehandeld? een Dier kan men weer verkoopen met weinig ſchaade; maar een die men troud, die moet men behouden zoo lange men te zaamen leeft.

Met kwamen daar vier Perſoonen, geheel met zijde kleeden bedekt, in treeden; wy moeſten daarom vertrekken, de deur wierd geſlooten; deeſe kwamen hier om de Huwlijks ondertaſting te doen.

Ik had in de *Utopia* van *Morus* ook zulks geleeſen, dog meenden dat het verçierd was; maar nu bevond ik het de waarheid te zijn, dat my zeer verwonderde.

Van hier bragt hy my tot het Paleis van den Gouverneur, welk groot en ſchoon was, ſtaande aan het einde van een breede ſtraat, hebbende rondom een breede graft, en dikke

dikke muuren, met veele platte toorens voorſien.

Verlof gevraagd, en verkreegen hebbende, traaden wy voorby een Wagt-huis, over een welgemaakte ſteenen Brug van ſeſen-dertig treeden lang. Voor de gevel van de poort was den Engel *Baloka* zeer konſtig uitgehouwen, den zelven word van alle menſchen die door deeſe poorte gaan, gegroet.

El-ho zeide my, dat het Beeld van *Baloka* overal in *Krinke Kesmes* gegroet wierd op de zelve wijſe als in *Spanjen* het Kruis of andere Heilige Beelden gegroet worden, en is ons het Beeld van *Baloka* alzoo heilig, als het kruis in *Europa* is.

Door de Poorte getreeden zijnde, kwaamen wy op een ruime plaats, rontom met wooningen en ſtallen voor Krijgs-luiden geboud. Deeze wooningen waaren vier verdiepingen hoog, de onderſte waaren ſtallen, in de twee middelſte woonden de Krijgers, in de boovenſte onthielden haar de jonge Manſchap, welke tot den Oorlog wierden opgevoed, en onderweezen. Op het midden van deeze plaats zag ik een Fontein welke zeer pragtig met veele konſt-beelden van dieren verçierd was, en my zeer heerlijk voorkwam. Onder deeze Dieren waaren

verſcheide die ik niet kenden, en nooit geſien had.

Dit beſien hebbende, traaden wy door een tweede kleindere Poort, over een korter Brugge van 20. treeden lang; ten einde koomende, verſchrikten ik zoodaanig, dat in lange niet bedaaren kon, want aan elke zijde van het einde der Brug, was een houten Huis geboud, en op mijn voorby gaan ſprong uit elk een zeer verſchrikkelik dier.

Deeze waaren haare ruggen vier en een half voeten hoog van de grond, lang naa proportie, haar kop had het fatſoen by naa als een Aap, maar voor uit hun bek ſtonden twee ſwarte tanden van agt duim lang, en agter uit de zelve kwaamen nog twee witte ſlagtanden op het fatzoen als een wild Verken, ruim zoo groot als de eerſte, zeer yſſelik om aan te zien, hun kop was gewaapend met een zeer ſcherp en ſwarte hoorn, zoo als een Een-hoorn geſchilderd word: haar lijf was van fatſoen als een Windhond, maar zoo muſculeus als een Leeuw, en hunne ſtaart was nog langer als een Leeuweſtaart; *El-ho* zeide, dat zy daar Dieren mede vatten en worgen konden; haare klaauwen waaren vreeſſelijk: aan ieder poot waarender vier, elk van vier en vier en een half duim lang; deeſe waaren beweeglijk, als de

de vingers van een hand, van ſwart hoorn, voor aan zeer ſcherp; zy hadden lange ſterke halſen, waar aan een lange ſwarte hairen maane vaſt was, de eene was ſneeuwwit, de andere zoo hoog en ſchoon rood, als ofze met karmozein geverft was; zy laagen aan dikke yſeren keetenen: haar geluid was zoo vervaarlijk niet als haare geſtalte, zy hadden een zoort van gnorren als Verkens, dan grinnekten zy als Veulens, ſomtijts een fijne ſchreeu geevende; zy waaren voor weinig tijds aan den Gouverneur gezonden, en uit een geſtrand Schip geborgen. Den Gouverneur wilde deeſe vreemde Dieren naa *Kesmes* aan den Koning zenden.

Op deeſe plaats was ook een Fontein, veel heerlijker en ſchoonder als die op de voorſte plaats ſtond, ook overtreften de gebouwen welke rondom deeſe plaats ſtonden de voorgaande; alle de geevels der zelver waaren in Freſco geſchilderd, met uitneemende Hiſtorien. Dit Freſco ſchilderen geſchied in een zoort van gijps en kalk, zoodaanig toegeſteld, dat alle koleuren daar in beſtendig voor de lugt blijven.

Benevens de Fontein ſtonden twee Eerenboogen, zeer treffelijk geçierd met Hiſtorien, zoo van Deugd, als Overwinningen, door heerlijke Beelden uitgewrogt.

Wy traaden door een kleine dog çierlijke houten Poorte (aan de regterhand in 't midden van de weerzijdſe gebouwen ſtaande,) in een groot en ſchoon Hof, welk zeer vermakelijk was, zoo wel door de laanen van verſcheiden zoorten van Fruitboomen, als door de veelheid der Fonteinen en Waaterleidingen, met zulke aardige Figuuren en lieve Waatervallen, dat die niet genoeg konden beſchoud worden. Het vermaak van die te zien was uitneemend, en door zulk een geringen toeſtel, dat ik my over de bottigheid der *Europers* ſchaamde.

Ik had potlood en papier by my, en teekenden vliegens eenigen uit zoo goed als ik konde, denkende dat den *Garbon* my naarder onderrigten zou als hy weederom kwam, en my modellen doen hebben, die ik in *Europa* zoude konnen toonen en werkſtellig maaken, dat ook nog zoo geſchieden.

Wanneer wy dit alles wel bezien hadden, keerden wy weeder naa huis, daar het eeten al klaar was. *El-ho* nam ſijn affcheid. Wy zetten ons om te eeten, en naa de maaltijd een pijp gerookt hebbende, gingen wy te kooy.

Den volgenden morgen naa het nuttigen van de *Akalou*, kwam den *El-ho* ons zeggen, dat den *Garbon* weeder gekomen was, dat

dat die ons moeſte verzorgen, daarom nam hy ſijn afſcheid, met beloſte van my zomtijds nog te willen bezoeken.

Ik bedankten den *El-ho* voor alle beleefdheid en genooten Vriendſchap, zoo wel als voor ſijn genoomen moeite.

SEVENDE HOOFDSTUK.

Den Garbon komt weeder by den Schryver, en laat hem veel wonderlykheeden zien; als de Piramide of Vry-tooren, met alle deſſelfs binnen-verçierſelen, welke beſchreeven werden. Zaal der Liefden. Spreuken van Sarabaſa, uit het Pedeſtal der ſtilzwygenheid. Zaal der Wetten van Poele Krinke Kesmes, en haare Beelden van de Dronkenſchap; gebruik der zelve, en veroordeelen van een Dronkaard. Spreuken van Sarabaſſa van de Dronkenſchap. Zaal van den Souverein: Beelden in de zelve. Zaal van de Godsdienſt zeer heerlyk. Beſchryving van de Adytæ of Heylige der Heylige. Vry-kaamer in 't plat daar de Vryheid-eiſſcher op vlugt. De Garbon beloofd een Beſchryving en Kaart van Poele Krinke Kesmes. Vier Eerenpoorten, en der zelver Beſchryving, welke voor haare punt-tyden of Epocha verſtrekken. Ouderdom des Weerelds. Vertrek naar 't Schip.

TEn neegen uuren kwam den *Garbon*, dien ik verwellekoomde met alle bedenkelijke beleefdheid, hem vertellende

lende, wat ik met den *El-ho* had weeſen beſigtigen. Hy zeide, ik zal voort naa den eeten weeder koomen en u meerder laaten zien en onderregten als den *El-ho* heeft konnen doen, zoo wel van 't geheele Land, als van deeſe Stadt, om dat ik den opſiender en bezorger van veele gebouwen ben: Waar op, naar afſcheid genomen hebbende, vertrok, en ten een uur zoo als wy gegeeten hadden kwam hy weederom, wanneer wy den zelven weg naamen welke den *El-ho* met my gewandeld had. Wy kwamen weeder by de voornoemde Piramide of tooren, maar zag die nu met meerder aandagt en opmerkinge.

Den *Garbon* bragt my onder in den Tooren, daar zeer veele en ruime Vertrekken waaren, door verſcheiden Perzoonen bewoond; hy, die met alle deeſe bekend was, wierd met alle eere ontfangen. Den Oppaſſer die ons kwam ontmoeten, overhandigde terſtond de ſleutels van alle de kaamers aan den *Garbon*. Voorts traaden wy in een brave kaamer, daar twee aanſienlijke Heeren zaaten, in 't rood gekleed, deeſe kwamen op het zien van den *Garbon* ons te gemoete, en verwelkomden ons. De *Akalon* wierd voort aangebragt; onder 't drinken hadden zy veele diſcoerſen, welke ik niet

niet verſtaan kon, maar merkten dat den *Garbon* als een eerlijk of rijk man wierde aangezien; want naa het nuttigen van deeſe *Akalon*, geleiden deeſe Heeren ons tot aan de trappen, met alle beleeftheit.

Terwijle wy opklommen, zeide den *Garbon* tot my, dat alle dertig trappen hoog, verſcheide kamers waaren, welke elk haar beſonder gebruik hadden, en waar van hy my eenige zoude laaten zien, alzoo hy de ſleutels van alle had, die ons den Oppaſſer was naadraagende. Ik bedankten hem met een goed hert, hem belovende ſijne moeite te zullen vergelden; hy zeide niets te begeeren; waar op ik antwoorde, mijn Heer, dat Boekjen van *Carteſius* dat ik u vereerd heb, is u immers aangenaam, ô jaa! zei den *Garbon*; waar op ik antwoorde, mijn Heer gy neemt zoo veele moeite met my, laat ik daar voor de eere dog hebben, van aan u eenige Boeken en Kaarten te doen hebben, welke ik in ons Schip heb, een Vriend van my in *Holland* heeft die uit liefde tot my, onberiſpelijk afgezet, of met waaterverf gekoleurd. ô De *Poſos!* zeide hy tegen my, gy zoud my te veel verpligten. Niet met al mijn Heer, antwoorden ik, gy kond mijne nieuſgierigheid weederom voldoen, dat my vergeldinge genoeg is.

Den

Den *Garbon* zeide, ik zal u nieuſgierigheid voldoen zoo veele in mijn magt is, en niemand in deeze Stadt kan u meerder doen hebben als ik, want my zijn alle ſleutelen toe betroud. Onder dit ſpreeken kwaamen wy by een deure, die den *Garbon* open ſloot, hier in treedende zag ik een ruime Zaal, welke nog ligt, nog donker was, maar gelijk als een ſchemerligt, dat zig door de Boſſchen ſpreid, bekwaam om beſchaamde Maagden in te brengen; deeze was de *Zaal der Liefde*, hier zag ik veele Beelden, waar van elk op een ronde Pedeſtal ſtond, dat opgeſlooten konde worden, onder elk Beeld wierden bewaard de ſpreuken van *Sarabaſa*, en zoodaanige voorvallen, die waardig waaren geoordeeld, te beſchrijven, en te bewaaren, om aan de geheugenis, en naakoomelingen overgeleeverd en bekend gemaakt te worden; en in elke Pedeſtal, onder elk Beeld, beruſten zoodaanige beſchrijvingen en ſpreuken als het weezen des Beelds uitdrukte, of vertoonde.

Het *Beeld der Liefde* ſtond in 't midden van de Zaal, zijnde een jonge Vrouw, hebbende als een vuurvlam op haar hoofd: haar boeſem vertoonde tien Borſten; in haar linker arm lag een Kindje, dat zuigende de eene Borſt, van haar daar teederlijk aange-

gedrukt wierd: in haar regterhand had zy een brandend hert dat zy op het hooft hield van een van vijf by haar ſtaande lachende en ſpeelende Kindertjes.

In haar Pedeſtal wierden bewaard de Liefde-ſpreuken van *Sarabaſa*, neevens eenige geſchiedeniſſen der Liefde, zoo binnen als buiten *Taloujaël* voorgevallen. De gezeide vijf Kindertjes hadden elk haare beteekeninge: de eene was de Liefde tot de Deugd, een ander verbeelde minlik genoegen, weeder een ander de geruſtheid &c.

Aan de regter zijde ſtond het *Beeld der Natuure*, wat agter de Liefde; deeze was een geheele naakte Vrouw, houdende een Valk op haar hand.

Aan de linker zijde van het *Beeld der Liefde*, ſtond het *Beeld der Stilſwijgentheid*, vertoonende een Vrouw, wiens mond met een ring door haar lippen geſlooten was, leggende de voorſte vinger van haar regter hand bezijden den ring op haare geſlooten lippen, en hebbende in haar linker hand, een Zeegel-rink, drukten die nog aan de linker zijde des rings op haare mond. Ik zag met groote naarſtigheid het *Beeld van Stilſwijgentheid* aan, als wanneer een Heer by ons in de Zaale trad, hy en den *Garbon* groeten malkander, en naa een kort geſprek

dat

dat ik niet verſtond, trad den *Garbon* naa my toe, zeggende ik moet den Gouverneur ſpreeken om gewigtige zaaken, die ik niet voorby kan. Hy ſloot het Pedeſtal der Stilſwijgendheid op, krijgende daar uit een half vel papier, aan my dat geevende, en zeide, ſchrijft dit af; op die taafel is pen, inkt en papier, zal daar tegen gy dit hebt afgeſchreven weederom by u zijn: dit zijn een weinig van de Spreuken van *Sarabaſa*, raakende de *Stilſwijgendheid*. Ik bedankten hem. Hy vertrok met den Heer, ſluitende de deure toe; ik had wel begeerte om alle de Beelden te bezien, maar dagt den *Garbon* mogt in't korte weeder koomen, en haaſtig zijn, ik wil dit eerſt afſchrijven, daar naa kan ik de Beelden genoegzaam beſchouwen.

Dit volgende is het Afſchrift van dat hy my overhandigde, zijnde Spreuken.

Het *Stilſwijgen* is de eerſte trap tot de Wijſheit, de Minnemoeder der Vreede, en de bewaarſter der Deugd.

In de konſt van *Stilſwijgen*, en zig niet te openbaaren, beſtaat alle geheim.

Een wijs Man verklaart hem niet, om dat hem bekend is, dat hy dan Schatting be-

betaalt aan zoo veele menſchen als hy hem ontdekt.

Stilſwijgen is het heiligdom van de Wijsheid, jaa heeft veele van de Goddelijkheid, want zy verkeert het gebrekkelijke in een loffelijk geheim.

Stilſwijgen geeft de zelfde luiſter aan de reeden, als de ſchaaduwe aan de koleriten der Schilderyen.

Stilſwijgende menſchen, zijn bedagtzaam en voorzigtig in 't ſpreeken, en zy worden geſteld buiten 't getal der Sotten.

Zig te onthouden van ſpreeken, is het zeegel van bekwaamheid, want veel ſpreeken verſwakt het verſtand, en doet de gedagten in de lugt verdwijnen, dog men moet op ſijn beurte zomwijl een weinig zeggen, om niet altoos een bloote aanhoorder van eens anders reeden te weeſen, en dan nog moet men ſpreeken als de Gemeene, maar denken als de Wijſe.

Een goed Politijk moet meeſter van ſijn tonge zijn; want de ziele van een wijs Man ruſt aan de wortel ſijner tonge; maar die van

een

een Gek, die danſt op het tipje der zelve.

Eene die vaardig in 't ſpreeken is, ſtaat altijd op het tip van verwonnen en overtuigd te worden: men kan dikwils meer zeggen als andere willen hooren; daarom moet men ſprecken als met teſtamenten; dat is, hoe minder woorden, hoe weiniger krakeel.

Secreteſſe is de Ziele van alle groote onderneemingen, en de goede uitkomſten in gewigtige handelingen moet men zoeken in dezelve ſtil te houden: daarom, indien gy zaaken van gewigt verhandeld, dan ſpreekt nooit, antwoord niet meer als u gevraagd word; maar hoort naarſtig toe, en vat op die te veel klappen.

Die zig onthouden kan, heeft groote heerſchappye over zig zelfs.

De Wijſen houden haar altijd geſlooten: en nog te meer, als zy de Luiden niet kennen tot wien zy ſpreeken.

Als men zig uitdrukt, moet men niet te klaar zijn; want geheimenis verwekt eerbiedigheid, en men gaat voor een bekwaam Man wanneer men niet verſtaan word.

Een hert zonder geheimenis, is als een openen Brief en een verklaard beſluit, en is als een open ſpel dat niet geagt word.

Daarom moet men zig nooit verklaaren, want men houd de geeſten in twijffel wanneer men zig niet voort verklaart. Zoo houd God alle menſchen in verwagtinge: dat naa te volgen is wijsheid.

Die zig niet terſtond verklaard, die houd eens anders gedagten in twijffel en verwagtinge: daarom drukt u nooit te klaar uit; want een verklaard beſluit wort niet geagt, om dat het is als of men met een open ſpel ſpeeld.

Wie ſijn Kaarten aan anderen vertoont, doet hem ſelven en ſijn meedeſtanders ſchaade, men moet bedekt zijn, en de zulke niet veele vertrouwen die haar ligt openbaaren; want die alles aan andere vertrouwen, zulke moet men niet vertrouwen.

Men moet openhertigheid ſchouwen; want ſijne gedagten te ontdekken, is de poorte te openen tot de ſterkte van ſijn gemoed.

Zijt ſchrander, dog begaat geen buiten-

ſpoo-

ſpoorigheid in 't ontdekken uwer bekwaamheeden, gebruikt de middelmaat.

Onderzoekt eens anders herte eer gy het uwe openbaart, ſpreekt niet veel, en dan nog niet als dat gy wel weet.

Om jemants herte te ontdekken, moet men met hem twiſten of verſchil maaken.

Door yver van woorden worden veele verrukt, zoo dat zy voor den dag brengen dat beeter geſweegen waar.

Het is Wijsheid in anderen iets te ontdekken, en zig zelf te verbergen.

Zoo is men dikwils ook onvoorſigtig van zig te openbaaren in 't ſpeelen; en ons gemoed ſtaat bloot en open in 't boerten. Ook is in de wijn de waarheid, een dronken hert kan niet veinzen. Door liefde der Vrouwen, word ook veele openbaar.

Men moet voor Verſpieders van onſe gedagten, onſe herten bedekken met wantrouwen en onthoudinge.

Uwe gedagten blijven de uwe, zoo lange gy die binnen houd; maar eens in de lugt

Digitized by Google

tot woorden gemaakt, dan behooren zy aan een ander, welke als dan tot u verderf konnen gebruikt worden.

Doorgrond eens anders gedagten, en verbergd de uwe.

Al te opentlijk te gaan, is dikwils haatelijk en zeer moeijelijk, het gaat zeekerder en ligter dat men ſijn voorneemens in houd.

Men moet ingetoogen zijn, en zig aan al de Weereld niet gemeen maaken; maar ſijn naam veranderen volgens de plaatſen en zaaken; dog egter zig wagten van niet verraſt of bedroogen te worden.

Een liſtig menſch, die moet weeſen vaardig van verſtand, alles ſien, doorſien, en oordeelen, weinig ſpreeken, veinſen, ſijn gedagten en voorneemens bedekken; maar evenwel waarlijk met beleefdheid, vriendelijkheid, en met een bly gelaat handelen.

Men moet liſtig zijn om ſijne gebreken te verbergen, en behendig ſijne hertstogten ontveinſen, op dat een ander nooit onſe drift kenne, en dat uit vreeſe dat zy u mogten voorkoomen door teegenſpreeken of pluimſtrijkery.

Ont-

Ontveinſen is het voornaamſte in de Politie, men moet dikwils ſchijnen en veinzen niet te verſtaan, dat men verſtaat.

Het onverſtand neemd de wijk uit den Tempel van *Stilſwijgentheid*, want de woorden worden ligtelijk uitgeput, als het verſtand onvrugtbaar is.

Leerd ſwijgen, tot u het ſpreeken niet deeren mag, en gy in een hooger rang zijt. Die zijn tonge weet te bereiden, word aangezogt.

Al wie ontdekt, word Meeſter.

Openbaard geen gebreeken der grooten, want zy lijden dat niet.

Veele dingen worden lacchende geſegt of gedaan, die naamaals ſchreijende beklaagd worden.

Met als ik dit laaſte ſpreukje ſchreef, floot den *Garbon* de deure op, en trad met een Heer binnen; ik ſtond op, en groeten haar met alle beleefdheid; den *Garbon* trad naa de Taafel, en neemende het Papier, daar uit ik dit naageſchreeven had, floot dat weeder in het Pedeſtal van de *Stilſwijgentheid*.

Terwijl den *Garbon* beeſig was met een Brief te leeſen, bezag ik de Beelden welke de *Liefde-zaal* verçierden, en waaren de volgende.

Vriendſchap, was een Vrouw met Mirten en Granaaten gekroond, met haar regter arm omhelsde zy een dorren Boom daar een Wijngaard om geſlingerd was, op haar kleed waaren veele Spreuken, die ik niet verſtaan kon.

De *Vrolykheid*, wierd vertoond met een jong danſend Meisje, hebbende een krans van Bloemen om haar hoofd, en haar Rok met veel 'erley bloemen geborduurd, zy had in haar regterhand een roemer, en in haar ſlinker een ſchaale.

Schoonheid, was een Vrouw die haar hoofd ten deele met Wolken bedekt had, zijnde anders naakt, in de regterhand beurde zy op een paſſer met een kloot, met de linker een lelie.

Het *Huwlyk* wierd verbeeld door een Jong man, welke een Juk om ſijn hals had, een Trouring aan ſijn Vinger, een Quee-appel in ſijn hand, hebbende Boeijens aan ſijn voeten, waar meede hy op een Slange trad.

Hier waaren nog meer Beelden, die, om dat den *Garbon* wat haaſtig ſcheen, konde ik die niet alle beſchouwen, dog den *Gar-*

bon

bon beloofde my alles ſchriftelijk te zullen doen hebben, en was al eene van ſijne Dienaars daar meede in de Spaanſe taale beeſig.

De *Liefde-zaal* verlaatende, kwamen wy na dertig trappen opgeklommen hebbende, weeder in een ſchoone kaamer, in deeſe wierden alle Wetten van geheel *Poele Krinke Kesmes*, als ook die van deeſe Vry-ſtadt *Tulonjael* bewaart.

Hier zat het Beeld van den zeer wijzen Wet-geever, en Philoſooph *Sarabaſa*, als een *Sineeſe* Af-God aan een Taafel, waar op laagen geſlooten, en opene Boeken, Brieven, Zeegels, &c.

Wat agter hem ſtond een Advocaat met een mutſe of kap, en tabbaard van promotie verçierd.

Daar neven ſtond de *Geregtigheid*, die had in de eene hand twee Schaalen: in de eene Schaale ſtond een Hond, in de andere een Slang, en in de andere hand had zy een blood Swaard.

Het *Leeven* wierd hier ook vertoond, door een jonge Maagd; met *Semper Vivum* gekroont, hebbende in de eene hand een brandende lampe, in de andere een oly-kan, waar uit zy in de lampe goot.

Aan de andere zijde ſtond de *Koopmanſchap* of *Handelinge* tuſſchen de *Rykdom* en 't *Geluk* of *Ongeluk*.

De *Koopmanſchap* of *Handelinge* wierd vertoond door een lacchende Jongeling; deeſe had in ſijn regterhand drie tongen, in de linkerhand een elle, ſchaale, koorenmaat, en een voetmaat, met een paſſer; by ſijn voeten ſtond een volle geldbeurs, ſpiegel, en Slange.

Op het Pedeſtal van de *Rijkdom* ſtond een Schaap, waar beneevens laagen eedel geſteenten, goude keetens, en vaaten, geld, kroonen, ſcepters &c.

Het *Geluk* en *Ongeluk* waaren twee Beelden, teegen malkander over ſtaande, houdende beide de regterhand om hooge en open, de eene was Rijkelijk, de andere als een Slaaf gekleed; boven haar als uit een Wolk kwamen twee handen kruiswijs over malkander, de eene gaf aan de Rijke een volle geldbeurs, kroone, en een beeldje van een jonge Maagd. De andere gaf aan de Arme een leedige omgekeerde beurs, een dorre doorentak, met eenige Scorpioenen. Voor het Pedeſtal van 't *Geluk* en *Ongeluk* ſtond een drie-hoek.

Wy deeſe Zaale verlaatende, klommen nog dertig trappen op, alwaar den *Garbon* weederom een deure ontſloot; daar in treedende, zag ik hier al weederom verſcheiden Beelden, welke ik niet en kenden. En

vraa-

vraagende wat dit beduiden? zoo antwoorde den *Garbon*, dit is de kaamer van de *Dronkenſchap*. Ik begon te lacchen, en vroeg hem, waar toe diend deeze? hy antwoorde, deeze heeft een groot gebruik in ons land; hier worden de Dronkaarts ingebragt, haar deeze Beelden aangetoond, en uit elk Pedeſtal de ſpreuken van *Sarabaſa* voorgeleezen, en onderregt, niet door Geeſtelijke met de Gods-dienſt; maar door verſtandige Politike. Hoe geſchied dat vraagde ik? hy antwoorde, wanneer in deeze Stad *Taloujaël*, een Menſch is die hem met veel drinken te buiten gaat, zoodaanig dat hy zijn beroep verwaarlooſt, zijn goed verminderd, en daar door zijn Huis-houding niet verzorgd, en zijn eigen gezondheid naadeelig is. Zulk een Menſch, word eerſt gewaarſchoud door den Wijk-meeſter van de Wijk waar in hy woond; hy hem niet beeterende, word dat aan den Raad bekend gemaakt, welke hem dan gerigtelijk doen vermaanen, afſtand van ſijn te veele drinken te doen; zy laaten hem zeggen dat de Dronkenſchap ſchaadelijk voor zijn Huisgeſin, ſchandelijk voor hem zelven is, onnut, en aanſtootelijk voor het gemeen. Zoo het gebeurd dat hy hem nog niet en beeterd, en van zijn overvloedig zuipen op houd,

dan wort het den Gouverneur bekent gemaakt.

Deeze doet den Suipert voor hem brengen in zijn Paleis, hy in zijn Rigter-ſtoel gezeeten zijnde, vraagt den Dronkaart, waarom hy op de eerſte en tweede vermaaninge ſijn zoo ſchaadelijk en ſchandelijk leeven niet heeft verlaaten, en zijn eere, voordeel, en gezondheid, niet weeder heeft willen in agt neemen? te antwoorden word den Dronkaart niet toe gelaaten, om dat den Gouverneur meend, dat, dat maar tijdverſpillen is.

Hy word terſtond gebragt in een andere Kaamer, daar een Geeſtelijk en twee Wijze Raads-Heeren zijn, hier koomende, ſteld den Geeſtelijken hem ſijn zonden voor oogen hoe hy teegen *God*, den *Koning*, en *Baloka* gezondigd heeft.

Dan word hy de Wagt overgeleeverd, deeze brengen hem des voormiddaags ten tien uuren op de vijfde trap van de Piramide, daar moet hy vijf uuren blijven ſtaan, met het gezigte naa het plein, om van elk gezien, en bekend te worden. Dog hier in word onderſcheid gebruikt, en word een morgen-dranks zuiper ſtraffer gehandeld, als een die des daags nugteren, en des avonds alleen dronken is.

Ten

Ten drie uuren koomen de twee Raadsheeren met een Secretaris, klimmen met den Dronkaart opwaarts tot in deeze Kaamer; hier koomende, moet hy teegen over dat Beeld de *Dronkenſchap* gaan ſtaan, en dat ſterk aanzien. Ik vraagde welke is het Beeld van de *Dronkenſchap?* den *Garbon* antwoorde, daar ziet gy een boom, met een wijngaard omwonden, het Beeld omarmt die met zijn linker arm, in welker hand hy een wijn-kanne houd; hy heeft een zots-kap op zijn hoofd, uit zijn lacchende mond ziet men een groote wijn-tand, hy is met geſcheurde kleederen gekleed, ſtaat op bloote voeten, en wijſt met zijn regter voorſte vinger op een groote en veele kleine roemers, die elk een byzondere koleur hebben, voor hem leid een leedige geld-beurs.

De Heeren gezeeten zijnde, ſpreekt den oudſten Heer den Dronkaard aan: gy N. N. hoe zijt gy dus vervallen, gy zondigd teegen God, den Koning, teegen de Wet en u zelf. Gy weet dat *Baloka* uwe daaden daagelijks aanteekend, waar wil dit ten laaſten met u heen? wanneer gy dus voort vaart, zult gy u overige goederen verkwiſten, u tot alles onbekwaam maaken, en u huis-gezin niet in eer konnen voeden, dan moet gy immers naa het Eiland *Lankeja*, daar moet

gy

gy zeer ſwaaren arbeid doen, daar word gy met ſlegt voedzel geſpijſt, daar moet gy geſcheurde kleederen draagen, en bloot-voets gaan. Gy behoorde tot deeze laatſte waarſchouwinge niet gewagt, maar eerder u zuipen verlaaten, en van u Dronkenſchap af geſtaan te hebben.

Men zal u hier een weinig ſpreuken, (raakende de *Dronkenſchap*) voorleezen, door *Sarabaſa* opgeſteld, u die meede geeven ten einde gy die met aandagt leeſt. Gy zult nu weeder tot avond ten agt uuren op de vijfde trap te pronk ſtaan.

En u dan niet beeterende, op het eerſte aanbrengen van u Wijk-meeſter, naa *Lankeja* gebannen worden: dan zal men u zeer veele ſpreuken van *Sarabaſa* meede geeven, op dat gy kond zien, tot wat kwaad gy u zelf door den dronk gebragt hebt.

Dan leeſt den Secretaris hem een weinig ſpreuken voor, uit het boek van *Sarabaſa*, uit het Kapittel van de *Dronkenſchap:* het welke niet anders behelſd als zeer deftige ſpreuken, elk een byzonderen zin hebbende.

Ik vraagde of ik eenige van die ſpreuken mogte afſchrijven? hy zei, die zijn te veele, ik zal u een goed getal behandigen, die gy meede zult neemen, om op u Schip af te ſchrijven, dan hebt gy een voortreffelijk tijd-

tijdverdrijf, met een zeer deftige ſtudie.

Maar voor dertien daagen, is hier zulks geſchied, en ſloeg den Secretaaris op het zeſde blad in 't Kapittel van de *Dronkenſchap*, en las het volgende den zuipert voor.

Het Boek lag nog op de taafel, hy zeide ſchrijft deeze zijde af, en niet meer, het voorige, en het volgende zal ik u hier naa terhand ſtellen.

Hy zetten hem om te rooken, ik om te ſchrijven. Heel boven aan 't blad ſtond,

Van de Dronkenſchap.

Het gebruik van *Wyn* is uit den Heemel, en het misbruik uit de Helle voort gekoomen.

Maatig gebruik van *Wyn* is de geeſt der Engelen: maar het onmaatig gebruik, is het bloed der Duivelen.

Wyn is een vriend der Waarheid, een vyand van veinſen; zy ontſluit de kabinetten der herten, en ontdekt alle ſecreeten. Ook is zy een mediçijn matig gedronken; want weinig verheugd, veele ontſteld, maar overdaad ontſind.

Wyn maatelijk gebruikt, maakt vrolijk, en

en verheugd de geeſt, zy heeft de welſpreekendheid en konſtige vindingen voortgebragt, zy ontbind de gebonden geeſten, en kan van hooge zaaken ſpreeken. Maar onmaatig gebruikt, maakt een Menſch als een Beeſt, en een Wijze zot.

Wie een glaasje drinkt voor den dorſt, het tweede om den geeſt te verluſtigen, het derde ter eeren van een Vriend, doet niet kwaad; maar elk moet hem wagten voor overdaad en verkwiſtinge.

Wyn wekt de geeſt op, en maakt de ziele wakker; maar die te veel gebruikt, duurt zulks niet lang, dan word men dof en loom.

De *Wyn-dampen* doen ons aardig ſchijnen aan ons zelven, maar belacchelijk aan andere.

In de *Wyn* leggen alle ondeugden verborgen.

Die een groot Vriend is van de *Wyn*, is een vyand van hem zelven.

De *Wyn* is het bloed der Aarde, en een hoofd-vyand der Jeugd; zy verſtomt de ſpits-

vin-

vinnigheid der zinnen, vermeerderd de pijnen, verhit de ingewanden, verwert de inbeelding, vernietigd de geheugenis, ontroert de reeden, en verderft de vogten, en is by gevolg een hoofd vyand van onſe gezondheid.

Een Wijs Man verlieſt door de *Dronkenſchap* deeſe volgende drie zaaken:

1. De Heerſchappye van ſijn gedagten.
2. De Toom van ſijn Tong. En,
3. De aanzienlijkheid van ſijne Jaaren.

Men moet nooit zoo veele drinken, dat het verſtand of de voeten leuteren; veeltijts zit *Cupido* in den roemer, en *Venus* ſchuild onder in den Wijn.

Wanneer dat door de *Wijn* iemand tot ongereegelde driften vervalt, zoo verkort hy niemand meer als hem zelf.

Een Suipert verkwiſt ſijn lighaam, tijd, en goederen, terwijl hy ſijn agting aan de Weerelt opoffert.

De lekkerſte *Wijnen*, ſmaakelijkſte ſpijſen, lieffelijkſte luſten, en de aangenaamſte vermaaken, worden alle zeer ras van de walgelijkheid gevolgd.

De

De *Circe* van *Ovidius*, kan zoo wel op de *Dronkenſchap*, als op de Weereld gepaſt worden; want de *Dronkenſchap* verandert den Menſch in Beeſtagtige bedrijven en gedagten, dus wort men als een Leeuw, Schaap, Swijn, Aap, Bok, Nagtegaal, Stier &c.

Een die *Dronken* is, moet als een zinneloose aangemerkt worden, want zoo lange als eene voorzigtig en wijs is, zal hem de *Dronkenſchap* niet bevangen.

Een *Dronkaard* kwetſt ſijn Natuur, verwerpt alle gunſt, hy verlieſt ſijn eer, geld, en gezondheid. En wat onderſcheid is 'er, of iemand zig zelver voort doodet, dan of hy dat door den drank van langzaamer hand doet.

Een *Dronkaard* koopt voor ſijn geld, zotheid, ongezondheid, armoede, ſchande, en een berooid hoofd.

Een *Dronken* menſch is geen meeſter van ſijn gedagten, nog van ſijn tonge, hy ſpreekt zonder ſchaamte van oneerlijke dingen: van een Man word hy een Kind.

Door

Door *Dronkenſchap* worden veele goede dingen verhinderd, zy is de Moeder van alle kwaad, zy ontbloot ons van de reeden, zy baard zonde, ſchaade en ſchande.

Dit hem voorgeleeſen hebbende, wierd nog de leelijkheid van de *Dronkenſchap* zeer ſcherp in hem beſtraft; hy moeſt dan weeder op de vijfde trap te pronk ſtaan, welk geſchiede. De Heeren vertrokken zijnde, wierd hy op de trap geſteld.

Hy in plaats van beſchaamd te zijn, riep daar veel Volk by een, en begon met een lacchend en bly gelaat te ſpreeken, en zeide:

De *Wyn* is in 't midden beſt, om dat het bovenſte eerſt door de lugt word aangedaan en bedorven, zy word daar door dan wateragtig; het onderſte is moerig, drabbig, heffig &c. Ik zegge u zeyde hy, goeden Wijn moet zijn klaar, ſubtijl, oud, van rijpe druiven, die niet rottig zijn, in 't glas ſpringende.

Alle Wijnen kan men in fleſſen lang goed houden, met Olie daar op te gieten.

Het Bier moet klaar zijn, gebrouwen van onbedorven koorn, lang en ten vollen gekookt, niet zuur, maar oud, klaar, en van de heffe wel gezuiverd.

Dit gezegt hebbende, haalden hy een

flesje met Brandewijn uit ſijn zak, ha! lieve morgenſter! zeide hy, gy zijt mijn vermaak, waarom zoud gy alleen des morgens goed zijn? waarlijk, het is op den dag, jaa des avonds alzoo gezond als des morgens; met dronk hy het flesje uit, ô Goddelijk vogt! riep hy, wat Schip zou in zulk een Zee niet gaaren verzinken. Met begon hy te zingen een drink-liedjen.

De Gouverneur dit aangediend zijnde, liet hem aanſtonds haalen, en voort zenden op het Eiland *Lankeja*, daar hy tegenwoordig moet arbeiden, en zeer zoobere ſpijſe geniet, al wat hy meer verdiend als hy verteerd word tot onderhoud van ſijn Huis beſteed.

In de Zaal der *Dronkenſchap* ſtonden de volgende Beelden.

De Narägtige *Sotheid* wierd verbeeld door een lacchende Vrouw, die haare naaktheid vertoond, houdende in de eene hand een molentje, in de andere een Schaaps-hoofd.

De *Geilheid* ſtond byzijden de *Sotheid*; deeſe was een zeer ſchoone en bynaa naakte Maagd, zittende op een Geite: hebbende in de eene hand een Patrijs of Veld-hoen, en in de andere een Schorpioen, en een groote roemer Wijn.

Ter zijden ſtond de *Onſtantvaſtigheit*, zijnde

zijnde een Vrouw, ſtaande op de Weereld, houdende in de eene hand een halve Maane, in de andere een Chamelcön.

Digt daar by ſtond de *Agterklap*, zijnde een leelijk Wijf, die een geſpleeten tonge uit haar mond ſtak, op haar eene ſchouder zat een Exter, op de andere een Raave, haar kleed was met Schorpioenen en Addertongen bezaaid.

Het *Bedrog* ſtond hier als een oud Wijf, hebbende een muiſe-valle op het hoofd, een hengel-roede in de hánd, haar kleed was vol mom-aangezigten, by haar ſtond vuur en waater.

Het Beeld van *Kwaad-ſpreeken* was ook een oud Wijf, met Egels-vellen gekleed; hebbende een ſwarte verf-kwaſt in de eene, en een roeſtig mes vol ſcharren in de andere hand.

Hier digte by aan de deure ſtond de *Armoede*, als het laatſte gevolg der *Dronkenſchap*, zy ſtond als een Heidinne, buigende haar hals onder een dienſtbaar Juk, een Hond bepiſten haar.

Hier uitgaande, bragt my den *Garbon* nog dertig trappen hooger, in de kaamer van de Souverein.

Hier zat het Beeld van den Koning *Cham Hazi* in een ſchoonen Throon, met een maſ-

ſive gouden Kroone op ſijn hoofd, een gouden Sçepter in ſijn hand, op wiens opperſte een menſchen ooge, zeer çierlijk en leevend gemaakt ſtond; om ſijn hoofd had hy ſtraalen als de Sonne, ſijn andere hand ruſten op een Boek dat voor hem op de taafel ſtond; dit was het Boek daar de meeſte Wijsheid was in verklaard, die in *Krinke Kesmes* bekend was. Op het Boek was geſchreeven met goude letteren, *die niet kan Veinſen, kan niet Regeeren.*

Nevens hem zat het Beeld van een *Hiſtory-Schryver;* dit Beeld ſcheen een aanzienlijk Man; voor hem lag ſchoon papier, daar by ſtonden alderhande koleuren van ſchrijf-baar metaal, in ſijn hand had hy veele pennen van verſcheiden fatſoen, gelijk ſcherpe, ſtompe, ſtijve, ſlappe, regte, kromme &c.

Aan de andere zijde van *Cham Hazi* ſtond het wonderlijk Beeld, genaamd de *Politie:* dit was,

Een Vos, zittende op een Kameel, die ſtuurende met een gouden Toom, zijn Zaal daar hy op zat was een Schild-pat, zijn Piſtolen Verre-kijkers, zijn Scabracq met Slekken bezet; hy had een Geeſtelijke Mijter op zijn hoofd, om zijn hals hing een Keeten Brillen, van allerhande koleur, en veelderlei fatzoen, daar onder een Horlogie aan-

aanhangende; zijn Mantel was vol Oogen en Ooren, onder zijn Oxels hadde hy Boeken, Papier, Pennen, Inkt, Penzeelen, en verf; in zijn regter Poot hield hy een Schaale, die hy geduurig in balans zogt te houden, met nu in de eene, dan in de andere blaazende, in zijn linker Poot hield hy een Touw, daar Eezels, Bokken, en Verkens, met Buffels aan gebonden waaren, die hem goedwillig ſcheenen te volgen.

De *Geveinſtheid* wierd hier verbeeld, door een maager Wijf, gekleed met Schaape-vellen, waar onder heen een Wolf uit kijkt, in haar hand was een Boek en Paternoſter.

Daar ontrent ſtond de *Gierigheid*, dit was een oude, leelijke maager Caronje van een Wijf, met geſcheurde vodden gekleed, zijnde bloots-voets, knoopende met beide handen een volle Geld-beurs toe; by haar ſtond een maageren Wolf.

De *Eedelheid*; was een ſchoone Vrouw koſtelijk gekleed, hebbende in de eene hand een Lançe, in de andere het Beeld van *Pallas*, op haar hoofd was een Kroone van Sterren, voor haar op een taafel, laagen Kroonen geld, Boeken, Swaarden.

Den *Oorlog* was een gewaapend Man, hebbende in de eene hand een Bloed-ſwaard,

in de andere een brandende Fackel, ſijn helm-çieraad was een Tijger, op zijn ſchild ſtond een Wolf en Krokodil met yzelijke klaauwen, zijnde met allerley Oorlogs-tuig behangen.

Hier beneeven ſtond de *Tol* of *Schattinge*, als de zenuwe des Oorlogs, verbeeld door een *Pachter*, zijnde een ſterk Jongman, met bloote armen en beenen, ſijn hoofd is bekranſt met een eiken-krans, daar Paauweveeren als Pluimen op ſtaan, ſijn Rok is vol oogen en ooren, in zijn regter hand houd hy een Schaar, in de ſlinker een ſtomp Mes met een ronde punt, voor ſijn borſt zijn twee Meſſen gekruiſt: in plaats van een Deegen, heeft hy op ſijn ſlinker zijde een droog-ſcheerders Schaare aan een draagband; by hem ſtaat een Schaap, voor ſijn voeten leggen verſcheiden Knijptangen.

Deeze Zaale verlaatende, klommen nog dertig trappen op, hier ontſloot hy de Kaamer van de *Gods-dienſt*.

Hier moeſtmen de Schoenen uittrekken, en de voeten waſſchen in een bak daar ten dien einde geſteld, eer dat men in de Heilige plaats mogt in treeden. Hier verwonderden ik my door der zelver toeſtel, en overgroote pragt.

Deeze zaal was van binnen rond, het gewelf,

welf, muuren, en vloer, was uitneemend ſchoon op zijn Moſais gewrogt, met goud, ſilver, azuur, zulk hoog rood als karmozein, met zeer gloejend groen, dat alles zoo uitneemend glanzig was, dat ik my niet genoeg verwonderen kon.

Tien voeten van de muur was rondom een afſchutzel, konſtig geſneeden, en door gebrooken met veele Hiſtorien en Beelden, verbeeldende eenige mirakelen of wonderwerken, door eenige van haare Heiligen ofte Martelaaren gedaan, zoo den *Garbon* zeide. Ik dit ziende, en van den *Garbon* dat hoorende; dagt in my zelf, immers meinen en zeggen alle Gelooven, haare Heiligen, en Martelaaren te hebben.

De plaatze, of ſpatie van dit rond, dienden om de Offerhanden te ontfangen, die elk volgens de Wet op zeekere hoogtijden ofte heilige daagen daar moeten koomen offeren; ten dien einde ſtonden daar zeer veele offerkiſten, zijnde rond, booven met een gat waar door de Prieſter dezelve in de kiſt ſtak.

Den *Garbon* een andere deure openende, trad met my in de tweede verdeelinge, welke ook rond, en tien voeten breed was. Deeze plaatze was heiliger als de eerſte, hier wierd gebiegt en gebeeden; het tweede afſchut-

ſchutſel was vijf voeten hooger als het eerſte, en bedekt door een blaauw ſatijnen kleed, met goud geborduurd, dat men met zijden koorden konde optrekken, om het binnenſte te beſien.

Den *Garbon* had de goedheid van het kleed zoo hooge op te trekken, dat ik het binnenſte zien kon; op het eerſte aanzien wierd ik eenigſints ontroerd, over de onwaardeerlijke koſtelijkheeden en ſchitterende glans, van zoo veele volmaakte glanſſen en werken.

Dit binnenſte vertrek was de *Adyta*, ofte het *Heilige der Heiligen*, daar mogt niemand in komen als den Koning, of door deſſelfs ſchriftelijk bevel.

In het midden van deeſe *Adyta* of *Heilige der Heiligen*, ſtond een ronde gouden kiſt, ruſtende op de ſchouders van tien goude Engelen; in deeſe kiſt wierden veele Heiligdommen bewaard. Boven op het dekſel waaren tien goude Beelden van *Baloka*.

In deeſe *Adyta* of *Heilige der Heiligen*, moeſten de Princen, Veld-overſten en Gouverneurs haar eed van getrouwigheid, met veele Ceremonien en Offer-giften afleggen: als in de teegenwoordigheid van *God* en *Baloka*.

Rondom deeſe Kiſt ſtonden de Beelden van

van de *Kindsheid*, *Opvoeding*, *Gewoonte*, *Wysheid*, *Deugd*, *Eere*, *Gehoorzaamheid*, de *Hope* en *Eeuwigheid*.

De *Kindsheid* was als een Kindje van drie jaaren, rijdende op een houten kermis paardje, houdende in sijn regterhand een schoon papier als iemand dat aanbiedende, om daar op te schrijven wat men wilde.

De *Opvoedinge* was een bedaagd Man, die een Kind in een Boek onderwees, hebbende in sijn andere hand een roede, toom en slange; neevens hem stond een kraaijenden Haan.

De *Gewoonte* vertoonde een oud Man, beladen met verscheiden Musijk en andere Instrumenten; by hem stond een slijp-steen.

De *Wysheid* wierde hier vertoond door een oud zittend Man, hebbende de voorste vinger van sijn linkerhand voor sijn voorhoofd, als in gedagten weesende; voor hem op de taafel stond een brandende lampe met een kanne, beide vol olie, daar neevens leide een Boek daar de Beeltenisse van *Baloka* in was.

De *Deugd* stond als een schoonen Jongeling, hebbende een krans van gras en eiken loof en eikelen om sijn hoofd, daar boven op stond een Sonne, op sijn borst stond een ronde O, waar in een vierkant, en in deeze

weeder een gelijkzijdige drie-hoek getrokken was, in ſijn eene hand had hy een lançe met lauren omſlingerd, in de andere had hy verſcheiden Kroonen, ſijn regter voet ſtond op een vierkante ſteen.

De *Eere* was verbeeld door een Jongeling, wiens hoofd met lauren bekranſt is, hebbende in de eene hand een ſpiets, in de andere een overvloets hooren met vrugten, bloemen, en blaaden gevuld.

De *Hoope* ſtond hier als een jonge Maagd, ziende opwaarts naa den Heemel, reikende met haar regterhand een lelye om hoog, en leunde met de ſlinkerhand op een anker.

Aan de deure ſtond de *Eeuwigheid*, zijnde een ſtaattige Vrouw met los hoofd-hair, haare zijden verlangden haar aan beide zijden, koomende booven haar hoofd te zaamen, zoo dat zy in een ronde Circul zat, die blaau en met Sterren bezaaid was, in haar eene hand was een goude Sonne, in de andere een zilvere Maane, twee zaaken die alles baaren, voeden, en onderhouden.

Deeze Beelden, gelijk ook alle de voorgaanden in de andere Zaalen, ſtonden op ronde Pedeſtallen, van binnen hol, die als kiſten konden opgeſlooten worden; in de zelve wierden de ſpreuken van *Sarabaſa* bewaard. De

De Heilige *Gouden Kist* die met haar boorden op tien Engelen ruſten, had nog regt onder haar in 't midden een Pedeſtal, daar deſſelfs boodem op ruſten, in deeze waaren de Spreuken van de Gods-dienſt beruſtende.

De Heilige kaamer verlaatende, klommen nog dertig trappen op, alwaar den *Garbon* een Kaamer op ſloot, daar ik niet zag als drie Beddeſteeden, drie ſtoelen, een taatel, daar op, pennen, inkt, en papier, met eenige Boeken: ik vraagden wat dit beduiden? den *Garbon* antwoorden, dit is de *Vrykaamer*, ik zal u het daatelijk zeggen, hier is dog niet te zien. Hy ſloot de deure, en wy kwaamen naa dat nog twintig trappen waaren opgeklommen, booven op het plat.

Dit plat had vijftien voet in zijn Diameter, rondom met een leuning voorzien, in 't midden was een hoog Pedeſtal, waar op den Engel *Baloka* alle Heilige daagen, wierde ten Toon geſteld, als wanneer elk hem groeten, en kwaamen Offeren en Biegten.

Hier by ſtond een ongeſlooten kooperen Kiſt, waar in een ſleutel en een kooperen Hoorn lag. Ik vraagden wat dat beduiden? den *Garbon* antwoorde wanneer een Vlugteling op dit plat komt, blaaſt hy driemaal op den

den Hoorn, als wanneer den bewaarder van deeze Piramide moet booven by hem koomen, die dan deeze ſleutel krijgt, en brengt de vlugteling in de *Vry-kaamer*, de deure voort ſluitende, gaat terſtond den Gouverneur het bekend maaken, dat daar een Man is die *Vryheid* eiſcht; den Gouwerneur ſend daar op voort twee Raads-heeren, met een Secretaris, neevens eeten, en drinken.

Deeſe booven koomende, verhooren den Man die de *Vryheid* eiſcht; en wanneer het blijkt door ſijn reedenen, en dan door getuigen, dat hy door ongeluk of noodzaakelijkheid, een Dood-ſlag, of iets anders begaan heeft, als by voorbeeld, zoo hy was uitgedaagd tot Vegten, of om zijn eere, of leeven te beſchermen, een Manſlag begaan had, zoo word hem dat eeten en drinken voor gezet, en hy van de andere noodzaakelijkheid verſorgd, tot zoo lang, dat ſijn Proces geëindigt is, waar by hy door het Regt of de Reegeering word *Vry* verklaard, hem zijn Sententie daar van ter hand geſteld, word hy koſt en ſchadeloos ontſlaagen, en gaat dan ſijns weegs.

Maar indien den *Vryheid-eiſſcher* overtuigd word, dat hy met opzet een moord of andere ſchandelijke, of doods-waardige zaaken begaan heeft; dan word hy niet beſchermd, gelijk

gelijk in de Kloosters van *Spanjen* geschied, (dat regte schuilhoeken voor Moorders, Schelmen, en Dieven zijn) maar deezen word dan daar neevens in een andere Kaamer gebragt, daar hem niets mag gebragt worden, nog eeten, nog drinken, hier heeft hy keur, om van honger en dorst te sterven, of hem zelf om te brengen, genietende door deeze *Vry-kaamer* alleen, dat hy niet door Beuls handen sterst, en dan nog eerlijk begraaven word.

Wy weeder afklimmende, en beneeden koomende, was ik byzonder wel voldaan over de goedheid van den *Garbon*, dat hy my alles had laaten zien, en onderregt, deeze zeer treffelijk Piramide aangaande; ik bedankte hem met een goed herte, belovende weedrom met eenen, dat wanneer ik mijn goed uit ons Schip konde bekoomen, ik zijne goedheid eenigzins zoude tragten te vergelden, zoo met Kaarten als Boeken die ik zoude konnen missen, waar voor hy my bedankte.

Ik beklaagde my egter dat ik zoo ongelukkig was, dat ik alle de Beelden die ik in de Piramide gezien had niet zoude konnen onthouden; hy my met een duister gezigt aanziende, sprak als half verstoord, ik heb u meer als eens gezegt, dat ik u alles schrifte-

telijk zal overgeeven, dat gy dan te Scheep zijnde, met plaizier kond afſchrijven, en dat in zulk een order brengen als het u zal believen; met riep hy een Man die onder in de Piramide woonden, hem aanſpreekende, dat ik niet verſtaan kon; den Man ging binnen, voort weerom koomende met een papier, dat hy den *Garbon* met een diepe reverentie over gaf.

Den *Garbon* my dat overhandigende, zeide, daar is de beſchrijvinge van de Kaamers en Beelden der Piramide die gy gezien hebt, in goed Spaans, gaat en ſchrijft dat af, ververſt u gedagten daar meede, ik zal u ook een Kaarte van ons Land, ter hand ſtellen, gy weet dat eene van mijne Klerken voor u doende is om in 't Spaans te vertaalen de beſchrijvinge van dit ons Land met alles wat daar aan vaſt is, of toe-behoord, dit heb ik u meer als eens gezegt, gy moet daar vergenoegd meede zijn.

Ik bedankten hem andermaal, met een diepe eerbewijzing, en vraagden nog met eerbiedigheid, wat de *Eeren-Poorten* beduiden die op de Markt ſtonden?

Hy antwoorde, dat zal ik u zeggen; en met my daar naa toe gaande, zag ik dat deeze *Eeren-Poorte* uit drie boogen beſtond, en van booven met een ſteenen gewelf bedekt, dat

dat op vier Pilaaren ruſtede, van een wonderlijke order. De eerſte Poorte was van geele en glanzige *Sonnen*, met Dieren, en Fruiten doormengd.

De tweede Poorte was van witte *Maanen*, zoo heele, halve, vierendeels, als nieuwe, met veele kruiden, en groente doorwrogt, op de groente laagen veele witte droppen als dauw.

De derde Poorte was gemaakt, van veele geele en witte Sterren, de geele vertoonden *Sonnen* en de witte *Maanen*, doormengd met veele Figuuren uit de *Matheſis*, als ronden, veele en verſcheiden zoorten van vierkanten, driekanten, &c.

Ik dit alles zeer naukeurig beziende, en dorſt egter niet vraagen. Den *Garbon* die mijn gezigt, en doeningen geduurig gaade ſloeg, vraagde wat my daar van dagte? Ik antwoorde, dat naa mijne meeninge deeze boogen zeer konſtig gewrogt, maar dat ik de ſtoffe waar van die gemaakt waaren al zoo weinig kenden, als de beteekeninge van de Figuuren; Ik ſtaa verbaaſt van zulke fraje dingen te zien.

Den *Garbon* zeide met een lacchend weezen, deeze *Eeren-Poort* is geboud voor negentien-duizend, en agt-en-dertig jaaren, en verſtrekt ons hier tot een tijd punt (Epocha)

cha) duizend Jaaren naa dat de Weereld geſchaapen is, en naa deeze tijdpunt reekenen wy onze Koningen die wy nu negentien-duizend en agt-en-dertig Jaaren konnen bereekenen, aan dit tijdpunt mag niet anders gereekend worden als de regeeringe onzer Koningen; wy zijn wel zoo oud als *China*; ziet deeze ſtoffe nu met aandagt, het is geen metaal, geen ſteen, of glas, maar een nu onbekende zaak; onder de geleerden word hier nog getwiſt, of het gegooten dan of 't gehouwen is, deeze konſt ſchijnd verlooren te zijn, wat denkt gy daar van?

Ik zeide half beteuterd, mijn Heer, als ik het zeggen dorſt, zonder u te vertoornen, dan had ik daar veele teegen. Spreekt zonder ſchroom zeide hy, wat u beliefd.

Hoort dan toe, mijn Heer, in *Europa* word onder de geleerden vaſt geſteld, dat naa de Scheppinge der Weereld vier-duizend Jaaren CHRISTUS gebooren is, en deeze geboorte, is de tijdpunt in *Europa*, en teldmen van de geboorte CHRISTI nu 1702. deeze met de voorige 4000. jaaren opgeteld, is te zaamen 5702. als wanneer de Weereld van God geſchaapen is, hoe kan dan deeze *Eeren-Poorte* zoo oud zijn?

Ten anderen, kan ik niet denken, dat een

een werk door Menſchen handen gemaakt, 19000. jaaren, en langer, de lugt zoude konnen verduuren.

Den *Garbon* antwoorde, op het eerſte diend, dat *Europa* haare konſten, weetenſchappen, wetten, en Godsdienſten, meeſt uit *Aſia* ontfangen, of overgenoomen heeft, dat door de langheid des tijds, deeze zaaken veele veranderingen geleeden hebben. Zegt my waarom zouden wy *Aſianen* zoo wel niet konnen reekenen als die van *Europa?* te meer dewijle wy ook alhier hebben, leezen, en onderzoeken alle *Joodſe*, *Chriſtenſe*, *Turkze*, en veel'erleie Heidenze Wet-boeken. Onder veele deftige Schrijvers van *Europa*, munt in veele een zeer geleerd Man uit, welke dus ſpreekt.

Onder alle Tyd-reekenaars die niet overeen èn koomen over het jaar der Scheppinge, waar in den MESSIAS *gebooren is, kan men aanmerken dat 'er onder die alle niemand is die meerder reekend als* 7000., *en geen die minder als* 3300. *jaaren.*

Dit verſchil van de oudheid der Weereld is 3300. jaaren, welke de eene meerder als de andere reekend Mag in *Europa* de eene van de andere verſchillen 3300. jaaren, waarom zouden wy volgens onze Boeken daar geen 14336. jaaren moogen by doen?

wat hebben de *Chineſen* meerder regt als wy? onze Hiſtorien zijn zoo geloofwaardig als die van *China*.

Ziet eens wat u *Europiſche* Schrijvers daar van ſchrijven, CHRISTUS zoude geboo-ren zijn naa de Scheppinge der Weereld, volgens 't gevoelen

Van	*S. Hieronimus*	3941
	Origenes	4830
	Auguſtinus	5353
	Alfonſus Koning van Spanjen	6984

Deeſe eerſte en laatſten verſchillen 3043. jaaren. Maar *Vallemont* ſteld 4000. jaaren daar bygedaan 1702. zoo gy nu reekend; dan heeft de Wereld nu geſtaan naa de ree-kening van *Europa* 5702. jaaren, en naa on-ſe reekening 20038. jaaren; dog gy behoeft dat niet te gelooven: hier is dat Waarheid; maar in *Europa* niet: Even gelijk als u Miſ-ſe, Vagevuur &c. in *Spanjen* waarheid is, dat is hier geen waarheid.

Wat het duuren aangaat, het *Pantheon* tot Romen, of nu *S. Maria Rotunda*, hoe lange heeft dat geſtaan? en kan nog lange ſtaan. Waarom kan 'er geen ſubſtantie zijn die twintigmaal beſtendiger is? In dien tijd was de heerlijke *Sonne* onſen Koning.

Hy ſweeg, ik was bang hem te vertoor-nen,

nen, en zag naa een andere *Eeren-Poort*; hy zeide, kom laat ons de drie andere *Eeren-Poorten* ook nu voort bezien.

Wy traaden daar naa toe, dit was een aardig Gebouw, beſtaande ook uit drie Boogen, uit een ſwarte, glanſige en zeer herde ſteen gemaakt: de eerſte was van grouwelijke Draken konſtig door een geſlingerd, doormengd met veele opene Boeken. De tweede was als van Klippen, waar boven op een *Chinees* ſchrijvende in een boek, zat: by hem ſtonden verſcheide geeſtelijke, als naa hem hoorende. De derde Poort was weeder een vertooninge van Draaken, met Boeken doormengd.

Den *Garbon* my aanziende, zeide, deeſe *Eeren-Poort* is geboud voor 2250. jaaren, ter eeren van den goeden Philoſooph *Krakabas*, deeſen was een lieveling en Diſcipel van den grooten Wijſgeer *Confucius* in *China*. Deeſe goede Man gaf en maakte ons goede Wetten, en verbeeterde de oude: doen ter tijd was hier nog geen Vreemdeling gezien, hy was de eerſte.

Ik vraagden, hoe is deeſen dan hier gekomen? Den *Garbon* zeide, dit zult gy nog minder gelooven als van de eerſte poort.

Krakabas was zeer geleerd, en de beſte Diſcipel van *Confucius*. Hy in *China* buiten

Nanking in een boſch wandelende, kwam door laſt van de *Son*, den Engel *Baloka* by hem, hem zeggende, dat hy aanſtonts naa *Krinke Kesmes* moeſt; hy was verbaaſt, en zeide dat land niet te weeten; maar *Baloka* nam hem op, voerde hem door de lugt, (daar hy ook wonderlijke zaaken zag) en zetten hem needer digt by de Hoofd-Stad *Kesmes*.

Hy ter Poorten intreedende, was elk verwonderd; want ſijn kleeding was onbekend, en niemand konde hem verſtaan: men bragt hem voor den Koning, die hem naa een andere kaamer liet brengen, alwaar hem eeten en drinken voorgezet wierd, daar by geval papier, pen, en inkt ſtond, hier begon hy voort te ſchrijven, en meer papier &c. eiſchende, wierd hem dat ter hand geſteld; hy begon voort een Woorde-boek te ſchryven: vragende wat dit of dat voor een naam had, dat hy opſchreef, daar ſijn *Chinees* teegen zettende, leerden hy in korten tijd onſe taal; hy wierd bemind van den Koning en alle menſchen om ſijn deugd. Hy verbeeterde veele oude, en maakte veele nieuwe Wetten, die alle door den Koning en ſijnen Raad wierden beveſtigd.

Dit diend nu tot een *Tyd-punt* in alle Regt-zaaken, Obligatien, Verkoopingen en

en andere handelingen, daar naa worden alle Sententien en Decreten gedagteekend, ook als een Contract geteekend word, zoo ik nog gisteren gedaan heb, teekende ik daar onder, *het jaar van Krakabas* 2250. de 6ste dag van de 8ste maand.

Ik grimlagte, hy merkte dat, en begon ook te lacchen: spreekt vry op zei den *Garbon*, want ik weet dat gy dat niet gelooven wilt.

Ik antwoorden, ik wilde wel gelooven, maar ik kan niet.

Hoort de *Posos* zeide hy, waarom wilt gy niet gelooven, dat hier alle eerlijke en geleerde Luiden gelooven, wat schort daar aan? zegt het vryelijk op. Ik ben verwonderd, zeide ik, en kan niet begrijpen, dat den Engel *Baloka* uit de *Sonne* zouw koomen in *China*, en neemen *Krakabas* daar op, hem dan door de lugt voerende tot hier by *Kesmes*. Og mijn lieve Man! zeide hy, is 't anders niet? ey hoord! dit is hier waar, maar in 't *Mark Ancona* in *Italien* niet, daar is weeder waar, dat de Engelen het Huisje van *Loretto* op hunne schouderen naamen, in het Heilige land, en droegen dat door de Lugt, tot in *Mark d' Ancona* by het Steedeken *S. Maria Lauretana*, dat is hier ook niet waar.

Komt laat ons nu naa de derde gaan, welke ter eeren van den vroomen Koning *Cham Hazi*, en den wijſen Wijſgeer *Sarabaſa* opgeregt is. Hier koomende, zag ik vier boogen als in 't kruis teegen malkander over ſtaande; boven op die aan de Ooſt-kant zat den Koning *Cham Hazi* in ſijn Koninglijk gewaad, met ſijn Kroon en Sçepter verçierd, de Pijlaars en Boog waaren met kindertjes en overvloedhoorns bezaaid, alle van roode herde ſteen.

Over deeſe teegen 't Weſten ſtond een witte Boog, met alle geeſtelijke çieragie verçierd, op deeſe zat den Wijſgeer *Sarabaſa*, houdende een Boek in ſijn eene hand, wijſende met de voorſte vinger van ſijn andere hand op ſijn herte.

De derde Boog teegen 't Zuiden, was gantſch blaauw, op deeſe ſtond de *Sonne*, zonder eenige verçierſels, als tuſſchen Wolken drijvende. De Boog teegen 't Noorden was groen, met pennen en boeken konſtig verçierd, boven op ſtond den Engel *Baloka*.

Tuſſchen deeſe vier Boogen wierden alle regten uitgeſprooken, het Geeſtelijke raakende; zy is ook een *Tijd-punt* voor alle geeſtelijke Actens, en is geboud voor 670 jaaren, ter eeren van *Cham Hazi* en *Sarabaſa*.

Van

Van hier naa de vierde gaande, zag ik dat die in drie boogen beſtond alle van konſtige Beelden, Feſtoenen, Overvloed-hoorns, Bloemen, &c.

Den *Garbon* zeide nu kan ik niet langer wagten, ik moet gaan, ik zal u van deeze *Eeren-Poort* een beſchrijving ter hand ſtellen, met groeten hy my en vertrok, en ik naa ons Logement, daar ik voort begon te ſchrijven wat ik gezien had. Naa het nuttigen van ons Avond-maal, rookten wy te zaamen, en nog wat gepraat hebbende, ging ik zeer vergenoegd naa bed, God dankende dat ik zoo veele fraaje dingen gezien, en braave Schriften van den *Garbon* gekreegen had, en my nog meerder beloofd was.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Den Schryver krygd order om met den Garbon naar 't Schip te keeren; alwaar koomende het zelve met genoegen beſchouwd. Tenten aan Strand. Ruiters langs 't Strand. Ryden naar eenige Dorpen, en een Stadt. Den Schryver bekomt een Kaart van Krinke Kesmes, dog kanze niet verſtaan. De Garbon en den Kapiteyn geeven malkander geſchenken. Knepko wat het is; is de Mebiken aan de Rivier Berbice. W'yn naa den Koning gezonden: wat Koopmanſchap aan Strand gebragt werden. Den Handel begint. Moeilykheid van den Garbon. Groote winſten. Beſluit om weer naa Panama te zeylen. Den Schryver werd met een Regiſter van ſyne Brieven van 't Zuidland, hem door den Garbon ter hand beſteld, begiftigd. Vertrek en komſt in 't Vaderland.

DEn volgenden morgen kwam den *Garbon* zeer vroeg tot ons, met een bly gelaat in de Kaamer treeden. Hoe Spanjerts! ſlaapt gy nog alle? ik koome u goede tijding brengen, zei den Man. Wy zweegen. Hy ſprak vorder. Hier

is

is zoo eeven tijding van het Hof, en van u Schip gekoomen; het Hof heeft verſtaan, dat u Schip een vryen Handel van veertien daagen zal hebben, en zal naa drie daagen beginnen, op 't ſtrand aan de haaven.

Ik zal u te zaamen weeder te Scheep geleiden, naa den eeten moeten wy vertrekken, ik ga alles tot de reis beſtellen.

Alle ons Volk was verblijd, maar ik bedroefd. Den *Garbon* vroeg wat my ſchorte. Het antwoord was, dat ik zoo haaſt vertrekken moet, zonder meer gezien te hebben, ik had gehoopt zoo lange te blijven, dat ik ook nog een andere Stad zou gezien hebben. Ik zal u ſtraks, als ik u Lieden koome haalen veele papieren meede brengen, zoo u beloofd heb. Hier word order geſteld om alle daagen tijding van u Schip te hebben, en daagelijks zullen daar Menſchen naa toe gaan, met die zult gy nog alle daagen papieren ontfangen, dit heb ik mijn Klerk al gebooden.

Weeſt geruſt: en maakt u gereed om te vertrekken, ten twee uuren zal daar toe alles gereed zijn, en ik u dan koomen haalen.

Wy hadden ten twaalf uuren al gegeeten, en geen pakkagie hebbende als mijne papieren, waaren wy klaar en tot reizen vaardig.

Ten twee uuren kwam den *Garbon* ons haalen, leidende ons dezelve Poorte uit die wy ingekomen waaren, en ſlaande de ſlinkerhand om, trokken wy Ooſt aan; naa wat gegaan te hebben, vonden wy twee Waagens met een Karre. Den *Garbon* en ik traaden op de voorſte, mijn zes maats op de tweede Waagen: op de Karre waren leevens-middelen, een Tent, en Bagagie van den *Garbon*.

Onder het voort-rijden, zeide my den *Garbon* dat hy een dooze met papieren voor my had, en dat meer zouden volgen, zoo van het Koningrijk, Land, Inwoonders, Dieren, Beelden, Fonteinen &c., dat my zeer verblijden. Wy kwaamen naa eenige uuren in een Dorp van veertig of vijftig Huizen, dat zeer vermakelijk was, van het eene Huis tot het ander was een Valleije van Vrugtboomen, een fraje Revier ſtroomde door het midden, een vierendeel van een uur gaans was een ſchoon Boſch.

Hier ververſten wy ons twee uuren, den *Garbon* liet my de papieren zien; ik zag onder veele goede Spreuken, en Beelden reedelijk geteekend, ook een afteekening van den Gouverneur van *Taloujaël*, beſchrijving der Badſtooven &c. ook de beſchrijving van het Hoofd-eiland *Poele Krinke Keimes*, van

van de Dieren, Voogels, Visschen, en Insecta, neevens de beschrijving van eenige daar by leggende Eilanden &c. waar over ik my uitneemend verblijde, en hem met al mijn hert bedankte.

Tegen den avond een uur naa Sonnen ondergank, kwaamen wy weederom aan een Dorp, dat ook zeer vermakelijk was; hier wierden wy alle wel onthaald, en sliepen tot twee uuren, wy reisden voort tot des morgens ten agt uuren, kwaamen in een klein Bosch, hier liet den *Garbon* sijn Tente opslaan en rusten wy twee uuren, waar naa wy voort reisden tot twee uuren naa de middag, vonden aldaar een groot Huis by een Brug, die over een Revier lag, hier rusteden wy weeder twee uuren, en verversten ons wel. Weeder voort trekkende kwaamen wy te tien uuren in een Dorp, daar ik om de donkerheid niet van zeggen kan: naa wy ons ververst hadden, gingen wy slaapen tot dat alles ten agt uuren klaar was, en wy ons op reis begaaven. Wy trokken altijd zeer langzaam voort, en kwaamen ontrent ten twee uuren by ons Schip, dat my en mijn Volk, neevens al ons Scheeps-volk zeer verheugden.

De Boot en Sloep was doende met Vissen, zoo haalt een goede zoode gevangen, en het

het net te Lande was, voeren wy met den *Garbon* aan boord, alwaar door den Kapitein en andere Officieren zeer beleefd ontfangen wierden: naa weederzijdze groetingen dat op zijn Spaans met groote Graviteit geſchieden, traaden wy in de Kajuit; naa veele Diſcoerſſen heen en weeder, wierd de Vis opgedift: wel gegeeten, en een glas wijn gedronken hebbende, bezag den *Garbon* het Schip, met zeer groote verwondering, noit had hy zulk een Schip gezien; want in 440 jaaren was aan *Poele Krinke Kesmes* geen Schip geſtrand, maar by zijn leeven was 'er een geſtrand op *Poele Wonvure*, dat hy niet gezien had.

Canon, Roers, Deegens en Boſſekruid kenden hy, en wiſt daar meede om te gaan, maar het Schip en Scheeps-gereedſchap kenden hy niet, dog hy vraagden naa alles.

Naa alles wel bezien te hebben, voeren wy, te weeten den *Garbon*, Kapitein, en ik, weer aan Land, daar den *Garbon* zijn Karre al ontlaaden, en ſijn Tente reeds opgeſlaagen was, waar in hy ons weederom wel onthaalden.

Op 't ſtrand telden wy al drie-en-dertig Tenten, die uit het Land gekoomen waaren, zommige om te zien, alzoo dit noit was voorgevallen, andere om te Negotieren:

ren: deeze Tenten vermeerderden dagelijks in getal.

Den *Garbon* verzogt my, dat ik zoo lang den Handel duurde, by hem in ſijn Tent wilde vernagten, dat ik met bewilligen van mijn Kapitein toeſtond; waar op ſtraks mijn Kooy, en Scheeps-kiſt aan Land deed koomen, en in ſijn Tent brengen, dat hem byzonder behaagde, en waar voor hy my bedankte.

Den *Garbon* was een Man van verſtand en fatzoen, hy is in *Taloujaël* zoo ik gezegt heb Architek en Opziender van alle publike Gebouwen, als Fortreſſen, Toorens, Paleizen, Bad-ſtooven, Fonteinen, Bruggen, Revieren &c. En hier was hy Kommandeerend Opper-hoofd van de Zuid-landers, aan't ſtrand toe gevloeid; hy was zeer Eedelmoedig van inborſt, goedaardig, vroolijk van ommegang, niet gierig, maar ſcherp toeziende wat'er omging

Hy had order geſteld dat alle daagen twee poſten aankwaamen van *Kesmes* en *Taloujaël*; met een woord, hy had het van te vooren zoo beſchikt, dat alles in een geregelde order konde en moeſt toegaan.

Hy, den Kapitein en ik, ons wat gediverteerd hebbende, voer den Kapitein weeder naa boord, om op alles goede order te ſtellen. Ik

Ik en hy wat wandelende, zeide hy, de *Poſos*, komt laat ons in mijn Tent gaan, en neemt mijn geſchreeven ſchriften nu over, en ſluit die in u Kiſt, alle daagen zult gy meerder krijgen.

Wy door de Tenten gaande, zag ik dat den *Garbon* van elk met zulk een diep reſpect wierde gegroet als een Generaal in ſijn Leeger, of een Borgermeeſter in een Stad.

Wy in de Tent treedende, wierd de *Akalon* voort op gezet, onder het ſlurpen liet hy de doos met papieren brengen, welke uit ſijn hand ontfangende, gaf hy my die over; zeggende, daar mijn Vrind ontfang dit uit mijn hand, noit heeft eenig Menſch buiten ons Land dit geweeten, gehoord, of gezien, neemt dit als een geſchenk van Vriendſchap, gebruikt dit tot u dienſt en plaizier, eer gy vertrekt zal ik u meer doen hebben.

Ik nam de doos aan, bedankten hem met een goed Herte, was by uitneemendheid blijde, en zetten de doos op mijn Kiſt.

De *Akalon* genuttigd hebbende, bedagt ik my wat, en opſtaande zeide ik tot den *Garbon*, mijn Heer, kan ik u plaizier aandoen dat ik het goed uit mijn Kiſt welke ik tot vermaak, en nuttigheid heb meede genoomen,

men, uit haale? Ik ben nieuſgierig dat te zien, zeide hy.

Ik mijn kiſt opſluitende, lag boven op een Weereld-kaarte, rond uit geſneeden, aan de eene zijde *Europa*, *Aſia*, *Africa*, en't *Zuidland*, aan de andere zijde *America* &c. op een rond bordpapier geplakt, dit tuſſchen een houten lang rond gedraaid handvatſel beklemd, dat onder lang was, had het fatzoen van een ronde waijer; dit was my van mijn Vriend den Meeſter vereerd, hy had die zelf afgezet, by elken parallel de lengte uit *Gietermakers* Stuurmanſchap aangeteekend, en de paſſaten naa *Dampier* daar in geſteld. Dit behaagden hem zeer wel, hy nam die in ſijn hand, en naa dat ik hem die geëxpliceerd had, zugten hy.

Ik dit merkende zeide tot hem, Heer *Garbon*, niet alleen dit, maar ik heb zeer veel tot u dienſt, al wat ik eenigſints miſſen kan ben ik u ſchuldig: gy hebt my niet alleen verpligt met u goed onthaal, en zorg voor my te draagen tot *Talonjaël*, maar gy hebt my de beſchrijving van u Land cum annexis gegeeven, en nog meer beloofd; dat my zoo aangenaam is, dat ik niet en weet wat vergelding ik u doen zal.

Neemt deeſe Kaart dus geplakt in dank, neevens deeſe mijne loſſe, die nog ſeeven-

en-

en-twintig waaren; ik rolden die in een, en hem dezelve overgeevende, beliefden hy die niet te ontfangen, zeggende u beleeftheid is te groot; want dat ik u tot *Talonjaël* gedaan heb, was mijn pligt, en buiten mijn ſchaade geſchied, en wat de papieren belangd welke ik u gegeeven heb, die koſten my ook niet, alzoo mijne Klerken weegens den Koning betaald worden.

Waar op ik antwoorde, Heer *Garbon*, neemt deeſe Kaarten dog in dank, ik heb die van mijn Vriend ook zoodaanig ontfangen: ik heb nog een Atlas van hem, daar ook zoodanige Kaarten in zijn.

Op dit mijn zeggen nam hy die Kaarten aan, met een my zeer vriendelijk daar voor bedankende; hy wierd zeer vrolijk en verblijd, my omhelſende, zeide dat te zullen vergelden, met zoodaanige Beſchrijvingen van dit zijn Vaderland, als nog nooit van *Europers* zijn bekend geweeſt. Ik bedankten hem, met te zeggen dat hy my daar meede zeer verpligten zoude.

Mijn goed weeder in de Kiſt gedaan hebbende, deeden een tweede wandeling door de Tenten, welke geduurig vermeerderden, en kwam order aan den *Garbon*, den handel nog drie daagen uit te ſtellen.

Deeſe order wierd gebragt door vier-en-

vijftig

vijftig Ruiters, zijnde alle wel opgezeeten, gemonteert met een lançe, zaabel, en langroer, daar zy zeer wel meede konden ommegaan; deese waaren gezonden om alle disordres te beletten, haare Bagagie wierde ook op vier-en-vijftig Paarden haar naa gedraagen.

Over deeze Ruiters gebood den *Garbon* als Opperhoofd, zoo wel als over al het Volk dat hier was, en koomen zoude.

Den *Garbon* zeide, morgen zullen wy wat Land-waard in rijden, en zien wat daar te doen is, ik ben hier zelfs onbekend, alzoo hier nooit geweest ben; dat ik toestond.

Des morgens gaf hy order, om het Land vier uuren gaans door te kruissen; dit geschiede, en kwam tijding dat een goed Dorp drie uuren regt West van ons, en nog een Dorp vier uuren Zuid-west van ons was, daar wy met tien Ruiters naa den eeten naa toe reeden.

Een uur van 't strand ontmoeten wy een groote Poel, daar ik wonderlijke Schepzels in zag, die ik niet en kende; hier waaren ook zeer veele Vliegen: voortrijdende, kwaamen wy in het Dorp, dat uit een-en-dartig Huizen bestond, en hieten *Gat*; hier gaf den *Garbon* order om levensmiddelen naa 't strand

te brengen, en verſtond dat de Stad *Raima* daar anderhalf uur van daan was, daar wy voort naa toe reeden, neemende twee Boeren meede tot wegwijſers.

Binnen *Raima* komende, wierden daar wel ontfangen, men gaf ons *Akalou*, en des avonds wierden wy deftig getracteert, ik moeſt by den *Garbon* ſlaapen. Des morgens ſtonden wy vroeg op, en bezaagen de Stad, welke niet zeer aanmerkelijk was, want zy beſtond uit 600. Huiſen, drie Poorten, vijf Toorens, tien Tempels, twee Bad-ſtoven, en dan nog het Stadt-huis. Hier waaren zeer weinig Beelden, maar fraije Fonteinen en Hoven.

Den *Garbon* ſtelden order om van daar ook leevensmiddelen naa't ſtrand te zenden.

Van *Raima* reeden wy naa het Dorp *Poea*, daar wel honderd en vijftig Huiſen ſtonden. Hier wierden wy zeer wel en beleefd onthaald.

Naa dat den *Garbon* hier ook de nodige orders geſteld had, bezaagen wy het Dorp, wanneer by geval ons een eerlijk oud Man ontmoeten. Den *Garbon* hem ziende, trad van ſijn Paard, zy omhelsden malkander met een zonderlinge vriendſchap, en hadden't zeer drok, dog ik kon haar niet verſtaan; den *Garbon* deed my ook aftreeden, en

en wy gingen te voet na ſijn huis: in het huis komende, was de *Akalou* voort klaar; onder 't ſlurpen vraagde de *Garbon*, of hy niet een Kaarte van *Poele Krinke Kesmes* voor hem te leen had, alzoo hy geene van *Talounjaël* had meede gebragt. O jaa! zeide den Ouden, en opſtaande, haalden twee van ſijn kaamer, die hy den *Garbon* vereerde, welke hem bedankte.

Naa het Volk en Paarden gegeeten hadden, naamen wy ons affcheid, en kwamen des avonds weeder aan ſtrand.

Den *Garbon* verhaalde my onder 't ryden, dat deeſen Ouden ſijn zeer goeden Vriend was, dat zy te zaamen geſtudeerd hadden op *Poele Nemnan*, ook dat ſijn Zoon by hem gewoond had.

By onſe Tent komende, was ons Schip een kanon-ſchoot ver van Land gaan leggen; ik zag onſe Sloep op de dregge met vier Man daar in leggen. Ik riep onſe Quartiermeeſter die aan Land was, en vraagde wat zulks beduide, of 'er twiſt geweeſt was? Hy antwoorde neen, maar den Kapitein had het zoo verſtaan.

Ik vroeg wat hy aan Land maakte? hy zeide laſt te hebben om te wagten tot ik weeder kwam, en dan met den *Garbon* naa Boord te koomen eeten, alzoo zy

een brave zoode Vis gevangen hadden Ik den *Garbon* verzoekende, zeide ſtraks meede te zullen vaaren, ik zegelde mijn doos met papieren toe, gaf die aan de Quartiermeeſter om meede naa Boord te neemen.

Den *Garbon* wandelde ondertuſſchen met den Ritmeeſter der Ruiters, en ſtelden ordre wat te doen ſtond; ondertuſſchen bezag ik de lang gewenſchte Kaarten van *Poele Krinke Kesmes*, dog wierde rood van ſpijt, alzoo nog Stad, nog Dorp konde kennen, en ſcheen my niet anders toe, als een vierkant papier dat vol Toover-characters ſtond.

Den *Garbon* weerom koomende, zag my de Kaarten in de hand hebben, vraagden al lacchende, wel de *Poſos*, wat dunkt u van de Kaarte? ik antwoorde, ik en een jong Kind zijn daar eeven wijs in. Dat is waar zeide den *Garbon*, ik laat u een teekenen, en de naamen met Spaanſe letteren ſchrijven, neemt deeze eene, alhoewel gy die niet verſtaan kond, om dat zy u zoo vreemd ſchijnd: hy die oprollende gaf my die, waar voor ik hem bedankte.

Wy voeren te zaamen naa boord, de Ritmeeſter der Ruiters meede nemende, die by uitneemendheid over ons Schip verwonderd was, te meer, als hy verſtond dat wy daar de geheele Weereld meede konden rondom vaaren. Den

Digitized by Google

Den *Garbon* en hy het Schip gaande bezien, vroeg ik den Kapitein de reeden waarom zoo verre was van Strand gaan leggen? hy zeide een goed Zee-man moet niet ligt geloovig aan vreemde Natien, maar altijd op ſijn hoede zijn, op dat hy, nog ſijn Volk niet verraſt worden.

Ik zweeg, alzoo den *Garbon* weeder naa ons toe kwam: wy traaden van 't halve Dek, naa de Kajuit, daar wy ons met een pijp ververſten, terwijl de Vis gekookt, en opgediſt wierd. Wy aaten met ſmaak en plaizier; naa de maaltijd nog een glaasje gedronken hebbende, voeren wy naa Land, in de Tent komende rookten nog eens, en gingen doen te Kooy. Deezen nagt plaagden my de muggen by uitnementheid, zoo dat ik weinig konde ſlaapen.

Met den dag ſtond ik op, en wandelden wat: nu zag ik Oſſen, of Koeijen, Schaapen, met verſcheiden zoorten van andere Dieren aankoomen drijven, om tot ſpijze te verkoopen; ſtraks wierden verſcheide groote Tenten opgeſlaagen en eenige van deeze Beeſten geſlagt, dezelve wierden by ſtukken verkogt zoo raauw als gebraaden.

Den *Garbon* zond twee Koeijen met vier Schaapen aan boord, tot een vereering, waar voor den Kapitein aan den *Garbon* weeder-

om zond een baril, Malgomſe wijn, zoo veele Sek, een potijs Oly, met een Verrekijker, welke den *Garbon* welbehaagden.

Hier wierden nu ook te koop gebragt allerleie Fruiten en Groente, en kookten en ſmookten elk naa zijn welgevallen, zoo 't hem luſte. Wy aaten dan eens in 't Schip, dan weer in de Tente, zoo het ons te pas kwam. Eens te Scheep eetende, zag den *Garbon* wat Wijn-tint in een glaasje ſtaan, hy vraagden wat dat was? het wierd hem gezegt, hy proefden een fris glaasje, dat hem wel aanſtond, ſtraks wierd hy van den Kapitein met een gevuld klein Vaatje daar van beſchonken, dat hy dankbaar aannam.

Den Kapitein verzogt dat eenige Kooplieden van Land ſijne Koopmanſchap mogten koomen zien, en dat wy haare ook mogten beſchouwen. Dit is buiten mijne magt zeide den *Garbon*, het woord des Konings gaat vaſt, ik, nog niemand kan daar teegen doen, maar ik zal u een regtveerdig Regter zijn zoo 'er twiſt ontſtaat.

Zet al wat gy verkoopen wilt op een papier, ik zal 't doen vertaalen, en aan mijne en aan alle groote Tenten doen aanplakken, ten einde het alle Kooplieden konnen zien en leezen. Dat geſchiede.

Eens in de Tent zijnde, ving ik een mug-

mugge, die voor een vergroot-glas brengende, liet ik dat den *Garbon* zien, deezen was zeer verwonderd, als hebbende zijn leeven zulks nooit gezien, wy ſtelden daar verſcheiden Lighaamen voor, dat hem zeer behaagde en vroolijk maakte.

Ik dit ziende, bood hem dit *Microſcopium* met ſijn Stoeltjen aan, dat hy eerſt weigerde, dog eindelijk aannam. Hy beloofde dit te vergelden met al wat in zijn magt was. Mijn Vriend zeide hy, nu zal ik miſſchien ontdekken door dit glas, wat de *Knepko* is. Ik dit niet verſtaande, vraagde wat het was. Hy antwoorde, het is ſtof, dit op ons vel vallende, word een hert gezwel, als een van u Erten, dit word uitgenoomen, en wanneer het niet wel geneeſen wort, dan baard 'et een wonderbaarlijke zickte, welke zomwijl beſmettelijk is.

Met kwam de Quartiermeeſter uit naame des Kapiteins ons aan boord verzoeken, wy traaden vliegens in de Sloep, onder 't roeijen dagt ik geduurig op de *Knepko*; my ſchoot in dat ik iets diergelijk geleezen had, dog wiſte niet waar.

Aan boord komende, ging ik voort na mijn Boek-kas, dit was een eiken kiſtje van twee en een half voet breed, een en drie vierendeel voet diep, en ruim twee voet hoog. Ik mijn

Cataloge naziende, vond de Reize van *Adriaan van Berkel na Rio de Berbice*, my ſchoot terſtond in, dat dit de Man was, ik zag hem naa, en vond Fol: 88. het volgende.

De *Mebiki*, in Neerduits ziekte, is een zoort van ſtof, of iets anders, zoo groot als de punt van een ſpeld, dit zet zig ergens op het vlees, en groeid voort tot de groote van een gemeene Erte, zy zijn bleek; en hard van ſchil, welke gebrooken zijnde, vertoond zig van binnen een dik goed, dat als het geknipt word, eeven eens knapt als luizen.

De gaaten daar deeze *Mebiki* uitgehaald worden die ſtoptmen met aſſe van Tabak, en indien zy daar niet meede geneezen, loopt men gevaar dat het pok-gaaten zullen worden, waar uit dan naa verloop van tijd de pokken te voorſchijn koomen. Dit gebeurd hier dikwils, zonder dat men de moeite behoeft te neemen van haar by Vrou-volk te gaan haalen. Dus verre van *Berkel*.

Dit las ik den *Garbon* in Spaans voor, die zeide dat het zelve de *Knepko* was. Dit paſſeerden onder 't rooken van een pijpje

Wy gegeeten hebbende, las ik den *Garbon* mijn Catalogus voor, waar op hy zeide mijn Heer, naa ik u kenne hebt gy geen ſlegte Boeken, ik wenſch u met de zelve veel plaizier, met nuttig tijdverdrijf, en dat

gy

gy daar wijsheid uithaalen moogd. Hy zag my aan en grimlagte.

Ik hem weederom aanziende, zeide Heer *Garbon*, aan Land zijt gy mijn Meester, daar kond gy my Commandeeren, maar hier te Scheep ben ik Baas, en Commandeere u met my te gaan naa mijn Boeke-kist in de Konstaapels kaamer, daar op hem met beleefdheid by de hand nemende, gingen wy naa de Konstaapels-kaamer, den Kapitein volgde, en een Kajuit-wagter met een Boutelje agter aan.

Wy beneeden koomende, en ik mijn Kist ontsluitende, die van binnen met laaden was, trok ik de Spaanze laade op; hier kreeg ik voort in de hand den *Spaanzen Graciaan*, zijn konst tot Wijsheid, neevens zijn *Criticon*, of menschbuiten bedrog. De werken van *Descartes* in 't Spaans overgezet. Sestien Boeken van *Euclides*, in 't Spaans gedemonstreert. Deze alle vereerde ik hem met een goed Hert.

Al weigerende, drong ik hem egter die aan te neemen, waar voor hy hem verpligte, my alle goede en Vriendelijke dienst te doen, zoo veele in zijn magt was; hy was by uitnementheid vergenoegd, en voldaan, maar ik nog meer, om dat ik hem weder op het nieu aan my verpligt had, ik nam met

verlof van den Kapitein de Kajuit-wagter de Boutelje uit de hand, daar weinig in was, en verzogt dat ik van mijn Wijn mogt doen koomen, alzoo nog wel twee Oxhoofden vol had, dog voor die moeſt ik vragt betaalen, als ook van 24 Kelders Franze Brandewijn. Den Kapitein my aanziende, begon al lacchende te zeggen, Koopman zou het geen ſchande zijn, voor my en mijne Reeders, dat ik zulk een Man als den Heer *Garbon* door u zou laaten tracteeren binnen mijn Boord, wat dunkt u zelf? dit is waarlijk mijn beſte Wijn, ey laat ons Vrienden blijven. Hoord de *Poſos*, ik wed met u om 15 ſtoop Wijn dat ik weet wat gy my doen zult. Wy wedden, den *Garbon* zou rigter zijn. Wagt zei den Kapitein, ſijn Pot-lood krijgende, ſchreef hy iets op een Briefje, dat toevouwende, gaf dat den *Garbon*, zeggende, mijn Heer gelieſd dat te openen als onzen Koopman gezegt heeft, wat hy doen wil. Goed zeide ik, ik nodige u beide, met eenige vrienden van u beide, neevens my aan 't Land te gaan, om u daar in de Tente van mijn Heer den *Garbon* met mijn Wijn te Tracteeren.

Den *Garbon* daar op het briefje ontvouwende, las het overluid *onzen Koopman wil ons met zijn Wijn aan Land tracteeren.*

Wy

Wy lagten zoo hart, dat den Ritmeeſter ook by ons kwam om deel aan onze vreugd te hebben.

Ik had al een kelder Brandewijn op onze reis geconſumeerd; deed die ſtraks met mijn Wijn vullen, en zond die neevens een kelder Brandewijn naa Land.

Den *Garbon* en Ritmeeſter, den Kapitein en ik, waaren wel in onſe ſchik: maakten ons vrolijk tot aan den avond, wanneer wy na Land voeren; den Kapitein beloofde met den dag by ons te zullen zijn, en te laaten Viſſen, dat den aankomenden morgen ook naa kwam.

Mijn Kapitein zijnde een Spanjaard, was ganſch geen dronkaard, den *Garbon* en ik maakten daar ook weinig werk van, dog als wy te zaamen waaren, en den Ritmeeſter by ons was, traaden wy altemet de paaden van maatigheid wel eens over.

Den *Garbon* had nooit Franſe Brandewijn gezien of geproefd, en deeſe ziende en proevende, bekenden hy dat nooit zoo een drank in ſijn Vaderland gezien was. De Spaanſe Wijn behaagden hem ook zoodaanig, dat hy opſtaande zeide, Heeren ik wil nu in ernſt tot u ſpreeken, den Ritmeeſter verſtaat geen Spaans; gy-luiden zult hier aan Land niet eene drop drank verkoopen, ik heb

heb ſterke fleſſen in u Schip gezien, van elke drank dien gy hebt zal ik eene naa den *Koning* tot *Kesmes* zenden, en zoo den Koning daar ſmaak in heeft, zal hy u die duurder betalen als deeſe Kooplieden. Wy zeiden geen Wijnkoopers te zijn, maar om den Koning te behaagen zouden wy hem verkoopen al wat eenigzins konden miſſen. Daar op wierden terſtond in een mand met hooy gepakt, een boutelje Franſe Brandewijn, een Malgomſe, een met Sek, en een met Wijn-tint; deeſe aan twee lange ſtaaken tuſſchen twee Paarden agter malkander als twee Muil-ezels, marcheerden te poſt; den *Garbon* zeide binnen vier daagen tijding te zullen hebben.

De Carga van onſe Koopmanſchap te land aangeplakt zijnde, verzogt den Kapitein dat hem ook de zoorten van koopmanſchappen welke daar te verhandelen waaren, in 't Spaans vertolkt mogten ter hand geſteld worden; 't welk den *Garbon* beloofde, en opſtaande, ſchreef voort een briefje, dat hy aan een Ordonnantie-Ruiter gaf; die daar meede van Tent tot Tent rijdende, moeſt elk ſijne koopmanſchap opſchrijven; dat geſchiede en vertolkt wierd: den *Garbon* had alhier ſes Klerken die Spaans konden ſpreeken, leeſen, en ſchrijven.

Des

Des anderen daags wierd ons een ſchrift ter hand geſteld van de daar gebragte koopmanſchappen, en waaren de volgende:

Veelderhande zoorten van Vleeſch, Fruiten en Groente, Koren, Brood en Drank.

Pakkam en *Krapakkam*: *Pakkam* is een zeer fijne Wol, zijnde fijnder als Spaanſe, jaa naa my dagt nog beeter als die van *Carman* uit *Perſien*. Deeſe komt van een Dier *Pak*, grijs als een Ezel; dan dit zal onder de Diere deeſen Lands beſchreeven worden.

Krapakkam, is het ſtof daar van geweeven, is omtrent als het Hollands Berkaan, dog dit kan niet door reegenen, hoe hard en lang het ook reegend, want het neemt geen waater in, alle vogt, behalven olie rold daar op af, het is zeer zagt, grijs van koleur, en mag niet geverft worden; is ten naaſten by anderhalf elle breed, en een ſtuk is lang 39. of 39. en een half elle.

Siſa Kattoen, *Kraſiſa* geweeven kattoen, van veelderhande ſlag, fijn, grof, breed, ſmal, allerlei koleur, en ook gedrukt.

Monka Zijde, zoo bereide als onbereide. *Kramonka* geweeven zijde, van veel 'erleye zoorte en koleuren.

Veel'erley zoort van *Talok*, Gomme, in haar Taale geſpecificeert.

Veel'erley *Fika*, Verf, zoo drooge als vloei-

vloeibaare, wiens naamen niet anders konden vertolkt worden, als met rood, geel, blaau, groen &c.

Boula, Honing. *Boulaka*, Was.

Eenige ronde platte Brooden. *Ouwa*, Goud: *Louwa*, Silver: *Pouwa*, Kooper: *Nouwa*, een zoort van Metaal ons onbekend.

Zeer konſtig gewerkt Goud, en Silver.

Akalou, een Wortel, daar in 't Land als Thee getrokken, en gedronken.

Joſcham, roode harde Steen, dog zoo glanſig niet als roode Koraalen. Hier van hadden zy Beekers, Kandelaars, en ander goed, zeer konſtig gemaakt.

Vreemde ſchoone Vogels die ſpreeken konden, van verſcheide zoorten.

Vreemde en aardige Dieren. Wonderlijk Schelpgewas

Muſikaale Inſtrumenten, by haar bekend, en in gebruik.

En nog veele dingen, my vergeeten, alzoo de Carga van dien Land-aard niet heb afgeſchreeven.

Daags te vooren eer den handel zoude aangaan, wierd by de Tent van den *Garbon*, een Theater of Stellagie opgerigt, hebbende elke zijde neegentig voeten langte, rondom met een leuning. Waar op aan de Ooſt-zijde een Tent ſtond langs het Stellagie,

lagie, diep neegen van mijne voeten, hier in waaren geſteld neegen Taafels elk van jeeder neegen voeten lang, hebbende ieder tuſſchen beiden een ſpatie van drie voeten.

Dit vaardig zijnde, wierd belaſt op een groote hoorn te blaaſen; naa eenige reizen geblaaſen te hebben, vergaaderden de meenigte voor het ſtellagie, en wierd door den Secretaris van den *Garbon* daar iets afgeleeſen, en aan ieder poſt van het ſtellagie dat zelve aangeplakt, dat van alle bynaa wierd geleeſen.

Dit Plak-ſchrift behelſden, dat elk op aankomende morgen ten ſeeven uuren, ſijne koopmanſchap zoude uitvlyen en ten toon ſtellen, elk in of buiten ſijn Tent, ten einde het de Spanjaarts konden zien.

Ik verlangde naa die tijd, kon daarom dien nagt niet wel ſlaapen, des morgens was ik al met den dag op.

Ik deed een Kiſt van Boord koomen, en in onze Tent brengen, welke opende, kreeg het regiſter daar uit, want booven in elke van mijne Kiſten lag een regiſter van alles wat in de Kiſt was, en by elk de prijs van inkoop aangeteekend.

In deeze kiſt had ik Neurenborger goed, als verſcheiden Boek-ſpiegels, Koraalen van veel'erlei zoort, groote en koleur. Verrekijkers

kijkers verſcheiden zoort. Vergroot glaazen. Kooperen Compasjes of Sonnewijzers, waar in een Brand-glas en Spiegeltje is. Paternoſters. Ringetjes van geverfd Hoorn, van geſleepen Glas, van geſleepen Koraalen, van Paardehair tot Aaken gemaakt, met Letters en Sinſpreuken, van alle kolleur. Koraline geſleepene Hals-keetenen. Valze Paarlen. Geſchilderde en verniſte Snuiftabak-doosjes. Brillen van verſcheiden zoort. Poppen die door een draat of ſnaar konden bewoogen worden. &c.

Den *Garbon* bezag dit alles, en had aan alles zin. O de *Poſos* zeide hy, gy zijt gelukkig dat gy zulke koopmanſchap hebt; ik ben en blijve u vriend, ik vrage u niet wat u dat koſt; maar ik wil al dit goed voor den Koning koopen, en daar meede hem en u dienſt doen buiten mijn ſchaade. Hier hebben wy nooit zulke zaaken gezien. Ik zal u goed doen zoo veele ik kan, laat deeze Kiſt aan niemand zien, den Koning kan en wil u wel betaalen.

Hier op ſchreef hy zelf een Brief, die geevende aan een Ordinantie-Ruiter, met laſt om binnen vier daagen weeder hier te zijn, want alle drie uuren ſtonden Paarden tot relais, dit ging altijd op een galop voort.

Des morgens kwam den Kapitein, Koopman

man en verſcheiden Paſſagiers, al met den dag aan Land, om alles wel te bezien; het geene haare gadinge was wierd op prijs geſteld, en op het Theater gebragt.

Ten zeeven uuren wierd weeder op verſcheiden kooperen Hoorens geblaazen, terſtond verſcheenen op het Theater welke haar Koopmanſchap daar op gebragt hadden.

Den *Garbon* ging aan de middelſte Taafel zitten, hebbende een Secretaris aan ſijn regterhand zitten, die alles opſchreef.

Aan ſijn linkerhand zat een Man, die voor hem op de Taafel had Schaal, gewigt, en unſter, een elle, een voet-maat, en een kooren-maat; voor de taafel was als een galg, daar was een zeer groote Schaal met zijn eevenaar, of balançe vaſt, bekwaam om meer als duizend ponden op te weegen.

Hier wierd gekogt, verkogt, en geruild, als over al geſchied, daar ik my weinig meede bemoeide.

Daags daar aan kwam order van 't Hof, dat den *Garbon* zoo veele Wijn en Brandewijn zou koopen als konde, tot zoodaanigen prijs als goed dagte, en bekoomen kon. Hy las my de Brief alleen in het Spaans voor.

Zietge de *Poſos* zeide hy, dat ik u nu

vergelden kan, dat gy aan my gedaan hebt; mijn Konink kan, en wil betaalen, zegt aan niemand van onzen handel.

Den *Garbon* deed een zeer groote Tente opſlaan die tot een Pak-huis voor den Koning zoude dienen, om al wat voor ſijn Majeſteit gekogt wierd, daar in te bergen, deeze Tent wierd met Ruiters-wagt bezet, en bewaakt.

Met den daagelijkzen handel bemoeyden ik my tot nog toe niet; maar tijding en ordre van den Koning koomende, dat den *Garbon* al zou koopen dat hem behaagde voor den Koning, en goud, zilver of andere waaren van *Taloujaël* zou doen koomen zoo veele als oordeelde noodig te zijn, of van doen te hebben.

Zoo bragt ik op des *Garbons* laſt aan Land twintig kelders met Franſe Brandewijn, elke kelder koſten ons tot *Cadix* een-en-twintig gulden Hollands, ik verkogt elken kelder alhier voor honderd gulden Hollands, dat goede winſt was.

Een Oxhoofd Malgomſe Wijn verkogt ik voor vier hondert en vijftig guldens Hollands. Ik zal voortaan altijd by Hollands geld reekenen.

Ik had twee gros Boek-ſpiegels in verguld leer, elk doſijn koſten my ſes guldens, was te

te zaamen 144 gl., deese verkogt ik het ſtuk teegen drie gl., dat bedroeg 864. gl.

Ik had duiſend pond koralen van allerley zoort en koleur, met nog 3000. kettings vallche Paarlen; ik wil niet zeggen wat my die koſten, en waar voor ik die verkogt, laat het genoeg zijn dat ik zegge, dat ik daar aan alleen een rijkdom won. Met een woord, alle ſnuiſtery van zoodaanig goed als ik genoemd heb, gold zoo veele als ik eiſchte, zonder dingen.

Doen ik alles verkogt had wat ik miſſen wilde, moeſt ik ook wat weeder inkoopen.

Mijn Inkoop beſtond in vijftig pond *Pakkam*, twaalf ſtuk *Kra-pakkam*, duiſend pond *Siſa*, vijftig ſtukken *Kra-ſiſa*, duiſend ſtuk *Kra-monka* van veel'erley zoort, verſcheiden *Talok*, verſcheiden *Fika en Joſcham*.

Ik wierd met enkeld Goud betaald, en met het zelve betaalde ik mijn inkoop weederom.

Ik had twaalf huisjes gedrilde Bier-glaaſen, elk huisjen waaren ſes in malkander; deese had den *Garbon* nog niet gezien, ik voer naa boord, bragt een huisje Glaaſen, een kelder Brandewijn, een anker Malgomſe Wijn, met een anker Sek aan Land, welke ik den *Garbon* vereerde, die dat weigerde aan te neemen, dog liet hem einde-

lijk beweegen. Ook gaf ik hem voor den *El-ho*, om hem die te behandigen, een Glas, een Boutelje Wijn, en een Boek-ſpiegeltje, dat den *Garbon* aannam hem te zullen behandigen; hy het boek-ſpiegeltje met opmerking beziende, ſchoot my in dat den *Garbon* nog geen Spiegeltje had, zey Heer *Garbon* ik zal u ſes van zoodaanige vereeren, ik heb nog wel twee kiſten van zoodaanige koopmanſchappen, dog meen die in de drie laatſte daagen van onſen handel eerſt te openen.

Den *Garbon* beſtierf op dit mijn zeggen, hy wierd bleek en altereerde; ik vloog naa hem toe, deed hem een glas Wijn geeven, als wanneer hy wat bekwam. Hy my wat ſtreng aangezien hebbende, borſt ten laatſten uit, hoe de *Poſos*, ik meende dat gy een eerlijk Man waard, op wiens woorden men vaſt kon gaan. Ik heb u zoo veele papieren overhandigd, morgen komt nog een doos vol voor u hier, en nog meer zult gy hebben voor dat gy vertrekt, zulke die noit buiten ons Land zijn geweeſt, ik heb u alle vriendſchap betoond die in mijn magt is, bedriegt gy my? wat reeden heb ik u daar toe gegeeven? heb ik u niet belaſt zoodaanige Koopmanſchappen alleen aan den Koning te zullen verkoopen, en aan niemand anders

anders ? heb ik aan u den vollen eiſch niet betaald ? Weederſtreeft gy des Konings gebod ?

Weet gy wel, dat ik u terſtond na *Kesmes* kan zenden, daar gy wel veel te verantwoorden zoud hebben ? Man wat hebt gy gedaan !

Ik verſchrikte over deeſe taal, en wierd meerder ontſteld als den *Garbon* geweeſt was, is moeſt op een bank gaan zitten, om dat niet meer kon ſtaan.

Den *Garbon* bekwam, ſtond op, en deed my weederom een glas Wijn geeven. Deeſe ontſteltenis over zijnde, raakten ik aan 't bedaaren, als wanneer wy met grooten ernſt begonden te ſpreeken. Ik zeide verſchrikt te zijn dat men my daar wilde houden. Den *Garbon* zeide, dat is de meening niet; maar gy en u Volk moeten het gebod des Konings zoo wel gehoorzaamen als wy. Gaat na boord, haald de lijſt van geheel u Cargazoen, ik zal zien wat de Koning hebben wil, de reſt verkoopt aan andere; ik heb immers tot u gezegt, den Koning kan, en wil u beeter betaalen als andere. Ik ben u Vriend, en wat wild gy meer ?

Ik voer naa Boord, zag mijn dingen naa, en bevond, dat nog twee Kiſten met Neurenberger goed, eeven gelijk als die ik ver-

kogt had, in 't Schip had. En nog een Kiſt met Venetiaans Glas, daar in drie Spiegels van vier voet met glaazen Lijſten, drie dito van derde halfvoet, vier ovaale van ander halfvoet, voorts veele Kriſtallijne glaazen van veel'erleye zoorte, met nog een gros geſleepen beſte Bock-ſpiegels,

Hier uit nam ik een ovaale Spiepel, zes Boek-ſpiegels, met een Kriſtallijne Coraal, dat ik den *Garbon* aan Land zond, tot een vereering, ik bleef aan Boord, alzoo my niets wel voelde, my luſten niet te eeten, ik lei my te Kooy, en was zeer verdrietig.

Teegen den avond kwam den *Garbon* zelfs aan Boord, en by my koomende, vraagde na mijn gezontheid.

Ik zei dat gelaaten was, om dat my niet wel bevoelde. Daar op hy zeide ſtaat op zoo gy kond, gaat met my aan Land, daar hebt gy het gemakkelijker, gy moet u zoo ligt niet ontſtellen, ik ben, en blijf u Vriend, ik doe alles tot u voordeel en pleizier, zoo veel ik kan. Ik kom ook om u te bedanken voor het Preſent aan my gezonden, dat my zeer aangenaam is.

Nog zeg ik u, dat hier geen Glas in 't land is, als de konſtige Verrekijker op *Nemnan*, en nog weinig aan 't Hof van den Koning, nu en dan uit een geſtrand Schip geborgen;

borgen; laat ik u glaaſen zien, ik zal u daar voor geeven dat gy eiſcht, zend u kiſt met glaazen en de twee andere kiſten aan Land, en wilt zelfs meede koomen, ik raade u ten beſten.

Ik zond eerſt de twee Nuurenburger kisten aan land, voor elk zoo veele ontfangende als voor de eerſte genooten had.

Wy gingen ſlaapen, des morgens was ik vry wel, en kwam een doos met papieren voor my van *Taloujaël*, welke den *Garbon* zonder die te openen my overhandigde, in ſijn Brief was een regiſter der zelve. In het overgeven zeide den *Garbon* tot my, daar de *Poſos*, ontfangd deeſe doos met Brieven, nog eene hebt gy met de Kaarten te verwagten.

Dan hebt gy een complete Beſchrijving van ons Koningryk, zoo van dit als de aangeleegene Eilanden, daar in verhandeld word Beſchryving van eenige Steeden, Dorpen, van de Menſchen, en haar Zeden, van Bergen, Boſſchen, Dieren, en Vrugten, van Rivieren, Baijen, Havens, Poelen, Metalen, Viſſchen, Vaartuigen, gy zult hebben een Beſchryving van de Vogelen, en bloedeloose Beeſtjes, en wat ik meer denken kan, niemand heeft dat oit gehad.

Ik nam de doos dankbaar aan, bragt die

voort zelf aan Boord, alzoo mijn Spiegel- of glas kiſte haalde. Deeze uitgeveild hebbende, deed ik de Kaſt van een derdehalfvoets Spiegel af; den *Garbon* die ziende, wierd zeer verheugd, zeggende, als met verwonderinge, dat zijn Koninglijke zaaken.

Zoo veele ik eiſchte wierd my aanſtonds betaald, ik won daar op alleen zoo veel Geld, dat het zig zelf ſchaamden. Wy hier zulke goede Koopmanſchap doende, en onze meeſte goederen verkogt zijnde, wierd in de Scheeps-raad beſlooten, van niet naa de *Philippijnen* te zeilen, maar den Handel hier gedaan zijnde, van hier weer reg naa *Panama* te zeilen.

Van welke reſolutie wy den *Garbon* kenniſſe gaven, welke daar op onſe leg-daagen nog drie weeken verlangden, dog op approbatie des Konings. Wy leefden hier als Heeren; ondertuſſchen begon onſen Kapitein als een goede Zeeman en Vader van onſe Scheeps-huishouding, zorg te draagen om Victualie en ververſſing tot onſe te huisreis nodig, op te doen, dat hy met veel verſtand en yver uitvoerde.

Naa eenige daagen kwam de lang gewenſchte Kaarte van het Koningryk *Krinke Kesmes*, neevens ſijne aanbehoorende Eilanden,

den; en alwat den *Garbon* beloofd had, hy my deeſe laatſte doos overgeevende, zei, de *Poſos*, daar hebt gy nu al wat ik u beloofd heb; behalven dit, wil ik u op u vertrek nog een gedagtenis doen hebben, daar by gy my gedenken zult.

Ik kogt nog honderd ſtuk *Kra-pakkam*, om in *America* te verhandelen, en daar in de regentijd te gebruiken.

Wy hadden hier nu in de vijfde weeke geleegen, hadden goede handel gehad, en handelden nog daagelijks, dog zoo ſterk niet als eerſt.

Wy waren nu tot de reis van alles klaar, dog wierd verſtaan met believen van den *Garbon* hier nog twaalf daagen te leggen, ons Schip ſchoon te maaken, en ons van het ontbreekende verder te voorzien.

Op zeekeren dag wanneer ik des nagts aan Boord geſlaapen had, kwam den *Garbon* aan boord met een kiſtje, by my komende, zeide mijn Vriend, ik heb u een kleine vergelding meede gebragt, neemt dat in dank, zoo als ik uwe geſchenken ook gedaan heb. Hy had het in de Konſtaapels-kaamer doen brengen, en met my derwaarts gaande, ſloot het op, hy had daar in gedaan, drie ſtukken *Kra-pakkam*, drie ſtukken *Kra-monka*, drie ſtukken *Kra-ſiſa*, alle van de fijnſte

beſte zoort, zoo als aan het Hof gebruikt wierd, tien pond *Akalou*, met een keetel van *Nouwa*, een Trekpot, tien Schoteltjes, tien kopjes van *Joſcham*, vijf Rokken daar aan elk een Muts vaſt is, zoo als in reegentijden gedraagen worden van *Kra-pakkam*, Met nog een kiſtje met vreemdigheeden; als Schelp-gewas, Koppen van Vogels, Viſſen, Klaauwen, &c. Ook kleine gedroogde Diertjes, Vogeltjes, Wurmtjes, &c.

Ik wilde dit alles niet aannemen, daar op hy verklaarde, zoo ik dat niet aannam, hy my de vriendſchap opzeide. Waar op ik het aannam. Met voelden hy in ſijn zak: ey ziet! zeide hy, ik heb het Regiſter van uwe Papieren van dat Land vergeeten, laat het aanſtonds haalen eer wy 't vergeeten; het is maar een ruw begrijp van de Beſchryvingen die ik u overhandigd heb.

Terwijl wy aten was 't val Roejers, met een briefje van den *Garbon* naa ſijn Tent, en haald het geene hier op ſtaat. Dat terſtond geſchiede; ondertuſſchen dronken wy ons braaf rijk, te weeten, den *Garbon*, Ritmeeſter, Ik, en een Stuurman: maar onſen Kapitein was altijd zober. Wy dus zittende, en ſpreekende zoo van *Europa* als van het Koningrijk van *Krinke Kesmes:* wierd beſlooten, dat wy den derden dag naa deeſen

ſen zouden vertrekken. Nu kwam de Sloep weer aan Boord, met het Regiſter in 't kort, in de ſpaanſe Taale, welke dus in 't Hollands luide.

De Beſchryvinge van het Koningrijk *Krinke Kesmes*, welke ik aan u overgeleeverd heb, behelſt voornamentlijk,

Een Beſchryvinge van het Hoofd-Eyland
POELE KRINKE KESMES,
Neevens andere EYLANDEN *daar onder behoorende.*

Van de Inwoonders, haar Gods dienſt Wetten, en doeninge.

Van eenige Steeden en Dorpen, waar in van de Beelden gehandeld word, met veele Spreuken.

Den aard of geſtalte des Lands, als Bergen, Valeyen, Boſſchen, Rivieren, Poelen, Havens &c. Haare Vaartuigen.

Van de Land-dieren.

Van de Vogelen.

Van de Viſſen.

Van

Van Monſters op 't Land, in Rivieren, Poelen, en in de Zee.

Van Bloedeloſe Beeſtjes.

Van Boomen en Boom-vrugten.

Van Aard-vrugten, Kooren en Groente.

Het gebruik der zelve.

Zee-ſchelpen, Hoorns, en Zee-gewaſſen.

Van Metalen.

Hier onder zijn eenige teekenen, van Waaterleidingen, Beelden, en Dieren, &c.

Hy dit regiſter aan my overgeevende, zei, hou daar de *Poſos* het Regiſter van de Schriften welke ik u beloofd, en gegeeven heb. Gebruikt die tot u pleizier en tijdverdrijf op Zee. Schikt die naa u eigen welgevallen.

Ik zal u nog een jongen Voogel geeven, die gy kond leeren klappen, morgen krijg ik die.

Ik antwoorde, Heer *Garbon* ik danke u voor

voor alle eere, en Vriendſchap, welke ik van u genooten heb. Ik zal u ook nog iets vereeren, gaat met my zoo 't u beliefd, naa mijn Boeke-kiſt in de Konſtaapels-kaamer, dat hy deede; hier uit haalden ik een *Ovidius* in 't Spaans met 150. Figuuren. De Scheep-vaart van *Columbus* in twe banden, en nog den Spaanſen *Don Quichot*; hy omhelſde my van blijdſchap, en bedankte my met al zijn herte.

Op de Strand was nu niet meer te doen, als des *Garbons* Tent, met twee Waagens, een Kar, twee Ruiters, die neevens het ander Volk in een groote Tent Huishielden.

Den Vogel kreeg ik, welke ik onder de Dieren deezes Lands beſchrijven zal. Nu viel niets van belang voor, want wy waaren van alles wel voorzien, en viſten alle daagen, hadden zeer goed waater, ons ontbrak niet, wy waaren daagelijks heel vroolijk; de laatſte Zoode donderdaags morgens gevangen hebbende, was het net des agtermiddaags al droog, en ingepakt, wy waaren deezen dag zeer vrolijk, en dronken onze goede reize.

Ten vijf uuren nam den *Garbon* afſcheid, ons van alles bedankende, en toonde ons een order des Konings van daar nooit wee-

weeder te moogen komen, alzoo zijn Land niet begeerde bekend te hebben. Of indien wy weeder kwaamen zouden wy met Schip en goed prijs verklaard worden. Waar op na Land voer, wy groeten hem met drie kanonſchooten.

Den aankomenden morgen was het met den dag overal, Ankerop, Zeilen by; wy riepen den *Garbon* vaar wel toe, groeten hem nog met ſeeven ſchooten, hy bedankten ons met wenken. Wy ſtaaken in Zee, en kwaamen gelukkig weeder tot *Panama*. Onderweegen hadden geen zonderlinge ontmoeting als dat wy altemet een Eiland om te ververſſen, aandeeden. Van *Panama* trok ik over land naa *Porto Bello*, en van daar naar *Sivilien*; van waar ik dit aan mijn Vriend als wat raars toezende; en verwagt met den eerſten ook van my een goede Overzetting van mijne andere Papieren, die U E. getrouwelijk zal ter hand ſtellen. Vaart wel &c.

E Y N D E.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

2959

Digitized by Google

Digitized by Google